وِرْثُ الأَنْبِيَاءِ

ނަބިއްޔުންގެ ވަރިތަ

ތިހެ ޖަމާކުރީ

މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް

وِرْثُ الْأَنْبِيَاءِ

ނަބިއްޔުންގެ ވަރިސަ

ތިރު ޖަމާކުރީ

މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް، ނައިފަރު

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدّمة

الحَمْدُ للهِ الَّذِي وَفَّقَ عِبَادَهُ الْمُؤْمِنِيْنَ لأَدَاءِ الأَعْمَالِ الصَّالِحَاتِ، وَشَرَّحَ صُدُوْرَ أَوْلِيَائِهِ الْمُتَّقِيْنَ لِلإِيْمَانِ بِمَا جَاءَ بِهِ رَسُوْلُهُ مِنَ الْحِكْمَةِ وَالآيَاتِ، وَكَشَفَ عَنْ قُلُوْبِ أَحْبَابِهِ حَجْبَ الْجَهَالَةِ وَالضَّلاَلاَتِ، وَيَسَّرَ لَهُمْ مِنَ الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ مَا يَتَبَوَّأُوْنَ بِهِ مَنَازِلَ الْجَنَّاتِ، وَالصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَى عَبْدِهِ وَرَسُوْلِهِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ ذَوِي الْهِمَمِ الْعَالِيَاتِ، وَسَلَّمَ تَسْلِيْماً كَثِيْرًا. أَمَّا بَعْدُ:

ދުނިޔޭގެ ކަންކޮޅުތަކަށް މިއަދު ނަޒަރު ހިންގައިލާއިރު ކޮންމެ ބޭފުޅަކަށްވެސް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނީ އެކި ފަންނުތަކާއި އެކި ރަސްމުތަކެއް ބަލާލެ ޝާއިރުވެރިކަމުގައި ފުރިހަމަކަމާއެކު. މިގޮތުން ގިނަ ފަންނުތަކާއި ރަސްމުތަކެއް ވެގެންދިޔަ ޢިލްމުތަކެއް ވަގުތެއް ކުރުގައެވެ. އަދިވެސް އަނގަ ބިލުމަށް ހުށަހަޅާ އެކިއެކި ގޮތްގޮތުން ޚިޔާލު ފާޅުކޮށްފައެވެ. ކުރުގައެވެ. ދެން! މިދުނިޔޭ ފަންނުތަކާއި ރަސްމުތަކަކީ الله ގެ އަރުވާތަކާއި ނަފްސުތަކުން އިންސާނާ އާދަމްގެ ފަރާތުން ދުނިޔޭގެ ކާމިލު މަސައްކަތް ޖެހިވަނީ ޝަރުޢީގެ ދެއްކިނެ މަދުކުރުވެ. އަދިކަނޑުގެ އިލްމާއި މަޢްރިފަތުގެ މިއަދު މިފަދަ މިއެއްވެސް ގޮތެއް ކުރުއެއްގައި ހޯދުމަށް ލަސްތަކުގެ ރަނގަޅު ކަމުގައި ދިރިއުޅުމުގެ ގުރުބާނީ ކުރެއްވުމުގެ ޒިމްމާވީ. މިއުޅުނުކަމަށް ސިފައިގެ ޚިޔާލު އަދިކަނޑުގެ އިލްމާއި މުޢާމަލާތުގެ ދާއިރާތަކަށް ޢިލްމީ ފިކުރީ ކަންކަމާއި ބަލާއިރު ފަރާތުގެ ކަންކަމެއް މިފަދަ އަދިކަނޑުގެ ސަރަޙައްދުގައި އެއްވެސް ގޮތަކުން ރަނގަޅުކަމެއް ޝަރީޢަތުގެ ރިޔާސަތުގެ ސުލޫކު ޤަބޫލުކުރެވޭ ނޫނީ ވަޒަނުކުރާނީ އެއްވެސް ފައިދާއެއް. މިހާރު ސަބަބު އަދިކަނޑުގެ ދިރިއުޅުމުގެ ސަރަޙައްދުގެ އެއްކަލަ މިފަދަ ސަލާމަތް ކަންކަމަކީ. ކާބަފައިންވެސް ދިރާސާކުރެވޭ ދަރިވަރުތަކަށް ނުވާނެއެވެ؟ ދެން! ޝަރުޢީ ކަންކަމެވެ. އެއީ އަދިކަނޑުގެ ސަރަޙައްދުގެ މަސައްކަތް އަދިކަނޑުން ރުއްތައްވެއްޖެ. އެބަކަލުން ހިނގާލު މަދުކަމު ފިކުރަކަށް ފިކުރެއްކަން ހިނގާނެއެވެ. އެއީ ޒުވާނުންނާއި ސަރަޙައްދުގެ ހިތާމަގެ މަގެވެ. ނާރާސް އަދި

ރޫޙާނީ މަގެވެ. މިދުނިޔޭގެ މަގުން އަޅުގަނޑުމެން ހިނގައިދިޔުމަ އެއްވެސް ޝަރުޢީ ހުކުމެއް ގޮތުގައި
އިސްލާމީ ސަގާފަތާއި ސަގާފީ ހިދާޔަތާއި ވަޒަނާއި އަދި މަގުމަތި މަސްލަހަތު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވާނީ
ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ.

މިއުއްމަތް އަޅުގަނޑުމެން އެންމެ ފަހުގެ ކަލާމު އިލާހީ މަޤުޞަދު
ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ. އެއަށްފަހު ނަބީގެ ދިރިއުޅުއްވުމަށް ހެދުމެވެ. އެބަހީ ދުނިޔާއާއި ސުންނަތުގެ އިލްމު
ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ. ޝިރުކުގެކަމާއި، ބިދުޢަތުގެކަމާއި، ހުރާފާތުތަކުން ދުރުވުން އެއީ ދީނުގެ މުހިއްމުކަމެވެ.
މިކަންތައްތަކަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނުގެ އަސާސެވެ. މާތްالله ތަޢާލާގެ ފޮތުގައިވާ ހުކުމްތަކާއި ޙަދީޘްގެ ވާހަކަތަކުގެ
ކަލާމު ދިރާސާކުރުމެވެ. އެކަމަށްޓަކައި މިރަސޫލާއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم،
حديث ޝަރީފުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. " فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيْثِ كِتَابُ اللهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرَّ الْأُمُوْرِ
مُحْدَثَاتُهَا وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ " (رواه مسلم) މާނައީ: "ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ހެޔޮ ބަސް ކަލާމު الله
ގެ ފޮތެވެ. އަދި އެންމެ ހެޔޮ ގޮތަކީ މުހައްމަދުގެ ގޮތްތަކުން އެއްގޮތް ގޮތެވެ. އަދި އެންމެ ނުބައި ކަމަކީ
މިދީނުގައި އާކޮށް ހުށަހަޅައިދޭ ކަންތައްތަކެވެ. (އެބަހީ ދީނުގެ ނަމުގައި ކުރެވޭ އައުކަމެއް ދީނުގައި ނެތް
ކަންތައްތަކެވެ.) އަދި ދީނުގައި އުފެއްދި އާކޮށް ކުރާ ކަމަކީ ގުމުރާހީއެވެ." ރަސޫލާގެ
ސުންނަތްތަކަށް ތަބާވެވުން އެއްސުންނަތްތަކަށް ހުރަސްއެޅޭ ބިދުޢަތްތަކުން ދުރުވުމަކީ
އަޅުގަނޑުމެންގެ ޝަރީޢަތް ގަވާއިދުގެ އަސާސެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ދިރިއުޅުމަކީ ދީނުގައި ވީނަމަވެސް. އަދި ދީނުގެ
ބަޔާނަކީ ހިދާޔަތުގެ ތަޢުލީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދުނިޔޭގައި ހެދުމަށް ޤުރުއާން އެކަމެއް ތަޢުލީމުގައިވާ ގޮތެވެ
ހެދުމަށްވާނީ ދީނުގައި ސުންނަތުގެ ހިދާޔަތުގެ މަތީގައެވެ. ދީނުގެ ބުނުއްޖެތައް ފަރާތުން
رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަދީޘްތަކުގެ މަގަށް އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ބުނުއްޖެތައް. މިއަދު
އިސްލާމީ މަސްއޫލިއްޔަތު ޙަދީޘް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ތުރުކީއެއް ނުހަނު ދިނެވެ. އެބައިމީހުން
ބުނާގޮތުގައި ހަމައެކަނި ދީނުގެ އަމަލުކުރުމުން ފުރިހަމަވެއެވެ. ދީނަށް، ދީނުގައި ބަޔަކަށް
ނުބިސް ސުންނަތީގެ ފަހުންވާ ކަންކަންތައްވެއެވެ؟ ދީނުގެ އެކަމް އާދައާއި އިޖުމާޢު
އަހުލުވެރިވެއެވެ. ދީނަކީ ތަޤުލީދުވާނީ ހަރުދަނާ ޙަދީޘްތަކުގެ ދެއްވެއެވެ. މިސާލަކަށް ދީނުގައި
އެންމެފުރިހަމަ "ޢިލްމުއިލާހީ ނަމާދު ކުރުމެވެ." މިފަދައިން ޢަމަލު ކުރުމެވެ. އެކަމަށް

ނަމާދު ކުރާނެ ގޮތެއް އަދި ޒަކާތްދޭން މިންވަރެއް ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންވެފައެއް ނުވެއެވެ. އަދިޔާއެއްތަ! އެކަން ބަޔާންވެފައިވަނީ ހަދީޘްތަކުގައެވެ. މިފަދައިން ހަދީޘްގެ ކުއްލިއްޔާތުގެ މައްސަލަ ތަފްޞީލުކޮށް އެބައޮތް ހާދިޘެއް ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންވެފައިވެއެވެ. މިކަމާ ގުޅޭ މިސާލުގެ މައްސަލަ މާދިގު ބަޔާންކުރެވިފައި ގަސްތުއްލައިނުވަތަވެ. މިޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގަސްތުއްލައިކުރާފައިވާ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ އިލްމުގެ މައްސަލަތަކެވެ.

މާތްﷲ އިންސާނުން ހެއްދެވުމުގައިވެސް އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށެވެ. އިންސާނުން ހެއްދެވުމުގެ ކުރިން أرواح العالم ގައި ﷲ ވަނީ އެންމެހާ އިންސާނުންގެ ރޫޙުން އެކަލާނގެ އިޤްރާރުކުރުއްވި ރޫޙުތަކުން އަހުރެމެން ކަލާނގެކަމުގައި ބަލައިގަތްކަމަށެވެ. އަދި އެ ރަސޫލު ހިތްތަކަށް ރަސޫލުން ފޮނުއްވާ ކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ރަސޫލުންނަށް އިލާހީ ތަޢުލީމާއި އިލާހީ ހިދާޔަތް ރަސޫލުން ތަޢުލީމުކުރެއްވި ރަސޫލުންނެވެ. މިއުއްމަތަށް އެންމެފަހުގެ އުއްމަތެވެ.

މިއުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާއަކީ އެންމެފަހުގެ ނަބިއްޔާއެވެ. ﷲ سبحانه وتعالى ވަނީ މިއުއްމަތު އެންމެހާ އުއްމަތް ކަލޭގައި ތަރުޖަމާކުރައްވާފައެވެ. އަދި މިއުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ محمّد صلّى الله عليه وسلّم އަކީ ވަނީ އެންމެހާ މަޚްލޫޤު ކަލޭގެ ދަރުމަވަންތަކަމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ނަބަވީ ސުންނަތާއި ޝަރީޢަތުގެ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަށް ގެނެސްދެއްވާ ޝަރީޢަތް އެކަލޭގެފާނެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެން އެކަލޭގެ އަޅުގަނޑުމެން ދުވަސް ޖާނުމަށް ޖައްސަވައި އެކަން ތަޢުލީމުކުރެއްވި އެކަލޭގެފާނު ދަސްކުރަށް ޖެހިގެއް. އަޅުގަނޑުމެންގެ އަޅުގަނޑުމެން ގަބޫލުކުރާ މިދެކޮޅު މާތްﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمۡ عَنۡهُ فَٱنتَهُواْۚ﴾ [الحشر: ٧] މާނައީ: "އަދި ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދެއްވާ ތަކެއް ކަލޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މަނާކުރައްވާ ތަކެއް ދޫކޮށްލާ ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވާ އެކަލޭގެ ނުކުރާށެވެ." އަދި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރައްވާފައިވަނީ މިފަދައިންނެވެ. "ما أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَخُذُوْهُ، وَمَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا" (رواه ابن ماجه) މާނައީ: "މިއަންނަކަށް ތިޔަބައިމީހުން އަޅުގަނޑުކޮށްފި ކަލޭގެ ކަލޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ. އަދި މިއަންނަކަށް މަނާކުރައްވާ ކަލޭގެ ކަލޭކުރަން

ދުރުވާނެވެ." އަޅުގަނޑުމެންގެ އުންމަތަށާއި ފޮނުއްވުމަށް ﷲ އާ ހަމައަށް ފޯރުން ނުކުރެވޭނެއެވެ.
އެހެންކަމުން އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތަކާއި އަޅުގަނޑުމެންނާ ހަމައަށް ފޯރުކޮށް ދެއްވާފައިވަނީ ރަސޫލާ
ގެނުވިޔާތެވެ. ﷲ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ބިނާވެގެންވަނީ އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް
ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ މައްޗަށެވެ. ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ ٱللَّهَ﴾
[النساء: ٨٠] މާނައީ: "ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހާ ދަންނައެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ﷲ
އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ." އަދި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅު ކުރައްވާފައިވެއެވެ.
"مَنْ أَطَاعَنِي فقَدْ أَطَاعَ اللّهَ" (أخرجه أحمد وابن ماجه) މާނައީ: "ތިމަންރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ
މީހާ ދަންނައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ﷲ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ." މިހެނެން
ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި އެމީހާ ދިރިހުރުން ލާޒިމްވެއްޖެއެވެ. އެމީހަކު މަތިވެ ޒާތްގައިވިޔަސްވެސް
އެމީހުންގެ ނަފްސާނިއްޔާއި ވަސްވާސްތަކަށް ތަބާވުމުން އެއީ އެމީހަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާކަށް
ނުޖެހޭނެއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން ނަބީގެ ޢިލްމުވެރިން އަޅުގަނޑުމެން މަސައްކަތްކުރަންވީނަމަ އެއްޗީ
ފެންނާނެވެ. އެކަންކުރެއްވިކަން ބަޔާންކުރުން އެއީ ބައިތުލްމާލުގައި ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިކަން
އަޅުގަނޑުމެނެވެ.

މިއަދު ދުނިޔޭގައި އިސްލާމީ އުއްމަތް މިވަނީ ތަފާތު ފިރުޤާތަކަށް ބައިބައިވެގެން
ގެއްލިފައެވެ. މިއީ ހަމަ މިސްކީނުން ފުރާނަތަކާ ދުނިޔޭގެ ނަފްސާނީ ގޮތްތަކުގެ ނަތީޖާއެވެ. އެންމެ
ފިރުޤާއެއް ފިލަވައި ހުރިހާ ފިރުޤާތަކެއް ބާތިލުވެގެންވެއެވެ. އެފިރުޤާއަކީ ސަލަފުއްޞާލިޙީން ނުވަތަ
أهل السنّة والجماعة ގެ ފިރުޤާއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރައްވާފައިވެއެވެ.
"لَيَأْتِينَّ عَلَى أُمَّتِي ما أَتَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيْلَ حَذْوَ النَّعْلِ بِالنَّعْلِ حَتَّى إِنْ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ أَتَى أُمَّهُ عَلاَنِيَةً
لَكَانَ مِنْ أُمَّتِيْ مَنْ يَصْنَعُ ذَلِكَ وَإِنَّ بَنِي إِسْرَائِيْلَ تَفَرَّقَتْ ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِيْنَ مِلَّةً، وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلاَثٍ
وَسَبْعِيْنَ مِلَّةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلاَّ مِلَّةً وَاحِدَةً" قَالُواْ: وَمَنْ هِيَ يَا رَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ: "ماَ أَنَا عَلَيْهِ
وَأَصْحَابِي" (رواه الترمذي) މާނައީ: "އެއްފިރުޤާއެއް ނޫންބަޔަކު އެއްފިރުޤާއަކާ އެއްވަރުވާ ބަރާބަރުވި
ފަދައިން، ބަނީއިސްރާއީލުގެ މީހުންގެ މައްޗަށް އައި ގޮތަށް ތިމަންނަގެ އުންމަތުގެ މައްޗަށްވެސް
އަންނާނެއެވެ. (އެބަސް އެބައިމީހުން ކުރި އަމަލުތަކެއް ހަމަ ތިމަންނަގެ އުންމަތުގެ މީހުންވެސް

ކުރާނެތޯ.) އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި މީހަކު އުމުރުއެއްގެ ވަސްމަތާ ގާތުގައި ޖީނުކުރި ކަމުގައިވާނަމަ ތިމަންކަލޯގެ ފަހުގެ އުއްމަތުގައިވެސް އެކަންކުރާނެ ބަޔަކުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބަނީއިސްރާއީލު މީހުން ހަތްދިހަކަށް މިއްލަތަކަށް ބެހި ބައިބައިވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޯގެ ފަހުގެ އުއްމަތް ހަތްދިހަތިން މިއްލަތަކަށް ބެހި ބައިބައިވެގެން ދާނެއެވެ. އޭގެތެރެއިން އެއް މިއްލަތް ފިޔަވައި އެންމެން ދާނީ ނަރަކައަށެވެ." ސަޙާބީ ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެ ސަލާމަތްވާ ބަޔަކީ ކޮންބައެއްތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއީ ތިމަންކަލޯގެ މަގާއި ތިމަންކަލޯގެ ސަޙާބީންގެ މަގުގައި ހުރި މީހުންނެވެ." رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ބަޔާންފުޅު ބައްލަވާ ތެދުވެގެންވެއެވެ. މިއަދު އަހުލުސުންނަތި ވަލްޖަމާޢަތު ނަމުގައި ހިސާބުގައިވާ ދުސްތޫރުން ހިފާ ހިފައި ތިބޭ ބޮޑުބަލާތަކެއެވެ! ނަމަވެސް ބައްދަލުގައި ދިފާޢު ހަމަ އެއް ޖަމާޢަތެވެ. އެއީ أهل السنّة والجماعة އެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅު ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. "لاَ يَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِيْ عَلَى الْحَقِّ مَنْصُوْرِيْنَ لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ" (أخرجه مسلم والترمذي وابن ماجه) މާނައީ: "ﷲ ގެ އަމުރުފުޅު އަތުވެއްޖައުމާ ދާންދެން (އެބަހީ ޤިޔާމަތް ގާއިމުވެއްޖައުމާ ދާންދެން) ތިމަންކަލޯގެ އުއްމަތުން ޖަމާޢަތެއްގެ މީހުން ﷲ ގެ ބަރަކާތުން ނަސްރު ލިބިގެންވާ ބާކީ ބައެއްގެ ހަމަ ދެމިތިބޭނެއެވެ. އެބައިމީހުންނާ ދެކޮޅުވެރިވާ ފަރާތްތަކުގެ ގެއްލުމެއް އެބައިމީހުންނަކަށް ނުވާނެއެވެ." އަހުލުސުންނަތުގެ ބޭކަލުން ކަމަށް އުސޫލުތަކުގައި އެކުވެރިވެއެވެ. އެއީ ޖަމާޢަތެއް ނެތިއެވެ. މިއަދު އަހުލުސުންނަތް ވަރަށް ފުޅާވަނީ ދީނުގެ މަސްއަލަތަކާއި ބުނުއްވާތަކުން ބައެއް ކުރުތަކުން އެކަމެވެ. އަހުލުސުންނަތުގެ ސަލަފުންނަކީ އެބޭކަލުންގެ ހިތްތަކާއި ދީންތަކުން ދެމިތިބޭ ބޭކަލުންނެވެ. އެފަދަ މިނިވަން ޒުވާން ޢުލަމާއުންގެ ސުފުރާގައި ޖަމާޢަތްތަކެއް އުފެދިއްޖެއެވެ. އަހުލުސުންނަތުގެ އޮއްޓަރު ދިރާސާކުރުމަށް ބައްދަލުވުމަށާ ގޮތްގައި ދިރާސާކުރަން ފެށުމަކީ ބައްދަލުވުމަކީ އަހުލުސުންނަތުގެ އުސޫލުތަކުގެ ސާބިތުވުމެވެ. އެއީ ހިތާވާ ބާޠިލު ތަޢުލީމާއި ދޮގުތައް ވަކި ބާޠިލު ޖަމާޢަތްތައް ފަރަތިގެން ބައްޔު އޮތީ މަގުފުރެދިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ބަރަކާތު މަގުތަކަށް މަސްއަލައިގައި ޝަރުޢީ ދަލީލަން ފަރާތިގެން ހާނެއެވެ. ދަންނައެވެ. ދީނުގެ މަގުމަތި ޝަރުޢީ މަސްއަލަތަކެވެ. ނަމަކަށް ދިރާސާ ކުރި

މަގުތަކެވެ. ސުވަރުގެއަށް ދިއުމަށްވާނީ ހަމަ އެންމެމަގެކެވެ. އެހެނީ އިޚްތިޔާރުކުރި މިޔަކަން ދީނުން ސުވަރުގެއަކަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ބިންމަތީގައި ރޮނގެއް ކުރަހުއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. "هَذَا سَبِيْلُ اللّٰه" "މިއީ الله ގެ މަގެވެ." ދެން އެރޮނގުގެ ކަނާތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތުގައި ރޮނގުތަކެއް ކުރަހުއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ މަގުތަކެކެވެ. މިއިން ކޮންމެ މަގެއްގައި ޝައިޠާނަކު ހުރެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު މިއާޔަތް ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. ﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِي مُسْتَقِيمًا فَٱتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِۦ ۚ﴾ [الأنعام: ١٥٣] "އަދި މިއީ ތިމަން الله ގެ ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެއަށް ތަބާވާށެވެ. އަދި (އެހެނިހެން) މަގުތަކަށް ތަބާނުވާށެވެ. (ތަބާވެއްޖެނަމަ) އެކަލާނގެ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން އެއްކިބާ ކުރާނެއެވެ." (رواه أحمد والنسائي والدارمي)

އަޅުގަނޑުމެންނަކީ މުސްލިމުންނެވެ. އެހެންކަމުން އަޅުގަނޑުމެން، އަޅުގަނޑުމެންގެ ރަސޫލާއަށް ތަބާވާން ޖެހެއެވެ. އަދިވެސްމެ! ވަރަށްމާ ބޮޑުލޯބިވެ ތިބެން ތަބާވާން ޖެހެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ޝަރީފުގައިވެއެވެ. "لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُوْنَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِيْنَ" (متّفق عليه) މާނައީ: "އެމީހެއްގެ ބައްޕައާއި، ދަރިފުޅާއި، އަދި އެންމެހާ މީސްމީހުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް އެމީހެއްގެ ގާތުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ލޯބިވެރިނުވެއްޖެއްޔާމު ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް އީމާންވީ ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ." މިއަދު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަޔާތުގެ ވުޖޫދުގައި ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުތައް ހަމައެކަނި އެބަހުއްޓެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ލޯބިވާކަމުގެ ޢަލާމާތަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ތަބާވާން ޖެހޭނެއެވެ.

އަޅުގަނޑުމެންގެ ނަބިއްޔާގެ އެއްވެސް އެދުމެއް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ބަސްފުޅުގެ ކުރިމަތީގައި އިސްކުރުމީ އަޅުގަނޑުމެންގެ އީމާންކަން ނަތިވެގެންދާ ކަމެކެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا

يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ﴾ [النساء: ٦٥] މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ގަންދެއްވައި ވަޙީކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި އުފެދޭ ހަމަނުޖެހުންތަކުގައި ފައިސަލާކުރައްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހަމަޖައްސަވައި އަދި ކަލޭގެފާނު ކުރައްވާ ފައިސަލާއާ މެދު އެބައިމީހުންގެ ހިތުގައި އެއްވެސް މައްސަލައެއްނެތި ބަސްއަހަން ހިތުން އެކަން ޤަބޫލުކުރަންދެން އެބައިމީހުން އީމާންވެރިކަމުގައިނުވެއެވެ." އަދި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُوْنَ هَوَاهُ تَبَعاً لِماَ جِئْتُ بِهِ" (رواه في شرح السنّه) މާނައީ: "އެމީހެއްގެ ހަވާނަފްސު ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި އިރުޝާދުތަކާ ތަބާވެއްޖައުމަން ދާންދެން ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް އީމާންވެރިއަކު ނުވެއެވެ."

އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ޢަމަލުކުރެއްވި ވަރަށްވުރެ އިތުރަށް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ މަދުން ޢަމަލުކުރަން އުޅުންވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް އެންމެ ލޯބިވާ ޢަމަލަކީ އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެންމެ ގިނައިން ޢަމަލުކުރެއްވި ބާވަތްތަކެއްވެސް އެކަލޭގެފާނެވެ. ވީއިރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުޑަތަން މިންވަރަކަށް ޢަމަލުކުރުމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އިރުޝާދުތަކަށް އެއްބާވަ ހައްތެރިންގެ ދިޔައިމުންނެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުމެއްގެ އަނިސްކަމުގެ ގެތަކަށް ގޮވާލާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަޅުކަންކުރައްވާ ގޮތް ބައްދަލުން ސުވާލުކުރުމަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތީއެވެ. ތިން އެކަމަކު އެބައިމީހުންނަށް އެކަލޭގެ ހަބަރުދެއްވިއިރު އެބައިމީހުން މަދުކަމުގައި އެބައިމީހުން ދެކެފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނެފައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ނަބިއްޔާ ކައިރީގައި ކޮންބައެއްކަމެއްތޯ؟ އެކަލޭގެފާނަށް އިސްވެދިޔަ ފާފައާއި ފަހުން އަންނަ އެއްޗަ ފާފަތައް ފުއްސެވިފައިވާ ބޭކަލެކެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ބުނެފައެވެ. އަޅުގަނޑު މުޅިރޭ އަބަދުވެސް ކުރާނީ ނަމާދެވެ. އަނެކަކު ބުނެފައެވެ. އަޅުގަނޑު ހުރިހާ ދުވަހަކު ހުރިހާ ރޯދަހިފުމެވެ. ދުވަހަކުވެސް ރޯދަ ދޫކޮށްނުލާނަމެވެ. އަދި އަނެކަކު ބުނެފައެވެ. އަޅުގަނޑު އަންހެނުންނާ ދުރުވާނަމެވެ. އެއްގޮތަކަށްވެސް ކައިވެނި ނުކުރާނަމެވެ. ދެންފަހު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން

ބަދިބޮޑުކުރެއްވިއެވެ. "މިވަނީ އެވަނީ ވާރުތަކަމުގެއްޗިހެއް ބަހާލި ތިޔަބައިމީހުންނަށްދެއްވީ؟ ދަންނާށެވެ.
ﷲ ގަންދެއްވާ ވިދާޅުވެވުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ﷲ އަށް އެންމެ ބިރުވެތިވާ ވެސް
ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެއެވެ. އަދި ﷲ އަށް އެންމެ ތަޤްވާވެރި ވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެއެވެ. އެކަމަކު
ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ ރޯދަވެސް ހިފައްވަމެވެ. އަދި ރޯދަވިއްލަވާވެސް ހައްދަވަމެވެ. ނަމާދުކުރައްވާވެސް
ކުރައްވަމެވެ. އަދި ނިދިވެސް ނިދައްވަމެވެ. އަދި ކާވެނިވެސް ކުރައްވަމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
ސުންނަތުން މުނުއަނބުރާލާ މީހާ ދަންނާށެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޖަމާޢަތުގެ ބައިވެރިއަކު
ނުވެއެވެ." (متّفق عليه) ދީނުގައި ހަރުދަނާގޮތުގައި ދެމިހުރި ވަރަކަށްވުރެ އިސްލާމްދީނަ
ބަދިބޮޑުކުރުން އެނގި ސާބިތުވެއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް މި ހަރުދަނާގޮތުގެމަގު މިއަދު އަޅުގަނޑުމެންގެ
އިސްލާމީ ދުޢާތުންގެތެރޭގައި އެޅުއްވާފައިވާ ހަރުދަނާގޮތުގެ މަގުތަކެއް ނުދެކެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه
وسلّم ގެ ސުންނަތުގެ ބަދަލުގައި މީހުންނާ ދިމާއަށް މުޢުތަބަރު ކަމަށް ދެކިދާ ޤާނޫނުގެ ތަރުތީބުން މަތިވެރި
ނިކަންނަމަތަށް ދީއެވެ. ނަމަވެސް ދަންނަންވީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެންގެވި ގޮތަށް އުޅުން
އެއީ ހަރުދަނާ ގޮތެވެ. އެކަކަށްވެސް އެއްގޮތަށް ނުބަލާގޮތް އިޚްތިޔާރުކުރުން އެއީ
ހަރުދަނާގޮތާއި ދުރުވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ސުންނަތަށް ބަދަލުކުރާ މީހާ ދިމާއަށް
މިފަދަ ބަދަލު ބަޔަކު އެކަށީގެން ސުންނަތް ފުރައްސާރަކުރުމެވެ. އަދި އެއީ
ވަރަށް ބޮޑު ގޯހެއްކަމެވެ. އެކަމުގެ ދުނިޔޭގެ މަސްލަހަތުގައިވެސް ނަމަވެސް ދުނިޔޭ އިސްލާމުގެ ދާއިރާ އަދި
މުސްލިމުންގެ ދައުލަތްތަކަށް ހަރުދަނާގޮތަކީ ސުންނަތްތަކާއި ދެކޮޅަށް ހަރަކާތްތެރިވުމެވެ، ސުންނަތުން މުޅިން
އަނބުރާލައި، ސާފުޖެހިފައިވާ ތަރައްޤީއާއި ހެދުމުގެ ފަސާދަކާ ގާތްވާގޮތް ކަމުގައިވާކަމީ
ދެލިޔުމެވެ. މިކަމުގެ ސަބަބުން މުސްލިމުގެ ފާރިސްކަމުގެ ޖާހިލުކަމެވެ، މީސްމީހުންގެ އަޚްލާޤު
ފާސިދުވެ، ފިކުރުން ނުސިއްރުވެ، މަޞްލަހަތު ބަލާ ތަނެއް ނެތި، ގަދަފަދަވެ، ބަދުއަޚްލާޤު
ބަޔަކާއި ބެހޭގޮތުން ޖިންސީ ބަޔަކާއި ދިމާވާ ފާޙިޝްވެއެވެ. މިފަދަ މުސްލިމުންނަށް އިސްލާމީ
މުސްލިމުންކަން ސާބިތުވީތޯ؟ މުސްލިމުންގެ ސިޔާސަތާއި، އިސްލާމީ ހަޔާތާއި، އަދި އަޚްލާޤީ ރޫހާއި،
ބަރަކާތާއި ހުރިހާ ހާލަތެއްގައި ޒާހިރު ބާރުގެ އަސަރު އެޅިގެން، ހާސިލު ނުވެވޭ
ހިނދުގައެވެ. އެއާނގެ ތަރައްޤީ އުނގެނުމާއި، ނަޞީޙަތާއި ހަމައެކަނި، ނިޔާލު ޙާޞިލުކުރަން

އުޅުއްވިނަމަ މުޢުޖިޒާތު ފާސިދުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. މިއަދު އިސްލާމީ މުޢުޖިޒާތަކަށް ޤިޔާމަތާ ހަމައަށް ދެމިއޮވޭ.

ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން ބަޔާންކުރާ ތަފްސީރުގެ ބޮޑުބަޔަކީ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނުގެ ޙަދީޘްތަކެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ޙަދީޘްތަކީ ވަޙީއެކެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު މުސްލިމުންނަށް ދެއްވި ސުންނަތް އެވެ. ނަމަވެސް ބައެއް ތަފްސީރުތަކުގެ ދިރާސާތަކުގައި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަދީޘް ތަފްސީރުކުރުމެވެ. މިގޮތުން ކަލޭގެ ޙަދީޘްތަކެވެ. ރަސޫލާގެ ޝަރީޢަތުގައި ޙުކުމްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ސުންނަތް ޙަދީޘްތަކުގައި ވާނެއެވެ. ދީނުގެ ތަފްސީރު ބަޔާންކޮށްދެއްވައި ސުންނަތުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ކަމެއްވެސް ޢިބާދަތުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. އަދި އެ ޙަދީޘްތައް ސާބިތުވެފައިވެއެވެ. އަދި އެބަދަލުތަކުގެ ބަޔާންކުރުމާ އެއްގޮތް މުސްލިމުން ޤަބޫލުކުރަން ޖެހެއެވެ.

އިސްލާމްދީނަކީ ﷲ ގެ ރަސޫލާ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެނެސްދެއްވި ދީނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުތަކަށް ތަބާވުމަކީ ދީނުގެ ވާޖިބެކެވެ. އެދީނަކީ އަސާސީ ގޮތުން ޤުރުއާނާއި ސުންނަތެވެ. ސުންނަތަކީ ވަޙީއެއް ކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމެވެ. އަދި ލިޔުއްވައިދެއްވި! ﷲ ގެ ރަސޫލާއަކީ ވަޙީއެއް ނޫންނަމަ ނުބުނެއްވާނެއެވެ. މާތްﷲ ވަޙީކުރައްވާ ގޮތުގެމަތިން ކަލާމްކުރައްވައެވެ. ﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ ٱلْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِٱلْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ ٱلْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَـٰجِزِينَ﴾ [الحاقة: ٤٤ - ٤٧] މާނައީ: "އަދި (މުޙައްމަދު ނަބިއްޔާ ބުނާ ބަސްތަކުގެތެރެއިން) އެކަލޭގެފާނު، މިބަސްތައް ﷲ ގެ ބަސްކަމަށް ހަދައި ފުރަތަމަ ބުނި ނަމަވެސް ބަސްތަކެއް ތިޔަ ބަހެއްގެ ޢުމުރުން ނަގާފައިވާނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ބަސްތަކެއް ﷲ ކަނާތުން ބަލައި ހިފަހައްޓަވާނެއެވެ. (އެއީ ބާރާއި ޤުދުރަތުގެ ބަސްތަކުގެ ބޮޑު ނިޔަތް) އަދި ފަހުން ނާރު ކަނޑައިލެއްވާނެއެވެ. ފަހެ (ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނު އެކަމުން ހިމާޔަތްކުރާނެ) ބަޔަކު ނުވެއެވެ." މާތްﷲ ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންކުރައްވާ މުޙައްމަދު ނަބިއްޔާ ބަސްތަކަށް ނަޒަރުކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު ﷲ ގެ ވަޙީއެއްކަމުގައި ވާނެއެވެ. އަދި އެހެން އާދަމީގެ ބަހަކާ ތަފާތެވެ. ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ [النجم: ٣ - ٤] މާނައީ: "(އެކަލޭގެފާނު ބުނާ ބަސްފުޅު) ދެލިވިނެތް ހިތްވަރުން ބުނާ ބަހެއް ނޫނެވެ. އެއީ ވަޙީކުރައްވާ ވަޙީއެކެވެ.

އެކަލޭގެފާނު އެދެއްކެވި ވަރަކަށް ފުރިހަމަކުރެއްވި އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ވަޙީ ކަމުގައި ފެނުމެ ނުވެއެވެ."
ނަމަވެސް މިއަދު މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަދީޘްތަކަށް ގަބޫލުނުކުރާ ބަޔަކު
އުޅުއްވައިފިއެވެ. މިބައިމީހުން "لا إله إلاّ الله" ގަބޫލުކުރި "محمّد رسول الله" ގަބޫލުނުކުރާ ކަހަލައެވެ.
رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުރުޤާނަށްވާ ކަހަލައެވެ. "يُوْشِكُ الرَّجُلُ مُتَّكِئاً عَلَى أَرِيْكَتِهِ،
يُحَدِّثُ بِحَدِيْثٍ مِنْ حَدِيْثِي، فَيَقُوْلُ: بَيْنَناَ وَبَيْنَكُمْ كِتاَبُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَماَ وَجَدْناَ فِيْهِ مِنْ حَلاَلٍ
اسْتَحْلَلْناَهُ، وَماَ وَجَدْناَ فِيْهِ مِنْ حَرَامٍ حَرَّمْناَهُ، أَلاَ وَإِنَّ ماَ حَرَّمَ رَسُوْلُ اللهِ مِثْلُ ماَ حَرَّمَ اللهُ" (رواه
الترمذي وابن ماجه) މާނައީ: "މިހާރު އަހަރެންގެ ޙަދީޘްތަކުގެ ވާހަކަ ދައްކާއިރު ގޮނޑިމަތީގައި
އިށީނދެ، ތިމަންނަކަލޭގެ ބަސްފުޅުތަކުން ބަޔަކު ކިޔައިދޭނެ ވަގުތު ވާނެއެވެ.
ކިޔާނެ ކަމެވެ. 'އަހަރެމެންނާއި ކަލޭމެންނާ ދެމެދުގައިވަނީ الله ގެ ފޮތެވެ. ފަހެ އެފޮތުން
އަހަރެމެން ފެނުނީ ޙަލާލުކަމެއް، ޙަލާލުކުރާނަމެވެ، ޙަރާމުކަމެއް ފެނުނީ ޙަރާމުކުރާނަމެވެ.' ދަނޭ! ރަސޫލާ
ޙަރާމުކުރެއްވި ކަންތައްވެސް الله ޙަރާމުކުރެއްވި ކަންތައްހެން ވަރަށްބޮޑުވެއެވެ." ފަހެ މިއީ رسول الله
صلّى الله عليه وسلّم އިޚުބާރުދެއްވި އަހުރެމެން ކައިރިވާ ކަމުގެ ވާހަކައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު،
ސުންނަތް ދޫކޮށްލާ މީހުން ދެވަނަ ބައިވެރިކުރުމެއް ނެތުމަށް ބުނެލާނެތީއެވެ. "لاَ أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ
مُتَّكِئاً عَلَى أَرِيْكَتِهِ، يَأْتِيْهِ الأَمْرُ بِماَ أَمَرْتُ بِهِ أَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ، فَيَقُوْلُ: لاَ أَدْرِي، ماَ وَجَدْناَ فِي كِتاَبِ اللهِ
اتَّبَعْناَهُ" (أخرجه أبو داود وابن ماجه) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު
ގޮނޑިމަތީގައި އިށީނދެ، ތިމަންނަކަލޭގެ އަމުރުކުރެއްވި ނުވަތަ މަނާކުރެއްވި ކަމެއް އޭނާއަށް
ހާޒިރުވެލައިގެން ބުނާނެ ކަމަށް ތިމަންނައަށް ނުފެނޭތޯއެވެ. އެއީ، 'އަހަރެން ނުދަނަމެވެ. الله ގެ ފޮތުން
އަހަރެމެން ފެނިއްޖެއްނަމަ އަހަރެމެން ތަބާވާނަމެވެ.' (އެބަހީ الله ގެ ފޮތް އަހަރެމެން
ފުރުއްދެވި)" މިޙަދީޘްތަކުން އިސްލާމްދީނުގައި ސުންނަތުގެ މަޤާމު ކިހާ މުހިއްމުކަމެއް ޖާގަދެއެވެ. ފަހެ
ޤުރުއާނުގެ އެތައްކަމެއް الله ގެ ރަސޫލާ ސުންނަތުން ބަޔާންކުރައްވަމުންނެވެ. އަދި
އެތައްކަމެއް ޤުރުއާނުގައި ނެތް ކަންތައްތައް ސުންނަތުން ކަނޑައަޅުއްވައެވެ. މާތްالله ވަޙީކޮށްދެއްވައި

ޢަބޫދަރުދާ މިހަކަން ވިދާޅުވިއެވެ. " އަޑުއަހާށެވެ! އަހުރެން މިހާ އަޑުއަހަން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ކިބަފުޅުން ބަރިތޯފުޅުގެއް ބާސްކަރުދާސްތަކުގައިވާފަދަ އެބަރިތޯފުޅުގެން މިސާލުފުޅުގެއްކަމުގެއެވެ." (رواه ابن ماجه) މިއަދު މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި މިވަނީ މިފުރުޞަތަ ވަރަށްބޮޑު ފުރުޞަތުވެއެވެ. މުސްލިމުންގެ ސަޤާފަތް ބިދުޢަތްތަކާއި ފުރާޅުތަކުން މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ފުރުޞަތުވެއެވެ. ޝާހަމަތުގުޅުވަގައި ކައުޅާރަހުރުން ފުރުޞަތުވެރިވާމަށްކަމުގައި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އުއްމަތުގެ މީހުން އެދިހާއަން ތާނާރުވެ. އެހެނދު ކަލާއިކަށްޓަކާވެގެން އާޔަތުކުރިއަށް ބަހަނު ވަކިކަރުންސިއްޖާ ކައުޅާރުއަން ކާއިރިއަން ޝާރިޙުފުހަލާ ޝަރުޢުވާންޑުއެވެ. ތާން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ބަރިތޯފުޅުކަރައްވާނެއެވެ. އެއީ މިމަންޒަރުތަށާ މުޙައްމަދު އުއްމަތުގެ ފުރުޞަތުގައި ދާދުކަރައްވާށެވެ. ތާން މަޤާމިކަށްޓަކާވެގެން ހަރަކާތް ކޮށް އެބައިމީހުން ދީނުގައި ދާދުކަރައްވާށެވެ. ތާން މަޤާމިކަށްޓަކާވެގެން ތަރައްޤީވާށެވެ. ކަށީގާހަރަކާތް ކަރާއްޔެއްވެ. އެކަތްތަކުގައި ތަރައްޤީވެ ޑޮލަރުގެ އިމާރާތް ތަރައްޤީކަރުވާށެވެ. ތަރައްޤީވާށެވެ. އަމަލަށް އެބައިމީހުން މިމަންޒަރުތަކުގެ ކިބައިން ދުރުކަރައްވާށެވެ.

ބިދުޢަތާ ދީނުގެ ނަމުގައި ކުރުވާ ކާރުވާ އާރާހުކުރެވެ. ހަމަ ފާތިއުޙާ ވާނީ

ޝަރީޢަތުގައި ދުވަހު ދީން ފުރިހަމަކަން ދެއްކުއްވާތީ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަށީގާ ވަކި ކަރަށްވާ ފުރިހިވެއެވެ. ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ﴾ [المائدة: ٣] މާނައީ: "މިއަދު މިމަންޒަރުތަކާއި ހިއްސާއިއްޔާމިންގެ ތަރައްޤީވާށަށް ފުރުޞަތު ދީން ފުރިހަމަކުރީމެވެ. އަދި މިމަންޒަރުތަކާއި ނިޢުމަތްތަކުން ހިއްސާއިއްޔާމިންގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަކުރީމެވެ. އަދި ހިއްސާއިއްޔާމިންގެ ދީނަށް ކާނަކަމުގައި އިސްލާމްދީން ރުހިވަޑައިގެންނެވީމެވެ." އާދެ! ފަހުގެ ޒަމާނުގައި އިސްލާމީ ދީނުގެ ދިރިއުޅުން، ދީނުގައި އަލަށް އުފެއްދުން އެއީ މަޖަލިސްތަކުގެ އިސްލާމީ ދީނުގެ ތާނާރަހަމަ ޢިލްމުޙާސިލުކުރުމަށް ކާރުދާރުވާ ފުރުޞަތުވެއެވެ. އަދި އެނގިގެން ކަންތަކުގެ ކަރުނަވެ ސާލިޙުވާ ކާނަކަމުގެ ފުރުޞަތުވެއެވެ. މާތްالله ޙަޟްރަތުގައިވާ عِرْباَض بن سارية ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަހުރެމެންނަށް ބަޔާނުކުރެއްވި ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ. އެނަސޭހަތުގެ ސަބަބުން ހިތްތައް ބިރުވެރިވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި ލޯތައް ފެންކަރުދާސް ދިޔައެވެ. ތާން އަހުރެމެން

ދަންނަވައިފީމުއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ތިޔަދެއްވި ނަސޭހަތް ވަދާޢުވާންދޭ މީހެއްގެ ނަސޭހަތް ފަދައެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަޞިއްޔަތްކުރައްވާށެވެ. އެހިނދު ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "أُوْصِيْكُم بِتَقْوَى اللهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُم عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، وَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُم فَسَيَرَى اخْتِلاَفاً كَثِيْرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الخُلَفاءِ الرَّاشِدِيْنَ المَهْدِيِّينَ، عَضُّوْا عَلَيْهاَ بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الأُمُوْرِ، فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ" (رواه أبو داود والترمذي) މާނައީ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތަޤްވާވެރިވުމަށް ވަޞިއްޔަތްކުރައްވަމެވެ. އަދި އަޑުއެހުމާއި ކިޔަމަންތެރިވުމަށްވެސް ވަޞިއްޔަތްކުރައްވަމެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޙަބަޝީއަޅަކު ވެރިކުރެވުން ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންކުރެ ދިރިހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އިޚްތިލާފު ގިނަ އިޚްތިލާފުތަކެއް ފެންނާނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތާއި، ހިދާޔަތް ލިބިގެންވާ ޚުލަފާއުއްރާޝިދީންގެ (އަބޫބަކުރުގެފާނާއި، ޢުމަރުގެފާނާއި، ޢުޘްމާނުގެފާނާއި، ޢަލީގެފާނުގެ) ސުންނަތުގައި (އެބޭކަލުން އުޅުއްވި ގޮތުގައި) ހިފާށެވެ. އެގޮތުގައި ވަރުގަދައަށް ހިފަހައްޓާށެވެ. އަދި ދީނުގައި އަލަށް އުފެދޭ ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ބިދުޢައެއް ވެސް މަގުފުރެދުމެކެވެ."

މުޖުތަމަޢުގައި ބިދުޢަތްތަކާއި ޚުރާފާތްތަކެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ސުންނަތް ބާކީވެ ނުހުންނާނެއެވެ. އެހެނީ ސުންނަތާއި ބިދުޢައަކީ ދެކޮޅު ޒިދާދު ތަކެއްޗެވެ. ސުންނަތް ދިރުވިއްޖެ ނަމަ ބިދުޢަ ދުރުވެގެންދާނެއެވެ. ބިދުޢަ ދިރުވިއްޖެނަމަ ސުންނަތް ނެތިގެންދާނެއެވެ. ސަވާބު ކުރަމަކެވެ. ދަންނަވައެވެ. ސަވާބުގެ ބަދަލުގައި އެކަމުން އަޒާބެއް ލިބިދާނެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. "مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِناَ هَذَا ما لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ" (متّفق عليه) މާނައީ: "އަޅުގަނޑުމެންގެ މިއަމުރުގައި، ނުވާ އާކަމެއް އުފެއްދިމީހާ ރައްދުވާނެއެވެ. ފަހެ އެކަން ރައްދުކުރެވިގެންވާނެއެވެ." ބިދުޢަވެރިއަކަށް ހިމާޔަތްދިނުންވެސް ދީނުގައި މަނާކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. އަދި ބިދުޢައަކީ ޤަބޫލުނުކުރައްވާ ކަމެކެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. "لاَ يَقْبَلُ اللهُ لِصاَحِبِ الْبِدْعَةِ صَوْماً، وَلاَ صَلاَةً، وَلاَ صَدَقَةً، وَلاَ حَجًّا، وَلاَ عُمْرَةً، وَلاَ جِهاَدًا، وَلاَ صَرْفاً، وَلاَ عَدْلاً، يَخْرُجُ مِنَ الإِسْلاَمِ كَماَ

تَخْرُجُ الشَّعْرُ مِنَ الْعَجِيْنِ" (رواه ابن ماجه) މާނައީ: "ބިދުޢަތްވެރިޔެއްގެ ރޯދައެއް، ނަމާދެއް، ޞަދަޤާތެއް، ޙައްޖެއް، ޢުމްރާއެއް، ޖިހާދެއް، ފަރުޟުނަމާދެއް، ސުންނަތްނަމާދެއް الله ޤަބޫލެއްނުކުރައްވާނެއެވެ. މޭޒު ފަހިވާ ފުށުގަނޑުގެތެރެއިން އިސްތަށިގަނޑެއް ނިކުންނަ ފަދައިން އޭނާ އިސްލާމުން ދުރުން ނިކުމެގެންދެއެވެ." މިއީ ބިދުޢަތްވެރިޔާގެ އަންޖާމެވެ. އެހެންކަމުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ الله ގެ ބަސްފުޅުން އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ގެންގުޅުއްވި ޝަރީޢަތަށް، އެއްވެސް އުނި އިތުރުކުރުމެއްނެތި ޤަބޫލުކުރުމެވެ. ޚުލަފާއުއްރާޝިދީން ސުންނަތްތަކާ ޞަޙާބީން، ތާބިޢީން ތަބައުއްތާބިޢީން އުޞޫލުތަކާއި ހިދާޔަތުގެ އަލިގައި صراط مستقيم ން ސުވަރުގެއާ ދިމާއަށް ދަތުރުކުރުމެވެ. ނަބިއްޔާ ވަފާތްވެވަޑައިގެން މި ދުވަސްވަރުގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންނެވެ. އެހެންކަމުން މި ދުވަސްވަރުގެ މައްޗަށް ތިމާގެ ޙަޔާތް ބިނާކުރަންވާނީ އެއީ ކަލާމްގެ ބަސްތަކާއި ސުންނަތަށް ބަލައިގެންނެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރުއްވައްވާފައިވެއެވެ. "تَرَكْتُ فِيْكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوْا ماَ تَمَسَّكْتُمْ بِهِماَ: كِتاَبُ اللهِ، وَسُنَّةُ رَسُوْلِهِ" (الموطأ) މާނައީ: "ތިމަންކަލޯގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ދެ އެއްޗެއް ދޫކޮށްލައްވަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެދެއެއްޗެއްގައި ހިފަހައްޓައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން މަގުފުރެދިގެނެއް ނުދާނެއެވެ. އެއީ الله ގެ ފޮތާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތެވެ." މުސްލިމުންގެ ދުސްތޫރަކީ މިއެވެ.

އާދެ! الله ގެ ރަޙްމަތާއި ފަސޭހަކޮށްދެއްވުމުން އަޅުގަނޑު ޖިހާދު ކުރަން މިގޮތުން ކުރަނީ ކުރެވޭ ބާރަކާއި މުޅިއެކު އަޅުގަނޑު ޖިހާދު ކުރާ ހިސާބަށް ޖެހި ނިމުނީއެވެ. ولله الحمد. ދެން އަޅުގަނޑު الله ގެ ރަސޫލާއަށް މަދަދަށް އެދުނީ ނަބިއްޔާ އިލްމާ ބެހޭގޮތުން ގެންގުޅުއްވި އަޙާދީޘްތަކުގެ ތެރެއިން ކުރެވޭ ބާރަކާއި ޢިލްމީ ގޮތުން ނަގާފައިވާ ބައެކެވެ. އަދި މިފޮތުގެ ނަމަކަށް އަޅުގަނޑު އިޚްތިޔާރުކުރީ "وِرْثُ الأَنْبِياَء" "ނަބިއްޔުންގެ ވާރުތަ" އެވެ. މިފޮތް ތައްޔާރުކުރުމަށް އަޅުގަނޑު الله ގެ ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްތަކުން ރިވާކުރެވިފައިވާ ސަޙީޙު ފޮތްތަކަށް އަޅުގަނޑު މުރާޖަޢާކުރި ފޮތްތަކަކީ صحيح البخاري އާއި، صحيح مسلم އާއި، سنن أبي داود އާއި، جامع الترمذي އާއި، سنن النسائي އާއި، سنن ابن ماجه އާއި، مشكاة المصابيح އާއި، رياض الصالحين އެވެ. މިފޮތުގެ މުރާޖަޢާގައި އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުނީ ޙަދީޘްގެ ސުންނަތަކީ (ރިވާޔަތް ތަކާއި) ކޮންބައި ކަމެއްކަ

އެއްޗެއްކަން ބައްޓަންކޮށްދިނުމުގައެވެ. ދެން އަދުގަނޑު މިފޮތް އުނގެނުމުގައިދޭން ގަސްތުކުރަނީ ދެ ބާބަކަށެވެ. އަދި ކޮންމެ ބާބެއްގައިވެސް އެބާބަކާ ގުޅޭ މައުޟޫޢައް އުނގެނުމާއިގުޅިފައިވާ ވާނީއެވެ. އެއީ ބާބީ "باب التَّعَلُّم" އާއި "باب التَّعْلِيْم" އެވެ. އާދެ! އުނގެނުމުގެ ބާބާއި އުނގަންނައިދިނުމުގެ ބާބެވެ. އަދި މިދެބާބު ފެށުމުގެ ކުރިން "فَضَائِلُ القُرْآن" ގެ ބަރަކާތްތެރިން ފުރުޤާނާއި ސުންނަތުގެ އަލިގައި ކުރު މަޢުލޫމާތެއްވެސް އުނގެވައިދީމެވެ.

މާތްالله އަދުގަނޑުގެ މިކުޑަކަމަ މަސައްކަތް ގަބޫލުކުރައްވާ މިފޮތުން އަދުގަނޑުމެންގެ ކުޑަކުދި ދަރިވަރި މުޖުތަމަޢަށް އެދެވޭ ފައިދާއެއް ދެއްވާށިއެވެ. އާމީން.

كتبها الفقير إلى عفو ربّه عزّ وجلّ

محمّد إبراهيم

24 ރަބީޢުލްއައްވަލް 1422ހ.

15 ޖޫން 2001މ.

فضائل القرآن (ޤުރުއާނުގެ މާތްކަމާއި މަތިވެރިކަން)

އެންމެ ހެޔޮ ބަހަކީ الله ގެ ބަސްފުޅެވެ. ޤުރުއާނަކީ الله ގެ ބަސްފުޅެވެ. އަދި މުއުމިނުންގެ ދުސްތޫރެވެ. އަދި ތަޤުވާވެރިންގެ ރޫޙީ ޣިޛާއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ ހިދާޔަތެވެ. އަދި އަޚުލާޤުން އުޅެންވީ ގޮތުގެ އިލާހީ ޤާނޫނެވެ. ޤުރުއާން ކިޔެވުމަކީ އަޅުކަމެކެވެ. އަދި ކިޔަވައިދިނުމަކީވެސް އަޅުކަމެކެވެ. ޤުރުއާނުގެ އިލްމު ލިބިއްޖެ މީހާ ދަންނަހެވެ. ފަހެ ޢާލިމަކު ދުރުނިދު ބާއްޖަވެރިވެއްޖެކަން ކަށަވަރުވެ. އަދި އޭގެ އިލްމުން މަންފާލިބިއްޖެ މީހާ ދަންނަހެވެ. ފަހެ އެކަމާ ހެވަކަން އޭނާ މަރުހަބާއްޖެކަން ކަށަވަރުވެ. މާތްالله ރަސޫލާއާއި ޢިބާދަތުގެ ފަރާތުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ" (رواه البخاري) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ މީހަކީ ޤުރުއާން އުނގެނި އެޤުރުއާން އުނގަންނައިދޭ މީހާއެވެ." ފަޚުރުވެރިވުމުގެ ނަމި ޤުރުއާން ކިޔެވުމާއި ތަޖުވީދަށް ކިޔަވައިދިނުމަށް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ވަޢުދު ބާރުއަޅުއްވާފައިވެއެވެ. މާތްالله ރުހުމަށްޓަކައި أُبَيُّ بن كَعْب އަށް ސޫރަތެއްގެ ތެރެއިން ހުސްނުވި އެންމެ ވަސްވާސް ގޮތިއެވެ. އެއްދުވަހަކު އެކަލޭގެފާނަށް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى، ތިބާގެ ކުރިމަތީގައި ޤުރުއާން ކިޔަވައި ވިދާޅުވުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވައިފިއެވެ. أبيّ بن كعب ވިދާޅުވިއެވެ. الله تعالى ހަމަ އަހުރެންގެ ނަންގެންނެވިތޯއެވެ؟ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. އާއެކެވެ. أبيّ بن كعب ވިދާޅުވިއެވެ. ޚާލިޤުކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި އަހުރެންގެ ނަން ހަމަ ދިކުރުކުރެއްވިއްޖެތޯއެވެ؟ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. އާއެކެވެ. އޭރުން أبيّ އެކަމަށް އުފާފުޅުކުރައްވާ ރޮއްފުޅުވުން ކުރައްވަންފެށިއެވެ." އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އޭރުން އެކަލޭގެފާނު އުފާފުޅުކުރައްވާ ރޮއިފުޅުކުރައްވަން ފެއްޓެވިއެވެ." (متّفق عليه) އިސްލާމީ ބަރަކާތްތެރި، ރިވާޔަތް ޤުރުއާނިކިޔުމުގެ

މާތްކަމުގެ މައްޗަށް އިޝާރަތްކުރެއެވެ. ދެން ޤުރުއާން ކިޔެވުމުގެ މާހިރުކަން ހާސިލުކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ތައްޔާރުވެރިކަމެއް އަދި ފަހުރުވެރިވުމެއް އެކަމުގައި ނުވާނަމައެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރައްވާފައިވެއެވެ. "الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ" (متّفق عليه) މާނައީ: "ޤުރުއާން ކިޔެވުމުގައި މާހިރުވެފައިވާމީހާ ވާނީ ހިތުއްމާ މާތްމަލާއިކަތުންނާ އެކުގައެވެ." ރިވާޔަތުން ކުރާގައި ޤުރުއާން ކިޔެވުމުގައި އަސާސު އިޙްތިރާމުކުރުން ކަމުދެވެ. ނަމަވެސް ކިޔަވާއިރު ނަފުސަށް ތަކުލީފުވެގެން ކިޔެވުން ތަނަވަސްވުމެއްގެން ނުވެއެވެ. ހިރިހި ޤުރުއާނަކީ الله ގެ ކަލާމުފުޅެވެ. އެކަލާނގެ ކަލާމުފުޅު ރިވެތިކޮށް، ތަޖްވީދުގެ މަދުން، ތަރުތީލުކޮށް ކިޔަވައިލެއްވުން އަޅުގަނޑުމެން އެކަލާނގެ ހިތްފަސޭހަކޮށްދެނެކަމެއްގެއެވެ.

رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރައްވާފައިވެއެވެ. "مَا أَذِنَ اللهُ لِشَيْءٍ مَا أَذِنَ لِنَبِيٍّ يَتَغَنَّى بِالْقُرْآنِ" (متّفق عليه) މާނައީ: "الله تعالى، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ ކުރެއްވި ޤުރުއާން ކިޔަވައި ވިދާޅުވުނުކަން ޝައުޤުވެރިކަމާއެކު އަޑުއައްސަވައިވާ ވަރަކަށް އެހެންއެއްޗެއްސަށް ޝައުޤުވެރިކަމާއެކު އަޑުއައްސަވައިވާ ގޮތަކަށް ނުވެއެވެ." ޤުރުއާން ކިޔަވާއިރު ރީތިއަޑުން ކިޔުމަކީ ޤުރުއާނުން، މުސްތަޙައްބުކަމެއް ހިތްތަކަށް ކުރަންޖެހޭ ފިޔަވަ އަސަރުކުރާނެއެވެ. އޭގެ ނަސާވަން ތަޖްވީދުގައި ގަދުން ތަރުތީލުކޮށް ހިތި ކަލާއިރު ޤުރުއާން ކިޔަވައިފިނަމަ މުސްތަޙައްބުކަމުގެ އިތުރުކަން ފިޔަވަމުން އަސަރުކުރުވާތީއެވެ. ޤުރުއާން، ރިވެތިކޮށް ކިޔެވުމީ ހިތުވަމުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ވަރަށް ބާރުއަޅުއްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ" (رواه البخاري) މާނައީ: "ރީތިއަޑުން ޤުރުއާން ނުކިޔަވާ މީހާ ވަނީ އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ." ދެން ޤުރުއާން ރީތިއަޑުން ކިޔެވުމަކީ ޤުރުއާން އަޑުއަހާމީހުންގެ މަގާމަކީ ބޮޑުކަން ވަޙީގަނޑުވެ. މާތްالله ރުއްސެވިއެވެ. أبو سعيد الخدري ރިވާކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން أُسَيْدُ بن حُضَيْر ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރެއަކު އެކަލޭގެފާނު ބަޤަރާސޫރަތް ކިޔަވާވިދާޅުވަމުން ހުންނެވިއެވެ. އަދި އެވަގުތު އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްވެސް ވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިގައި ބަނދެފައެވެ. ހަމަ އެހިނދު އަސް ތެޅިފޮޅެން ފަށައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކިޔެވުން ހުއްޓައިލެއްވިއެވެ. ދެން އަސްވެސް މަޑުމައިތިރިވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަލުން ކިޔަވަން ފެށިއެވެ. ހަމަ

އެހިނދު އަނެއްކާ އަސް ތެޅިފޮޅުން ފަށައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަނެއްކާ ކިޔަވުން ހުއްޓިލެއްވިއެވެ. ދެން އަސްވެސް އަލުން މަޑުމައިތިރި ވެއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއްކާ ކިޔަވަން ފެށެއްވިއެވެ. ހަމަ އެހިނދު އަނެއްކާ އަސް ތެޅިފޮޅުން ފަށައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަސްގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން ބައްލަވައިލެއްވި އިރު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފުޅު، ޔަޙްޔާވެސް އެއަސްގެ ކައިރީގައި ނިދާފައެވެ. ދަރިފުޅުގެ ގައިމައްޗަށް އަސް އަރައިފާނެތީ أُسَيد ބިރުފުޅުގަތުމެވެ. ދެން ހަމަ އެވަގުތު އެކަލޭގެފާނު، އަސްގެ ކައިރިން ދަރިފުޅު ދުރުކުރެއްވުމަށް ފަހު އިސްތިރިފުޅު އުފުއްލަވާ ބެއްލެވުމުން ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގެންނެވީ ކުޑަ ވިލާގޮތެއް ފަދަ އެއްޗެކެވެ. އެވިލާގޮތުގައި ބައްތިތައް ދިއްލައިގެން ހުރި އެއްޗެހިތަކެއް ވެއެވެ. ދެން ހިނދުކޮޅަކުން އެއީ އުޑުމައްޗަށް އަރައިގެން ގޮސް ނެތިގެން ދިޔައެވެ. ދެން ހެނދުނު ވުމުން އެކަލޭގެފާނު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން އެރޭ ފެނިވަޑައިގަތް ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިދެއްވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ ابن حُضَير އެވެ! ކަލޭގެފާނު ކިޔަވައިލެއްވުމަކަށް އޮތީމައެވެ. ޔާ ابن حُضَير އެވެ! ކަލޭގެފާނު ކިޔަވައިލެއްވުމަކަށް އޮތީމައެވެ. أُسَيد ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަސް އަހަރެންގެ ދަރިފުޅު، ޔަޙްޔާގެ ގައިމައްޗަށް އަރައިފާނެތީ އަހަރެން ބިރުގަތީމެވެ. އެހެނީ އޭނާ އަސްގެ ކައިރީގައި ނިދާފައެވެ. އަދި އަހަރެން އެހެންކަމުން ދަރިފުޅު ދުރުކުރުމަށްޓަކައި އޭނާގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އަހަރެން މައްޗަށް ބަލައިލީމެވެ. އެހިނދު އަހަރެންނަށް ފެނުނީ ވިލާގޮތެއް ފަދަ އެއްޗެކެވެ. އޭގައި ބައްތިތަކެއް ފަދައިން އެއްޗެހިތަކެއް ހުއްޓެވެ. ދެން ގޮސްގޮސް އުޑުމައްޗަށް އަރައިގެން ބަލަމުންދަނިކޮށް ނެތިގެން ދިޔައެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮންއެއްޗެއްކަން ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާތޯއެވެ؟ أُسَيد ދަންނަވައިފިއެވެ. ނޫނެކެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މަލާއިކަތުންނެވެ. އެބައިމީހުން ކައިރިވެގެން އައީ ކަލޭގެފާނުގެ ކިޔެވުމަށް އަޑުއަހާލުމަށެވެ. ކަލޭގެފާނު ހެނދުނަށްވާނދެން ކިޔަވައިލެއްވިނަމަ ހެނދުނު އެއްވެސް ފަރާތަކުން ނުފޮރުވި މީސްތަކުންނަށް ފެންނަން އޮތެވެ. އެމަލާއިކަތުން ފެނިދާނެއެވެ." (متّفق عليه)

ކިޔަވާ ޤުރުއާނާ މުޅިޖަގަހަށް ރަހުމަތް ބާރުވެރިވާނެއެވެ. ރަސޫލާ، ސުވާލު ފާޅުވެއްޖެއެވެ. ހަމަ އެއާއިއެކު ކޭސްބާރު އަރުވާފައިވާ ސަޙާބީ براء بن عازب ގެ ކިބައިން

ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު ކަހްފުސޫރަތް ކިޔަވަން ހުރިއެވެ. އެވަގުތު އޭނާގެ ކައިރީގައި ދެ ވާގަނޑުން ބަނދެފައި އޮތް އަސްވެސް އޮތެވެ. ދެންފަހެ ވިލާގަނޑެއް މަތިކޮށްލިއެވެ. އެވިލާގަނޑު ތަކަރާރުކޮށް ކައިރިވާން ފެށިއެވެ. ދެން އެއަސް ބިރުގަން ފަށައިފިއެވެ. (އެކަން އެގޮތަށް ހިނގާފައިވަނީކަން) ހެނދުނުވުމުން އެމީހާ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އަދި އެރޭގެ ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ ހިތައިދިނުމުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރުއްވައިފިއެވެ. އެއީ ޤުރުއާނުގެ ސަބަބުން ފޭބި ހިތްހަމަޖެހުމެވެ.

ޤުރުއާނުގެ ބައެއް ސޫރަތްތަކުގެ މާތްކަން

ޤުރުއާނުގެ ހުރިހާ ސޫރަތެއްވެސް މާތްވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ބައެއް ސޫރަތްތައް ޚުޞޫޞިއްޔަތުން އަނެއްބައި ސޫރަތްތަކަށްވުރެ މާތްވެގެންވެއެވެ. މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި އަބޫހުރައިރާގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "لاَ تَجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ مَقَابِرَ، إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِنَ الْبَيْتِ الَّذِي يُقْرَأُ فِيْهِ سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ" (متّفق عليه) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ގަބުރުސްތާނަކަށް ނުހަދާށެވެ. (އެބަހީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތެރޭގައި ޤުރުއާންކިޔަވާށެވެ. އަދި ސުންނަތް ނަމާދުތައް ކުރާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެގޭއެއްގައި ބަޤަރާސޫރަތް ކިޔެވޭ ގެއަކުން، ޝައިޠާނާ ބިރުން ފިލަން ދުވާނެއެވެ." އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެގެއެއްގައި ބަޤަރާސޫރަތް ކިޔެވޭ ގެއަކަށް ޝައިޠާނާ ނުވަންނާނެއެވެ." އަދި މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި އަބޫއުމާމާގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަހުރެން އިވުނެވެ. "اِقْرَأُوْا الْقُرْآنَ، فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيامَةِ شَفِيْعاً لأَصْحابِهِ، اِقْرَأُوْا الزَّهْرَاوَيْنِ: البَقَرَةَ، وَسُوْرَةَ آلِ عِمْرَانَ، فَإِنَّهُما تَأْتِيانِ يَوْمَ الْقِيامَةِ كَأَنَّهُما غَمامَتانِ أَوْ غَيايَتانِ، أَوْ فِرْقَانِ مِنْ طَيْرٍ صَوَافَّ تُحاجَّانِ عَنْ أَصْحابِهِما، اِقْرَأُوْا سُوْرَةَ الْبَقَرَةِ، فَإِنَّ أَخْذَهَا بَرَكَةٌ وَتَرْكَها حَسْرَةٌ، وَلاَ يَسْتَطِيْعُهاَ الْبَطَلَةُ" (رواه مسلم) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ޤުރުއާން ކިޔަވާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި އެޤުރުއާން އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް (އެބަހީ އެޤުރުއާން ކިޔަވައި އެޤުރުއާނަށް ޢަމަލުކުރި މީހުންނަށް) ޝަފާޢަތްތެރިއެއްގެ ގޮތުގައި އަންނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އުޒުހާވީ ޒަހްރާވައިން ކިޔަވާށެވެ، (އެބަހީ ބަޤަރާސޫރަތާއި އާލިޢިމްރާންސޫރަތް ކިޔަވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި އެ ދެސޫރަތް ދެވިލާގަނޑު ފަދައިން ނުވަތަ ދެހިޔާގަނޑު ފަދައިން ނުވަތަ ސަފުތަކަކަށް އެތެރިވެފައިވާ ދޫނިތަކުގެ ދެޖަމާޢަތް ފަދައިން އަންނާނެއެވެ. އަދި އެޤުރުއާންކިޔަވައި އެއަށް ޢަމަލުކުރި މީހުންގެ ކިބައިން (الله ގެ

ބަރަކާތްތެރިވީ) ބޮޑަށް ދިފާޢުކުރާނެއެވެ. (އެބަހީ އެބައިމީހުންނަށް ޝަފާޢަތްތެރިވެދޭނެ ފޮނުއްވާފައެވެ.) މިއަދަބިއްޔުން ބަޔާންކުރެއްވުމުން ރިވާވެފައެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެސޫރަތް ދަސްކުރުމަކީ ބަރަކާތެކެވެ. އަދި އެސޫރަތް ނުކިޔަވާ ދޫކޮށްލުމަކީ ހިތާމައެކެވެ. އަދި ބަޠަލުން އެއަށް ބާރުނުލިބޭނެ މިފަދަ ވިސްނުން އެސޫރަތް ދަސްކުރުމަށް ކުޅަދާނަވެވޭނެއެވެ." އަދި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو الدّرداء ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُوْرَةِ الْكَهْفِ، عُصِمَ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ" (رواه مسلم) މާނައީ: "ކަހްފު ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ އާޔަތް ހިތުދަސްކޮށްފި މީހާ ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވާނެއެވެ." އަދި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޢާއިޝާގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، ތަޝައްހުދުގެ ވަގުތު މިހެން ދުޢާކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެން ތަޝައްހުދުގެ މިންވަރުގައި ނުވަތަ ދުޢާކުރައްވާ އިތުރު ކަންތަކާ ތަކުރާރުކުރައްވައި ދުޢާކުރައްވައި ފަހެ ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން އިސްތިޢާޛުކުރެއްވުމަށް ރުއްސަވައެވެ. ދުޢާ ކުރައްވާ ދުޢާތަކުގެ ތެރޭގައި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް އެވާހަކަ ދައްކަވާފައިވާކަމުގެ ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. އެކަން އެގޮތަށް ދެކޮޅު ރިވާވެގެން އެއްސަވައި ސަލާމަތްކުރައްވާށެވެ. ދެން ފަހެ ގޮތުގައި އެހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަދި އެކަން އެގޮތުން ހަމަކަށަވަރުން އަދި ދެކޮޅުހަދައި ކަލޭގެ ސަލާމަތުގެ ވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުޢާކުރައްވަން ރައްކާތެރިކަމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "الله، އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނުގެ ފިތުނައިން އަޅުގަނޑަށް ރައްކާތެރިކުރައްވާށެވެ." (متّفق عليه) އަދި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ އަނަސްގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިހާރު ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނުންގެ ދެން އަޅުގަނޑުމެން ރައްކާތެރިކުރައްވާށެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަސްލަމަކީ ހިތް ބަދަލުކުރައްވާ ކަލާނގެ ސާބިތުކުރައްވައި ވަރުގަދަވެއެވެ." (رواه الترمذي)

ޤުރުއާން ކިޔަވައިދިނުމުގެ މާތްކަން

ޤުރުއާން ކިޔެވުމަކީ އަޖުރު ލިބޭކަމެކެވެ. އަދި އެޤުރުއާނުން ކިޔާ ކޮންމެ އަކުރަކަށް الله ސަވާބު ދެއްވައެވެ. މާތްالله ރުއްސުންލައްވާ عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ قَرَأَ حَرْفاً مِنْ كِتَابِ اللهِ، فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لاَ أَقُوْلُ "الـــم" حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ، وَلاَمٌ حَرْفٌ، وَمِيْمٌ حَرْفٌ" (رواه الترمذي) މާނައީ: "اللّٰه ގެ ފޮތުން އަކުރެއް ކިޔައިފި މީހަކަށް އޭގެ ބަދަލުގައި ހެޔޮކަމެއް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކަށް އޭގެ ދިހަ ހެޔޮކަމުގެ އަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ. "الـــم" އަކީ އެންމެ އަކުރެކޭ ތިމަންކަލޭގެފާނު ވިދާޅެއްނުވަމެވެ. އެކަމަކު "الف"އަކީ އަކުރެކެވެ. އަދި"لام" އަކީ އަކުރެކެވެ. އަދި "ميم" އަކީ އަކުރެކެވެ." (އެބަހީ "الـــم" ޤުރުއާނުގެ އާޔަތެއްގެ ގޮތުން ސަވާބަށް އެދިގެން ކިޔައިފިނަމަ އޭގެ ބަދަލުގައި ތިރީސް ހެޔޮކަމުގެ ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ.) އަދި މާތްالله ރުއްސުންލައްވާ އަބޫހުރައިރާގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "تَعَلَّمُوْا الْقُرْآنَ فَاقْرَأُوْهُ، فَإِنَّ مَثَلَ الْقُرْآنِ لِمَنْ تَعَلَّمَ، فَقَرَأَ وَقَامَ بِهِ كَمَثَلِ جُرَابٍ مَحْشُوٍّ مِسْكاً تَفُوْحُ رِيْحُهُ كُلَّ مَكَانٍ، وَمَثَلُ مَنْ تَعَلَّمَهُ، فَرَقَدَ وَهُوَ فِي جَوْفِهِ كَمَثَلِ جُرَابٍ أُوْكِيَ عَلَى مِسْكٍ" (رواه الترمذي والنسائي وابن ماجه) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ޤުރުއާނުގެ މާނައާއި މަފްހޫމް އުނގެނި އެޤުރުއާން ކިޔަވާށެވެ. ފަހެ އެގޮތަށް ޤުރުއާން އުނގެނި އެޤުރުއާން ކިޔަވާ، އަދި އެޤުރުއާނާއެކު ތަހަޖްޖުދުކުރާ މީހާއަކީ އެޤުރުއާނުގެ މިސާލަކީ ގޮތަކަސްތޫރީން ފުރައިލެވިފައިވާ ޖުރާބެއްގެ މިސާލެވެ. އެއުރަމީ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ގޮތަކަސްތޫރީގެ ވަސް އުފެދިއަރައެވެ. އަދި އެޤުރުއާން އުނގެނި ނިދާގެ ހިތުގައި އެޤުރުއާންވާ ހާލު، (އެޤުރުއާން ކިޔެވުމެއް ނެތި) ތަހަނދު ނިދާ މީހާގެ މިސާލަކީ ގޮތަކަސްތޫރި އަޅައި ބަންދުކޮށްފައިވާ ޖުރާބެއްގެ މިސާލެވެ."

އަބަދުވެސް އިންސާނާގެ ހިތަށް ތަފާތު ވައްތަރުތަކުގެ ޚިޔާލުތައް ވެރިވެއެވެ. ރަނގަޅު ޚިޔާލުތަކާއި ނުބައި ޚިޔާލުތަކެވެ. އަދި ތަފާތު ވައްތަރުތަކުގެ ވަސްވާސްތަކެއްވެސް އޭނާގެ ހިތަށް ވަދެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ބައެއްފަހަރު އޭނާއަށް ކަންތައްތަކާ ދޮގުތޯ ޝައްކުވާން ފަށައެވެ. އެގޮތަން އެކަށްވާން ފެށުމުން އެންމެ ވަގުތަކުވެސް އޭނާ ހިތްހަމަޖެހުމެއް ނުލިބެއެވެ. އާންމުގޮތުގައި މިކަން މިކަންވަނީ އިންސާނާ الله ގެ ޛިކުރުކުރުމުން އާރާމުލިބޭ ކަމަށް ކަލާނގެ ދެންނެވުން ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ﴾ [الرعد: ٢٨]

މާނައީ: "ދަންނާށެވެ. ހިތްތަކަށް ހަޤީޤީ ހަމަޖެހުން ލިބިގެންދަނީ ހަމައެކަނި الله އަށް ޛިކުރުކުރުމުންނެވެ." ދުނިޔޭގެ ދުނިޔަވީ ކަންތައްތަކުން ހިތްތަކަށް ލިބޭ ހިތްހަމަޖެހުމަކީ ވަގުތީ ހިތްހަމަޖެހުމެކެވެ. ހަޤީޤީ ހިތްހަމަޖެހުމަކީ الله އަށް ޛިކުރުކުރުމުން އިންސާނާގެ ހިތަށް ލިބޭ ހަމަޖެހުމެވެ. އަދި الله ގެ އެންމެބޮޑު ޛިކުރަކީ ޤުރުއާނެވެ. މާތްالله ރުއްސެވިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوْبَ تَصْدَأُ كَماَ يَصْدَأُ الْحَدِيْدُ إِذَا أَصاَبَهُ الْماَءُ" قِيْلَ: ياَ رَسُوْلَ اللهِ! وَماَ جِلاَءُهاَ؟ قاَلَ: "كَثْرَةُ ذِكْرِ الْمَوْتِ، وَتِلاَوَةُ الْقُرْآنِ" (رواه البيهقي في شعب الإيمان) މާނައީ: "ފެންޖެހުމުން ދަގަނޑުގައި ދަބަރުޖަހާ ގޮތައިން ހަމައެފަދައިން މިހިތްތަކުގައިވެސް ދަބަރުޖަހައެވެ. ސަޙާބީން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ދެން އެހިތްތައް ސާފުވާން ޖެހޭނީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ގިނަގިނައިން މަރު ހަނދާންކުރުމާއި ޤުރުއާން ތިލާވަތްކުރުމެވެ." ފަހެ މިއަދު ކަންތައްތަކީ އިންސާނާ ގިނަގިނައިން ކާނުހުރިގަމަ އާގީ ގުޅިގެން ދަސްފުޅަށް ހަމަހަމަކޮށް، އަދިއަޅުގަނޑުމެން ދެކަންތައް ތަބާވާން ކަމަށް ދޫކޮށްލަފައި. ފަހެ އިންސާނާ މިދެކަންތަކަށް ނަމަވެސް!

ޤުރުއާން ހިތްދަސްކޮށް އެއަށް ޢަމަލުކުރުން

ޤުރުއާން އަޅުގަނޑުމެން ދަސްކުރަންޖެހޭނީ އެއަށް ޢަމަލުކުރުމަށެވެ. ހަމައެކަނި ކިޔެވުމާއި ކިޔަވައިދިނުމަކަށް ނޫނެވެ. އަސްޙާބުބޭކަލުންނަކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، އެބޭކަލުން ތަރުބިއްޔަތުކުރައްވާ އުސްލޫބަކީ ނަމޫނާއެއް ކަމުގައި ހުރެގެން ބޭކަލުންނެވެ. އެބޭކަލުންނާ ބޭނުމުން ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވެއެވެ. "އެބޭކަލުން ޤުރުއާނުގެ އާޔަތް ދަސްކުރައްވާ އެއާޔަތަށް ޢަމަލުކުރައްވާފައި ފިޔަވައި އެހެން އާޔަތެއް ދަސްނުކުރައްވައެވެ." އަދި ހުރި އެބޭކަލުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. " تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ وَالْعِلْمَ وَالْعَمَلَ جَمِيْعاً " "އަޅުގަނޑުމެން ޤުރުއާނާއި، ޢިލްމާއި، އަދި އެއަށް ޢަމަލުކުރުން އުނގެނުނީ އެކުއެކީގައެވެ." އަޅުގަނޑުމެންނަށްވެސް ވާޖިބުވެގެންވަނީ ސަހާބީން ކަންތައްކުރެއްވި ގޮތަށް ކަންތައްކުރުމެވެ. ޤުރުއާން ހަމަ ކިޔަވައިދިނުމުން ނުފުދޭނެއެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި ޤުރުއާން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޝަފާޢަތްތެރިވެދޭނީ އެޤުރުއާނަށް ދުނިޔޭގައި ޢަމަލުކުރި މީހުންނަށެވެ. الله ގެ ކަލާމުފުޅު އެހީގައި ޝަފާޢަތްތެރިވެއްޖެނަމަ الله، އެޝަފާޢަތް ޤަބޫލުކުރައްވާނެކަމާ ގުޅޭ ޝަރުޢީ ނައްސެއް ނުވެއެވެ. މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ نوّاس بن سمعان ގެ ރިޟާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޅުގަނޑު އެހީމެވެ. "يُؤْتَى بِالْقُرْآنِ يَوْمَ الْقِيامَةِ وَأَهْلِهِ الَّذِيْنَ كانُوْا يَعْمَلُوْنَ بِهِ، تَقَدَّمُهُ سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ وَآلِ عِمْرَانَ، كَأَنَّهُماَ غَمامَتانِ أَوْ ظِلَّتانِ سَوْداوانِ، بَيْنَهُماَ شَرْقٌ، أَوْ كَأَنَّهُماَ فِرْقَانِ مِنْ طَيْرٍ صَوَافَّ تُحاَجَّانِ عَنْ صاَحِبِهِماَ" (رواه مسلم) މާނައީ: "ޤުރުއާނާއި، އެޤުރުއާނަށް ޢަމަލުކުރި މީހުން ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި ގެނެވޭނެއެވެ. ބަޤަރާ ސޫރަތާއި އާލުޢިމްރާން ސޫރަތް އިސްވެ ކުރިއަށް އަރާނެއެވެ. އަދި އެވަގުތު އެދެ ސޫރަތް ވިލާގަނޑު ނުވަތަ ކަޅުކުލައިގެ ދެ ހިޔާގަނޑު ފަދައިންނެވެ. އެދޭތެރޭގައި މެދުމެދުގައި ހުސްތަން ވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެދެ ސޫރަތް، ސަފުތަކަކަށް އެތިބި ދޫނިތަކެއްގެ ދެ ގަނޑެއް ފަދައިންނެވެ. އެދެ ސޫރަތުގެ

އުނގެނިއްޔާ (އެބަހީ ކިޔަވައި ޢަމަލުކުރި މީހާ) ގެ ކިބައިން (الله ގެ ރަސޫލާއާއި) އެދި ސޫރަތް ބުއްޖަހަށް ޤާއިމުކޮށްދޭނެއެވެ. (އެބަހީ އާޚިރަތުން ސަވާބުލިބިގެންދާނެއެވެ.)" ދެން ޤުރުއާންކިޔަވައި އާދައިވާ އަމުރުތަކަން ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވެގެން އަދި ނަފްސާނީކަން ދުރުވެ އެއްކިބާވެއްޖެނަމަ އުމުރުގެ ދަރަޖަ މަތިވެރިވެ އޭނާގެ ދިއްލުމަށް އުފެދިގެންދާނެއެވެ. އަދި އެޤުރުއާނުގެ މަސައްކަތް އެހެން ޒާތަކަށް އަދާކޮށް އަދި އެޤުރުއާން ބޭނުންކުރުމަށްވީމާ ނުބޭނުންކޮށް ބޭނުންކުރަނިވިކަމަށް އެޤުރުއާން، އޭނާ ނިކަމެތިވެގެ ސަލާމަތަކުން ވެގެންދާނެއެވެ. މާތްالله ޤުރުއާން ފޮނުއްވީ ބައެއް ޤައުމުތަކުގެ ކިބައިން ދަރަޖަމަތިކުރައްވާނެއެވެ. އެކަމާއި ގުޅޭ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ރިވާކުރައްވާފައެވެ. "إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَاماً وَيَضَعُ بِهِ آخَرِيْنَ" (رواه مسلم) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله، މިޤުރުއާނުގެ ޒަރީޢާއިން ބައެއްމީހުން މަތިވެރިކުރައްވައެވެ. އަދި އަނެއްބައިމީހުން ނިކަމެތިކުރައްވައެވެ." މިއަދު ދުނިޔޭގައި ފެންނަމުންދާ ބާރުގަދަކަން ދީނާއި ދުރުވެފައިވާ ޤުރުއާނުގެ ދަރުވާރިކަން ކުރިއަށް ޤުރުއާނުގެ ބަރަކާތުން ދެރަވުމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ހިތާމައެކެވެ. މީގެ ސަބަބަކީ ޤުރުއާނުގެ ހުރިހާ ކަމެއް ފިލާވަޅެއް ނުދިނުމެވެ. ތިމާގެ ނަފްސާއި ދުރުކޮށް ޤުރުއާން ސަލާމަތްކުރުމަށް ނުދޭނެއެވެ. އަދިވެއްޖެއް! އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބޮޑުތަކެތި ވާޖިބުކުރުވާނެއެވެ. އަދި ނިކަމެތިކަމާއި އެކަމުގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުން ނަތީޖާއަށް ވަނީވެ. އެއާޅުލުމަށް ޤުރުއާނުގެ މުއާމަލާތް އެއްބައިވަން އަމަލުކުރުން އެއީ އަދުލުވެރި ތަސްލީމުކުރުން އަދި އެއީ ނަފްސާނީ ދުނިޔޭގެ މިޒާޖުން އެޤުރުއާން ތިޔާގުވެރިކަމުގައި ސަލާމަތްކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ބައްދަލު ބައްޓަމް ޤާއިމުކުރެވެނީއެވެ.

ޤުރުއާނަށް ދަސްކުރުން ވަރަށް އަހަރެމެނެވެ. ހަމަ އެހާއަވަހަށް ހިނގާންދާނެ ނިމިގެންދާ އަހަރެމެނެވެ. ޤުރުއާން ދަސްކުރެ ހެ މުޢާޖިޒާތުގެ ކަމުގައި ހިނގާނިމިގެން ދާނެއެވެ. އަދި އެޤުރުއާނަށް ބަހައްޓައިދީ މުޢާޖިޒާތަކީ ކަމުގައިވާނެ އުފެދުން ހިތުގައި އެޤުރުއާން ދުރުކުރެވޭނެއެވެ. ޤުރުއާނުގެ حافظ ނުނަގާ الله ގެ ރަސޫލާއްގައި މާތްބައެއްވެ. އަދި މަތިވެރި މަޤާމުގައި ހިފެހެއްޓޭ ބައެއްވެ. ސަލަފުގެ ޤުރުއާނުގެ الله ގެ ވަރުބަސްކުރެއްވެ. އެކަމާގެ ކަމާމުކޮށްވެ. މާތްالله ރަސޫލުއްލާހު عبد الله بن عمرو ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ.

رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "يُقَالُ لِصاحِبِ الْقُرْآنِ: اِقْرَأْ وَارْتَقِ، وَرَتِّلْ كَماَ كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْياَ، فَإِنَّ مَنْزِلَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَأُهاَ" (رواه أحمد وأبو داود والترمذي والنسائي) މާނައީ: "ޤުރުއާން ހިތުދަސްކޮށް އެއަށް ޢަމަލުކުރި މީހާއަށް (ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި) ބުނެވޭނެއެވެ. ކިޔަވުން ދާށެވެ. އަދި މައްޗަށް އަރަމުން ދާށެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި ތިބާ ތަރުތީލުކޮށް ކިޔެވި ފަދައިން ތަރުތީލުކޮށް ކިޔަވާށެވެ. އަދި ތިބާގެ މަޤާމަކީ ޤުރުއާނުގެ އެންމެފަހު އާޔަތް ތިބާ ކިޔަވާއިރު ތިބާއަށް ހުރެވޭ ތަނެވެ." ނިކަން ވިސްނާލާ ބައްލަވާށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ފަރައިގެން ނަޞޭޙަތާ ހަމައަން ކިޔަވާ އިރު އުނގާއަން ޝުޢޫރި ހިމާ މައްކޮށްގައިހުރެއްވެ!

މައިންބަފައިން އެބައިމީހުންގެ ދަރިންނަށް ޤުރުއާން ދަސްކޮށްދިނުމަކީ ޤުރުއާން ހިތުދަސްކޮށްދިނުމާ ކިޔެވުމުގެ މައިންބަފައިންނަށް ފުރުޞަތުވެސް ބާއްޖަވެރިކަމެކެވެ. މާތްالله ޞަޙާބީއްޔާ معاذ الجُهَني ގެ ބަފައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِماَ فِيْهِ، أُلْبِسَ وَالِدَاهُ تاَجاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ضَوْءُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي بُيُوْتِ الدُّنْياَ لَوْ كاَنَتْ فِيْكُمْ، فَماَ ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهَذَا؟" (رواه أحمد وأبو داود) މާނައީ: "ޤުރުއާން (ހިތުދަސްކޮށް) ކިޔަވައި އޭގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ޢަމަލުކުރި މީހާ ދަންނައެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހު އޭނާގެ މައިންބަފައި ބޮލުގައި ތާޖެއް އެޅުވޭނެއެވެ. އޭގެ ވިދަބައިދިޔުންގެ ތޮރުކަމުގައިވާނަމަ އެއިރުގެ އަލިކަން ދުނިޔޭގެ ގެތަކުގައި ވުމުން ވާ އައްހަންވުރު ބޮޑުކަން އޭގެއިން އަލިކަން ރިވެތިފަދައިން އުފެދުނުގެން ވާނީއެވެ. ދެންފަހެ އެޤުރުއާނާ ޢަމަލުކުރި މީހާ ބޮޑުކަން މިފަދަބައިމީހުންގެ ޙާލަތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟" (އެބަހީ އޭނާގެ މައިންބަފައި ބޮލުގެ މަތީގައި މަސްޖިދުގައި އެއީ ކަމުގައިވާ އިރު އަދި އޭނާގެ މަތީގައި މަސްޖިދު ދާނާ މަތިވެރިވާނެއެވެ!)

ޤުރުއާނަކީ ހިތުދަސް ލުއިކޮށްދެއްވާފައިވާ ފޮތެކެވެ. ޤުރުއާން ހިތުދަސްކުރުމުގެ ވަރަށް ފުރިހަމަ ބަރަކާތް މީހަކަށް ދުނިޔެއާ ބާއްޖަވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެއީ الله ގެ ނިޢުމަތްތަކުގެ ތެރެއިން ވަރަށްބޮޑު ނިޢުމަތެކެވެ. ޤުރުއާން ހިތުދަސްކޮށް އެދިއެދުން އެޤުރުއާން ދުރަހަމައެއްކޮށްދިނުމާ ދަންނައެވެ. މާތްالله އެފަދަ މީހާ ނަހަކަމަށް ބަރާބަރުކުރެއްވިއެވެ. ޤުރުއާނުގެ حافظ ނަންނަމި الله ގެ ހުއްބަ

ޤުރުއާނުންނެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކުވެސް މަސައްކަތްކުރަންވީ الله ގެ ކަލާމުފުޅު ހިތުދަސްކުރުމަށެވެ. މަސައްކަތްކޮށްފި މީހާއަށް الله ތައުފީޤުދެއްވާނެއެވެ. ޤުރުއާން އެއްކޮށް ހިތުދަސްނުވި ކަމުގައި ވިޔަސް ޤުރުއާނުގެ ކޮންމެވެސް މިންވަރެއް ހިތުގައި ހުރުން ކޮންމެހެން ލާޒިމުވެއެވެ. ސަބަބަކީ ނަމާދުގައި ޤުރުއާން ކިޔަވަން ޖެހޭތީއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތުގައި އެއްވެސް މިންވަރަކަށް ޤުރުއާނެއްނުވާ މުސްލިމަކަށް ވެވެންނުވާނެއެވެ. އެފަދަ މީހާގެ މިސާލަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عبّاس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "إِنَّ الَّذِي لَيْسَ فِي جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ" (رواه الترمذي) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އެމީހެއްގެ ހިތުގައި ޤުރުއާނުގެ އެއްވެސް މިންވަރެއްނުވާ މީހާގެ މިސާލަކީ ވީރާނަވެފައިވާ ގެއެއްގެ މިސާލެވެ." އެހެންކަމުން ޤުރުއާނުގެ ކޮންމެވެސް މިންވަރެއް ކޮންމެ މުސްލިމަކުވެސް ހިތުދަސްކުރުމަކީ ލާޒިމުކަމެކެވެ.

ޤުރުއާނަކީ ޙަޤީޤީ ހިދާޔަތެވެ.

ޤުރުއާނަކީ ޢާލަމްތަކަށް ހިދާޔަތެކެވެ. މުސްލިމުންގެ ދުސްތޫރެވެ. ތަޤުވާވެރިންގެ ރޫޙީ ޝިފާއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ﷲ ގެ ގަދަވަންތަ ވާގަނޑެވެ. އަދި ހިކްމަތްތެރި ޛިކުރެވެ. އެދުންތައް ކަޑަވެގެންނުވާ ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ދުލުތައް އޮޅިގެންނުވާ ކަލާމެކެވެ. ގިނަގިނައިން ކިޔެވުމުން ހަލާކުވެގެންނުދާ ކަލާމެކެވެ. އޭގެ ޢަޖާއިބުތައް ހުސްވުމެއްނުވާ ކަލާމެކެވެ. އެއިން ޢިލްމުވެރިން ފުރުމަކަށް އިސްތިފާދާކޮށް ހުސްވުމެއް އިތުރުވެއެވެ. އެޤުރުއާން އެއްގޮތަށް ބުނި މީހާ ތެދުވެރިވާނެއެވެ. އަދި އެޤުރުއާން އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރި މީހާއަށް އަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެޤުރުއާން އެއްގޮތަށް ޙުކުމްކުރި މީހާ ޢަދުލުވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެޤުރުއާނުގެ މަގަށް ދަޢުވަތުދިން މީހާއަށް ހިދާޔަތް ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި ޖައްބާރުވެރިއަކު އެޤުރުއާން ދޫކޮށްލައިފި މީހާ ﷲ ހަލާކުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެޤުރުއާން ނޫން އެހެން އެއްޗަކުން ހިދާޔަތް އެދިހޯދާ މީހާ ﷲ މަގުފުރައްދަވާނެއެވެ. ﷲ ވިދާޅުވެއެވެ. ﴿فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَنِ ٱتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ١٢٣ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ أَعْمَىٰ ١٢٤ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ١٢٥ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ﴾ [طه: ١٢٣ – ١٢٦] މާނައީ: "ފަހެ ތިމަންﷲގެ ހަޟްރަތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ހިދާޔަތް އައުން ފަހެ ތިމަންﷲގެ އެހިދާޔަތަށް ތަބާވެއްޖެ މީހާ ފަހެ މަގު ފުރެދިގެން ނުދާނެއެވެ. އަދި އަބާއްޖަވެރި ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންﷲގެ ޛިކުރުން މޫނު އަނބުރާލައިފި މީހާއަށް ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ވާނީ ދަތި އުނދަގޫ ދިރިއުޅުމެކެވެ. އަދި އޭނާ ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި ތިމަންﷲ މަޙްޝަރުކުރައްވާނީ ކަނު މީހެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ހައްދަވާ ބޮޑުވެރި ރަސްކަލާނގެ! ތިމަގާ ކަނު މީހެއްގެ ގޮތުގައި މަޙްޝަރުކުރެއްވީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟

ދުނިޔޭގައި ދިއަގާވީ ފެންނަ މީހުންގެ ގޮތުގައެވެ. اللّٰه ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. ތިމަންاللّٰه ގެ އާޔަތްތައް ތިބާގެ ގާތަށް އައުމުން އެއާޔަތްތައް ތިބާ ހަނދާންނައްތައިލީ ފަދައިން މިއަދު ތިބާގެ ކަންތައްވެސް ހަނދާންނައްތައިލެވޭނެއެވެ." ޠާހާ މިއާޔަތުގައި ޢިލްމު ބާއްވާލެއްވުމެވެ. އަދި އާގެ އެންމެ ކުރީގައި ވަނީ ދެންނެވުނެވެ. އަދިވެސް اللّٰه ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿قَدْ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِى بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِهِۦ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ [المائدة: ١٥ - ١٦] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް اللّٰه ގެ ހަޟްރަތުން ނޫރަކާއި ފޮތެއް އަތުވެއްޖެކަން ކަށަވަރެވެ. އެފޮތުގެ ޒަރީޢާއިން اللّٰه، ސަލާމަތުގެމަގުތަކަށް ތަބާވެގެންވާ މަގަށް ހިދާޔަތް ދައްކަވަނީ އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ ކަމަށް ތަބާވެއްޖެ މީހުންނަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިޛުނަފުޅާއެކު އެބައިމީހުން (ޖާހިލުކަމުގެ) އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން (ހިދާޔަތުގެ) އަލިކަމުގެ ތެރެއަށް ނެރުއްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ސީދާވެގެންވާ މަގަށް ހިދާޔަތް ދައްކަވައެވެ." މިއާޔަތުގައި އޮވާ ނޫރުގެ މުރާދަކީ محمّد صلّى الله عليه وسلّم އެވެ. އަދި ފޮތުގެ މުރާދަކީ ޤުރުއާނެވެ. އަދިވެސް اللّٰه ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿الٓر كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ ٱلنَّاسَ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ﴾ [إبراهيم: ١] މާނައީ: "މިއީ ތިމަންاللّٰه ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތެކެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނު، މީސްތަކުން، އެމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އިޒުނަފުޅާއެކު، (ޖާހިލުކަމުގެ) އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން (އީމާންކަމުގެ) އަލިކަމުގެ ތެރެއަށް ނެރުއްވުމަށެވެ. (އެއީ) ބާރުގަދަ ޙަމްދުލިބިވޮޑިގެންވާ އިއްޒަތްތެރި اللّٰه ގެ މަގަށް ނެރުއްވުމަށެވެ." ޤުރުއާނުގެ މަގުސަދަކީ މިއެވެ. އިންސާނާ، ކާފިރުކަމުގެ ތެރެއިން އިސްލާމްކަމުގެ ތެރެއަށް ނެރުމެވެ. ޝިރުކުގެ ތެރެއިން ތައުޙީދުގެ ތެރެއަށް ނެރުމެވެ. ޖާހިލުކަމުގެ ތެރެއިން ބަޞީރަތުގެ ތެރެއަށް ނެރުމެވެ. އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން އަލިކަމުގެ ތެރެއަށް ނެރުމެވެ. ޤުރުއާން، އިންސާނާ އިންސާނުކަން ހަދައިދެއެވެ. މަގު ގެއްލިފައިވާ މީހާއަށް ދައްކައިދެއެވެ. ޖާހިލު

އިލްމުވެރިއަކަށް ހަދައިދެއްވެ. މުޞްލިޙަކު މުވައްހިދަކަށް ހަދައިދެއްވެ. ބިރުވެރިއަކު ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ހަދައިދެއްވެ. ޤުރުއާނުގެ ޚާދިމަކީ ދިއްވެ.

އޭ اللهގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ޢިލްމާ ދުސްތޫރު ގަބޫލުކުރައްވާށެވެ. ޢިލްމާގެ ބަދަލީ ދިރިއުޅުމުގައި ޢިލްމާ ދުސްތޫރު ތަންފީޒުކުރައްވާށެވެ. އެއާ އެއްގޮތަށް ބަދަލުކުރައްވާށެވެ. ޢިލްމު ދީނަކީ ޢިލްމުވެސް ދުވަހަކުން اللهގެ ބަސްފުޅަކަށް ދަތުރުކުރަންޖެހޭނެ މިހާރެވެ. ޤަޟާތައް ކާމިޔާބުވާނީ ޢިލްމާގެ ދިރިއުޅުން ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ އަލީގައި ހުރުމަކީ މިކަހަލަ އެހެންކަމުން މީހުންގެ ރަބްބާނީވެރިއަކަށްވެސް ޒުހުދުވެރިއަކަށްވެސް اللهއަށެވެ. الله އުމުރުގެ ޒުހުދުވެރިއަކަށް އަދި ރަބްބާނީވެރިއަކަށްވެއްޖެ ވީހާ ބާއްޖަވެރިކަމާއެކު!

بَاب التَّعَلُّم (އުނގެނުމުގެ ބާބު)

ކޮންމެ އިންސާނަކީވެސް ދުނިޔޭގައި ތަފާތު މަރުޙަލާތަކުގައި ދަތުރުކުރަން ޖެހޭ އިންސާނުންނެވެ. ފުރަތަމަ މަރުޙަލާއަކީ އިންސާނާގެ ތުއްތު ދުވަސްވަރެވެ. މިދުވަސްވަރަކީ އިންސާނާއަށް އެއްވެސްކަމެއްގެ ޝަޢޫރެއްދިނުމަކަށް ހިފޭގޮތާ ދުވަސްވަރެއްކަމުންނެވެ. މިދުވަސްވަރުގައި އިންސާނާއަށް ގެވެއް ނުބައި ވަކިކަމެއްނުވެއެވެ. އަދިޔާއްޔަ! ގާއްޒަތް ބޮޑުއަށް ވަކިކަމެއްނުވެއެވެ. ހުވަދުމީ އިންސާނާގެ އަމިއްލައަކަށް އަދި ކޮންމެ ހުއްޓަކި ގާއްޒަތް ކަމުގައި އޮންނާ ހިތްޖެއެވެ. މިމަރުޙަލާ ކަޢުލީމުކުރަން ޤުރު ފާކަނުއްކުރަން ކުރުދުންޖެހިވާ މަރުޙަލާއަށް އިންސާނާ ވާސިލުވެއެވެ. އަދި ކޮށްކޮށްއިގެން ވަރަން މަސައްކަތްވެފު ފާރަކުއްކަން ދަސްކުރެއެވެ. ފަހު މިރިސާލުން އިންސާނާއަށް ގެންގުޅޭ ވެރިވާން ފުރައެވެ. އަޚިލާޤީ ޙަޔާތުގެ ކަންކަމުން އުނގެނެވެ. އަދި ފުރަޔާ ބާއްޓާއްކަން އުނގެނެވެ. މިމަރުޙަލާޔާ އިންސާނާއަށް އަޤްލާ މަޢިން ބަފައިން ތަރުބިޔަތު ދޭނެ ވިއްޔާއަކީ ތިޔާ ބައިތުކުރާ މަރުޙަލާއެވެ. ޔަ ބޭނުންކުރަން އަނގައިގެ ރަނގަޅު ބޭނުން ވާސިލުވުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމެވެ. އަދި މިއީ އިންސާނާ ޢަގުލުވެރިވާ މަރުޙަލާއެވެ. ދުނިޔެ ބަދަލުވާ ގޮތެއް ދެނެގަނެ ބޭނުމަށް ބަލައިގަނެ ތަޖުރިބާތައް ލިބޭ ޙަޔާތުގެ ތަފާތު ވަގުތުތަކުން ދަސްކުރާ ތަޢުލީމުގެ ބާބުތަކެވެ. ފަހު މިމަރުޙަލާއަށް އިންސާނާ ވާސިލުވެވޭ ތެރޭ ދިރިއުޅުން ބާރަށް ހިތްވަރުދީ ބަޔަކު އަޚްލާޤީ ގޮތުން ތަރުބިޔަތު ލިބެނީއެވެ.

ތަރުބިޔަތަކީ الله سبحانه وتعالى މައްޗަށް ބަރަކާތްތެރި އަޚްލާޤެވެ. މިއަޚްލާޤީ ތަރުބިޔަތު ލިބެން މިމަރުޙަލާގައި ފާސިލުވެވުމަށް ލިބެންނެތް ދީނީ ތަޢުލީމެވެ. ތަޢުލީމުގައި ދީނީ ތަރުބިޔަތު الله އަށް ޝުކުރުކުރުމުގެ ބަޔަކު ލިބެންނެތް

އުނގަންނާދިނުމުގައިވެއެވެ. އަދި މިދަރަސް ކަންތައް ކުރުވުމުގައި ނުވާނަމަ ﷲ ގެ މިޒުޖުވެގެންނާ އަމާނާތަށް އަމާނާތް ބަޔާނުވެވުނު ފަރާތުން ޚިޔާނާތްތެރިވެއްޖެކަން ކަނޑައެޅެވެ.

ދަރިންނަށް ތަރުބިއްޔަތު ދިނުމުގައި ތަރުބިއްޔަތުދީގެން އަމުރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ނަގުލުކުރައްވާފައިވެއެވެ. "مُرُوْا أَوْلاَدَكُمْ بِالصَّلاَةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِيْنَ، وَاضْرِبُوْهُمْ عَلَيْهاَ وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِيْنَ، وَفَرِّقُوْا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ" (رواه أبو داود) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންނަށް، އެމީހުންގެ އުމުރުން ހަތްއަހަރުގައި ނަމާދަށް އަމުރުކުރާށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އުމުރުން ދިހައަހަރުގައި އެކަމުގެ މައްޗަށް އަދަބުދޭށެވެ. (އެބަހީ ދިހަ އަހަރުވުމުން އަދަބުދީގެންވެސް ނަމާދުކުރުވާށެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ ބުސްތަމަތި ވަކިކުރާށެވެ. (އެބަހީ ދިހަ އަހަރުވުމުން އެއްބަނޑުމައްޗެއްގައި ދަރިން ނިދަންނުވާނެއެވެ.)" ފަހެ މިއުމުރުގައި މައިންބަފައިން އެކުދިންގެ ދަރިންނަށް ދީނީ ތަރުބިއްޔަތުދިނުން ފުރުޞަތު އަވަސްވެގެންނުހިނގާނެއެވެ. އަދި މިއުމުރު ފަހަނަޅައި ގޮސްފިނަމަ ދެން އެކަން ކުރުމަކީ މާފަސޭހަކަމެއް ނޫނެއެވެ.

މިއަދު އިސްލާމީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ބޮޑެތިވަމުން އަންނަ ޖުވާނުންނަށް އެކުދިންގެ މައިންބަފައިން ދީނީ ތަރުބިއްޔަތުދޭ ނިޒާމުގެ ސަބަބުން ވަރަށް ހެޔޮފަރު ނަތީޖާތައް މަސްޢޫދުވެއެއް ފެންނަމުންދެއެވެ. ދަރިން މައިންބަފައިންނާ އަކާތުނުވެ، ހަޖެހުމުތު އެއްބަރިކަވަރި، އެދުމިހުން އެކަނިވެރިކޮށްލާފައި ފެންނަމުންދެއެވެ. މުސްލިމް އުމުރުގައި އެހީތެރިކަމާއި، އާމްދަނީތަކާއި، ހިތްހަމަޖެހުން ލިބޭނެކަމުގެ ފުރި އެއްޗީޒުގައި ބޭނުންކުރާ ދަރިފުޅު އެންމެފަހުން ވެގެންދިޔަ އެދުރުހުންގެ ޚިދުމަތް ކުރުމަށް އަހަރުވައިދީ ސަހަބަކަމެވެ. އުމުރުގައި އަހަރުމަތި ބޭނުންވާ ދުވަސްވަރު ވެގެންދިޔަ ހިމާޔަތުގެ ދުވަސްވަރަކަމެވެ. ޚިދުމަތް ފިނިކަމު ލިބޭގޮތް އެދުރުހުއްދުން ވެގެންދިޔަ ހިމާޔަތް ޚިދުމަތް އެހީގެންދާ ކަމުނަ ޚިދުމަތްކަމެވެ. މިކަމުގައި ކުރެވިދިޔަ ނުކުތާއެވެ! މިކަމުގައި ކުރެވިދިޔަނަކުރަ ބަޔަކުގައި މައިންބަފައިންނެވެ. ދަރިންގެ ގަދަކުގައި މައިންބަފައިން މަސައްކަތްކުރި އެދުރުހުންނަ ހޭދަކުރުގައި ތަރުބިއްޔަތުދެއްވީ. އެކަމާމެދު ތަރުބިއްޔަތުގެ އުނިކަމުގައި އެދުރުން ފުރިހަމަ އަންނައިރު އެދުރުހުންގެ އުމުރުގައި އަހަރުވެ ހިސާބަށް މުއްސަނދި ފާސިދުވެގެން ގޮސްފައެވެ. ފުރިހަމަ ގަދަހަކުއްމުގައި މިހަމަނަމާ ހުރިހާއިރު ފުރިހަމަ ރައްކާތެރި މިކަމުން ބާޠިލުކުރަނީ ހިތަމެއް

މައިންބަފައިންނާވައެވެ! ދަންނައެވެ. ދަރިން ބޮޑުވިޔަސް އުފެދިންގެ ޢަޤީދާގައި އެޅުން ބިންގަލެއްގެ މައްޗަށެވެ. "ކުއްޖަކު އެއި ބިނާގާ ކުއްލާ ހަމަހަމަ ނުލިބަސް އޮތްނާނީ ހަމަ ކުއްޖަކަށެވެ." ދަރިންގެ ފުރަތަމަ މަދްރަސާއަކީ އެކުދިންގެ މައިންގެ އުނގެވެ. މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި އަބޫހުރައިރާގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރުއްވިއެވެ. "كُلُّ مَوْلُودٍ يُوْلَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أَوْ يُنَصِّرَانِهِ، أَوْ يُمَجِّسَانِهِ" (رواه البخاري) މާނައީ: "ދުނިޔެއަށް އުފަންވާ ކޮންމެ ކުއްޖެއްވެސް އުފަންވަނީ ފިޠްރަތުގެ މައްޗަށެވެ. އެކުއްޖާ ޔަހޫދިއަކަށް ނުވަތަ ނަޞާރާއަކަށް ނުވަތަ މަޖޫސީއަކަށް ހަދަނީ އެކުއްޖާގެ މައިންބަފައިންނެވެ." ފަހެ ދަރިންގެ އަޚުލާޤީ މުސްތަޤުބަލު ބާރުއަޅާފައިވަނީ އެކުދިންނަށް ދެވޭ ތަރުބިޔަތު ބިނާވެގެންނެވެ.

❁❁❁❁❁❁❁❁

ޢިލްމު އުނގެނުމަކީ ކިފާޔަތުގެ ފަރުޟެކެވެ.

ދީނުގެ ޢިލްމު ޙާޞިލުކުރުމަކީ ކިފާޔަތުގެ ފަރުޟެކެވެ. ކޮންމެވެސް އެއްބަޔަކު އުނގެނުން ލާޒިމު ޢިލްމުތަކެވެ. މިދެންނެވި ޢިލްމަކީ ދީނުގެ ފިޤުހު ޢިލްމުތަކެވެ. މިޢިލްމު އެއްބަޔަކުގެ އެއްބަޔަކު އުނގެނުން ފަރުޟުވެގެންވެއެވެ. އެއީ ދަންތިބި މުޅިންނަށް އެބައިމީހުންނަށް އުނގެނުން ވާޖިބު ޢިލްމު އުނގެނުމާއި ދިނުމަށްޓަކައެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ [التوبة: ١٢٢] މާނައީ: "އަދި ހުރިހާ މުއުމިނުން އެއްކޮށް ޖިހާދަށް ނިކުމެން އެއީ އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ޖަމާޢަތަކުން ބަޔަކު، ދީން އުނގެނުމަށްޓަކައި (އެބަޔަކު ދީނުގެ ފިޤުހީ ޢިލްމު ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި) ނުނިކުންނަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ! އަދި އެއީ (އެބައިމީހުން ޢިލްމު ހާސިލުކުރުމަށްފަހު) އެބައިމީހުންގެ ޤައުމު އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ރުޖޫޢަވުމުން (الله ގެ އަދަބުތަކާއި ނަހީތަކުން) އެމީހުންނަށް އިންޒާރުދިނުމަށެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން (الله އަށާއި އާޚިރަތަށް ބިރުވެތިވެ) ބިރުވެތިވުމަށްޓަކައެވެ." ދީނުގެ ފިޤުހީ ޢިލްމުގެ މުޚްތަޞަރު ދީނުގެ އުޞޫލީ މަސްއަލަތަކާއި ފަރުޟު މަސްއަލަތަކުގެ ޢިލްމެވެ. އަދި ކޮންމެ މުސްލިމަކަށްވެސް އެމީހަކު الله ގެ ދީނުގައި ސާބިތުވުމަށް ހުރުމަށްޓަކައި ޢިލްމު ހާސިލުކުރުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. މާތްالله ޙަޟްރަތުގައި އަޖުރު ބޮޑު މަޤާމުގެ ސަބަބުން ސިފަވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުރުޟުކުރައްވައިވެއެވެ. "طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيْضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ" (رواه ابن ماجة) މާނައީ: "ޢިލްމު އުނގެނުން ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ފަރުޟުވެގެންވެއެވެ." ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ފަރުޟުވެގެން މިވާ ޢިލްމަކީ ކުރިންވެސް ދަންނަވައިލެވުނު ފަރުޟުއިން ޢިބާދަތް ދެމެހެއްޓުމަށް ސާބިތުވެ ހުރުމަށް ވަރަށް ބޮޑުކުރާ ޢިލްމެވެ.

އެހެން ފޭރުމަކުން ދަންނަވާނަމަ ސަލަވާތީ އިލްމުގެ. މިސާލަކަށް ﷲ ގެ އުޚުއްވަތާއި ރުބޫބިއްޔަތު
ދީނުގެ ޢަމަލާއި، ނަމާދާއި، ރޯދައާއި، ޒަކާތާއި، ޙައްޖުގެ އިލްމު ޙާސިލުކުރުމެވެ. މިދީންވަރަށް އިލްމު
ޙާސިލުކުރުމަކީ ޢިބާދަތެއް ވަރަށްބޮޑުކޮށް. ވީމާ ދީނުގެ އެހެނިހެން އުޞޫލީ މައްސަލަތަކާއި ފަރުޢީ
މައްސަލަތަކުގެ އިލްމު ޙާސިލުކުރުމަކީ ސުންނަތެއްގެ ވަރުބޮޑުކޮށް. އެބަހީ އެއްބަޔަކު އުނގެނުން
ވާޖިބެވެ. އެއީ ދީނީއިލްމު މީހުން އެކިލްމަކުން ބޭނުންވާވަރަށް ހުރުމާ އަބަދުވެރިން
އުނގެނުމަކީ ފަރުޟުކިފާޔަތެއް، މިފަދަ ކަންކަމުގައި ޤަވާޢިދު ފަރާތްތަކުގެ ބޭނުންތެރިކަމާއި، އާންމު
މީހަކަށްވެސް ހިތްޕައި އެފަދަ ދީނީޢިލްމުތަކެއް ބޭނުންވާނެތެވެ. ނަމަވެސް ބަޔަކު ޙާއްޞަ
ޙާސިލުކުރުން ވާޖިބުވާ އެންމެ ފަރުޟުޢައިނުގެ.

❁❁❁❁❁❁❁❁

އިލްމު ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި ނިކުތުން

އެހެނިހެން ދުނިޔަވީ އިލްމުތަކާ ޚިލާފަށް ދީނީ އިލްމަކީ ކާއިނާތުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ޝަރީޢަތާއި ވަޙީގެ އިލްމެވެ. އެއިލްމު ހޯދުމަށްޓަކައި ނިކުތުމަކީ މީހާ ވާޞިލުވަނީ الله ގެ ޘަވާބުލިބުމުގެ ދޮރުތަކަށެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ އަޖުރު الله މަތިވެރިކުރައްވައެވެ. އެމީހަކަށް الله، ސުވަރުގޭގެ މަގު ފަހިކޮށްދެއްވައެވެ. އިލްމު ހޯދުމަށްޓަކައި މަސައްކަތްކުރުމަކީ އެންމެ ބޮޑު ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ އަމަލެކެވެ. އަޑިޔާއްމާ! އެންމެބޮޑު ހެޔޮ އަމަލުތަކުން ދެންނެވިދާނެއެވެ. ސަޙާބަކި އެންމެހާ ހެޔޮ ޢަމަލެއް ބިނާވެގެންވަނީ އިލްމުގެ މައްޗަށެވެ. އިލްމެއް ނެތި އަމަލުކޮށް ހެޔޮ އަމަލެއް ބަލައި ޤަބޫލެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން الإمام بخاري އެކަށައަޅުއްވާ ބާބުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "بَابٌ؛ العِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ" މާނައީ އަމަލުގެ ކުރިން އިލްމު ހާސިލުކުރުން "އެކަށައަޅުއްވާފައި މިބަސްފުޅުގެ މައްޗަށް އިސްތިދުލާލުކުރައްވާފައިވަނީ الله ގެ އަންނިވި ބަސްފުޅުންނެވެ. އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ [محمد: ١٩]

މާނައީ: "ފަހެ ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރުން ހައްޤުވެގެންވާ އެހެން އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާކަމެވެ." މިއާޔަތުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ الله އަމުރުކުރައްވާފައި އޮތީ ދެނެގަތުމަށެވެ. އެހެންކަމުން ޤައުލާ ޢަމަލަށްވުރެ އިސްވެގެންވަނީ އުނގެނުމެވެ. މިހާރު ކިތަންމެ ނަސޭހާއި ބަސޭހުން މަތިވެރިވިޔަސް މިޒަމާނުގެ ހުރި ޢަމަލުކުރާ ތަކުރާރުކުރުމަކީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތާއި ހުރިހާ ސުންނަތާއި ސަލަފުންނާ އިސްލާމީ ނޫރުންނެވެ. އެކަމަކު ހުރިހާ ސުންނަތާއި ސަލަފު އެންމެހައި ހުރިހާ ކަންތައް އަދާކުރުމަށް ޝަރުޢީ ރަސޫލާ ސުންނަތުގައި ވާއިރު ފައިދާކުރާއިރު ރަސޫލު الله ގެ ޙަދީޘެއްގައި ދެއްވައެވެ. އެކަމަކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم،

حديث ފަރުމާއިވެއެވެ. "ماَ مِنْ رَجُلٍ يَسْلُكُ طَرِيْقاً، يَطْلُبُ فِيْهِ عِلْماً إِلاَّ سَهَّلَ اللهُ لَهُ بِهِ طَرِيْقاً إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ" (رواه أبو داود) މާނައީ: "އެއްވެސް މީހަކު، އިލްމު

ހާސިލުކުރުމަށް އެދިގެން މަގެއްގައި ކުރިއަރަންދާ ކަމުގައިވާނަމަ އެކަމުގެ ބަދަލުގައި الله تعالى، އޭނާއަށް ސުވަރުގެއާ ދިމާއަށް މަގެއް ފަހިކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ ޢަމަލު އެމީހަކު ފަހަތަށް ޖައްސައިނުދޭނެއެވެ. ދީނާ ދަންނަވައެވެ. އޭނާގެ ނަސޭހަތް އޭނާ އިސްލާންކުރުމަށްޓަކައެވެ."

ޢިލްމު ހޯދުމަށްޓަކައި މަސައްކަތްކުރުމަކީ اللهގެ މަގުގައި ކުރާ ޖިހާދެކެވެ. މުޢާذالله ބިން ޖަބަލް ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَهُوَ فِي سَبِيْلِ اللهِ حَتَّى يَرْجِعَ" (رواه التّرمذي) މާނައީ: "ޢިލްމު ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި ނިކުންނަ މީހާ އެނބުރި ގެއަށް ރުޖޫޢަވާންދެން ވަނީ اللهގެ މަގުގައެވެ." ދީނީ ޢިލްމަކީ އެއިލްމު ހާސިލުކޮށް މީހާއަށް ދުނިޔޭގެ ކާމިޔާބީ ލިބިދޭއެވެ. ދީނީ ޢިލްމު ހާސިލުކުރުމުގެ ކުރިން، އެކަލޭގެ މަތިވެރި ހަމަގައި ޤުރުއާނާއި ކުރިން (އަޅަމި ހިތަވައި ނިމުމުގެ ކުރިން) އެކަލޭ ނިޔާވެއްޖެނަމަ، ދުނިޔޭގެ ކާމިޔާބީ ލިބުނު އެކަލޭގެ ނަމުގެ މަތީގައި ލިޔެވޭ އެކަލޭގެ އާޚިރަތް ކާމިޔާބީ ލިބިގެންވާ ކަމަށެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. "مَنْ جاَءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيِيَ بِهِ الإِسْلاَمَ، فَبَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّيْنَ دَرَجَةً وَاحِدَةً فِي الْجَنَّةِ" (رواه الدّارمي) މާނައީ: "އިސްލާމް ދީން ދިރުވުމުގެ ނިޔަތުގައި ޢިލްމު ހާސިލުކުރަމުން ތިބިހިނދު އެމީހެއްގެ މަރު ހާސިލުވެއްޖެ މީހާ ދަންނަވައެވެ. ފަހު ސުވަރުގޭގައި އޭނާއާ ނަބިއްޔުންނާ ދެމެދުގައި ވަނީ ހަމަ އެންމެ ދަރަޖައެކެވެ." އަދި ޢިލްމު ފުރިހަމަ ކޮށްދެއްވާ ހާސިލުކުރުމުގެ ނަމަވެސް الله تعالى އެމީހަކަށް ދުވެރި ކާމިޔާބީ ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. މުޢާذالله ބިން ޖަބަލް ރަޟިޔާ واثِلَة بن الأَشْقَع ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ فَأَدْرَكَهُ، كَانَ لَهُ كِفْلاَنِ مِنَ الأَجْرِ، فَإِن لَّمْ يُدْرِكْهُ، كَانَ لَهُ كِفْلٌ مِنَ الأَجْرِ" (رواه الدّارمي) މާނައީ: "ޢިލްމު ހާސިލުކުރަން އުޅެ، އެޢިލްމު ހާސިލުވެއްޖެ މީހާ ދަންނަވައެވެ. އޭނާއަށް ދެ ޖަޒާ ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެޢިލްމު ހާސިލުކުރަން އުޅެ، ހާސިލުނުވެއްޖެ މީހާ ދަންނަވައެވެ. އޭނާއަށް އެއް ޖަޒާ އެއްބައި ލިބޭނެއެވެ." ނަމަވެސް ހަނދާން ބަހައްޓަން ޖެހޭ ނުކުތާއަކީ މުޅިހާ ސަވާބަކީ އެއް ޖަޒާ

ތިބޫނީ ﷲ ގެ ދުރިވޯޅެގަތުން ކުރުމަށްޓަކައި އިލްމު ބާޠިލުކުރާ މީހަކަށެވެ. ދުނިޔޭގެ ޖާހަހަކަށްޓަކައި އިލްމުބާޠިލުކުރާ މީހަކަން ވެގެން ނުވާނެއެވެ.

❀❀❀❀❀❀❀❀

އިލްމު ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި ދަތުރުކުރުން

ކިޔަވާކުއްޖާ އިލްމު އުނގެނޭ ދުވަސްވަރު އުސްތާޛާ ސުވާލުކުރަން ލަދުގަންނަން ނުވާނެއެވެ. މިފަދައިން އިލްމު އުނގެނުމަށް ދޭތެރޭ ހުރަސްކުރެވެ. ނަމަވެސް ދަތުރުކުރަންޖެހޭ ތަންތާނގައި ދަތުރުކުރަން ޖެހެނީއެވެ. އަދި އެއީ ރިވެތި ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ސިފައެކެވެ. ދަތުރުކުރުން ނުޖެހޭ ޙާލަތްތަކުގައި ދަތުރުކުރަނާކަށް ނުޖެހެނީއެވެ. އެހާމެއިރު ކިޔަވާކުދިންނާ ދުވަސްވަރު މަސައްކަތްކޮށް ޢިލްމުވެރިންނާ ހަމަޔަށް އުސްތާޛާ ސުވާލުކުރަންގޮސް ވަގުތު ހިފާށެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ އުއްމު ސަލަމާގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އުއްމުސުލައިމު ވަޑައިގެންފައި އަދި އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ޙައްޤު ބަޔާންކުރެއްވުމަށް ލަދުވެރިވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އެހެންކަމުން ނިދަން ވިހުތިލާމްވެއްޖެނަމަ އަންހެނުން ނިދިގަޑީގައި އިޙްތިލާމްވެއްޖެނަމަ އެއަންހެނާގެ މައްޗަށް ހިނައިގަތުން ވާޖިބުވާނެހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބުދެއްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އާން ފެން ފެނިއްޖެނަމައެވެ." އެހިނދު އުއްމުސަލަމާ ލަދުފުޅުގެން މޫނުފުޅު ފޮރުއްވައިފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަންހެނުންނަށްވެސް އިޙްތިލާމްވޭތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އާނއެކޭ. ކަނބަލުނޭ ސާބަހެވެ! އަންހެނާގެ ދަރިފުޅު އެ ވައްތަރުވަނީ ނޫންނަމަ ހެއްޔެވެ؟" (رواه البخاري) ހަދީޘުން ބަޔާންވެގެންދާ ފަދައިން ދަތުރުކުރުން އިލްމުގައި ހާސިލުވާން އެނގިގެންދެއެވެ. ނަމަވެސް އުސްތާޛަކީ ގޮތްތެރި މަޤާމުގެ މިފަދަ ސުވާލުކުރުން ބައެއްފަހަރު ދަރިވަރު ލަދުގަންނާނެއެވެ. އަދި އެއީ ޙަޔާ ކަމެވެ. މިފަދަ ޙާލަތްތަކުގައި ކަންތައްކުރަންޖެހޭ ގޮތަކީ ބޭނުންވާ ސުވާލެއް އެހެން މީހަކު ފޮނުވައިގެން އުސްތާޛާ ސުވާލުކުރުމެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޢަލީގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންނަކީ ވަރަށް ގިނައިން މަޛީ ބޭރުވާ މީހެކެވެ. ފަހެ އަހަރެން މިޤްދާދު ބުން އަސްވަދަށް

އެކަމާބެހޭގޮތުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އާ ސުވާލުކުރުމުން އަމުދުނުކުރެވުނެވެ. ވަހީ މިޤުދާރު ސުވާލުކުރުމުން އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅުކުރައްވައިފައެވެ. "މަޢްރު ބޭނުމުމުން ވިސްނުނުކުރުމުން ފުރުސަތެވެ." ޖަވާބުދެއްވީ ރަސޫލާގެ ޚަލީފާ، އަބޫބަކުރުގެ ދަރިކަލުން. އަދި ކާއިވެނި ބައްޕަފައިގެން ހުންނެވި ރަސޫލާގެ ދަރިކަނބަލުން، ފާޠިމަތުގެފާނާއެވެ. އެހެންކަމުން ޖަވާބުދެއްވާ އެސުވާލުކުރެއްވުން ކުރިމަތިވެދާނެކަމުގެ ސަބަބުން. އަދި ސުވާލުކުރުވި އެސްޙާބީ ސުވާލުގެ ޖަވާބު ނޭނގޭކަން ކަލޭގެފާނު ދަނެއްނުވާކަމެވެ. އެވެ. އެ ސަބަބުން ތިބާގެ ޖަވާބު ނޭނގޭކަން ބޭކަލުން ހިތްވަރުގަދަކޮށް ބުނެއެވެ. ބާރުވެރިމަކޮށް ޖަވާބު ދިނުމެވެ. ދަރުސްގެ ހިސާބުން ބުނެއެވެ. އެއީ ކިޔަވައިދީވާއި اللهُ ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެކަން ފަރުވާހިފާނެކަމެވެ. ކިޔަވައިދީ ބޭނުންނުވި ނޫނީ. އަދި ބަލާ ތިބޭފުޅުންނަށް ޙަޟްރަތުގައި اللّٰهُ ގެ ބަރަކާތް ފަރުވާތެރިވެއެވެ. އެއީ ނޭނގޭނަމަ ބަލާބައިގެ ޙަދީޘްގައިވޭ. ވާތީއެވެ. عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "يَا أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ عَلِمَ شَيْئاً فَلْيَقُلْ بِهِ، وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ: اللهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ تَقُوْلَ لِماَ لاَ تَعْلَمُ: اللهُ أَعْلَمُ" (متّفق عليه) މާނައީ: "އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! އެއްޗެއް އެނގިއްޖެ މީހާ އެއެއްޗެއް ބުނާށެވެ. އަދި ނޭނގިއްޖެ މީހާ "اللهُ أَعْلَم" އޭ ބުނާށެވެ. (އެބަހީ އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވީ الله އޭ ބުނާށެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް އެއްޗެއް ނޭނގޭނަމަ "الله أعلم" އޭ ބުނުން ހިތްވަރަކީ ވެސް ޢިލްމުގެ ބައެކެވެ."

ފާއިދާއަކީ: ސަލަފުންގެ، އެކަމަކަށް ތަރުޖަމާކުރަން ޖަވާބުދެއްވުމަށް އެއްވެސް ކަމަކަށް ތަރުޖަމާކުރަން ނުޖެހެއެވެ. އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުގައި ތަރުތީބުކަން ހުރުން އެއީ ރަގަޅު ސިފައެކެވެ.

ޝަރުޢީގޮތުން ޢިލްމު ކިޔަނީ ކޮން ޢިލްމަކަށްތޯ.

ޝަރުޢީގޮތުން ޢިލްމޭ ކިޔަނީ ކޮން ޢިލްމަކަށްތޯ. މިކަން ޢިލްމަކީ ސަރީޙު ތިންއިލްމެވެ. އެހެނިހެން ޢިލްމުތަކަކީ ފަންނުތަކެކެވެ. ނުވަތަ ދުނިޔަވީ ޢިލްމުތަކެވެ. އިޖުތިމާޢީ ޢުލޫމުން ފައިދާއެއްވާނަމަ އުނގެނުމަކުން މައްސަލައެއްނެތެވެ. ވާތްﷲ ބުރުސްތުންގެއިވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديثފުޅުގައިވެއެވެ. "اَلْعِلْمُ ثَلاَثَةٌ: آيَةٌ مُحْكَمَةٌ، أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ، أَوْ فَرِيْضَةٌ عَادِلَةٌ. وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ فَضْلٌ" (رواه أبو داود) މާނައީ: " ޝަރުޢީ ޢިލްމު ތިނެކެވެ. އެއީ "آية محكمة" މަންސޫޚްނުވާ ޤުރުއާނީ އާޔަތްތައް، "سنّة قائمة" ސާބިތުވެގެންވާ ސުންނަތް ޙަދީޘްތައް، "فريضة عادلة" إجماع އާއި، اجتهاد އާއި، قياس އެވެ. ނަމަވެސް ވާޖިބުވެރިންގެ ގޮތުގައި މުޅި ބަލާ ހިސާބު ކުރާވާ އަދުލުވެރި ބަހާލުން އިންސާފުކުރުމެވެ." މިއީ ދީނުގެ ބޭނުންތެރި ޢިލްމުތަކެވެ. ދީނީ މަސްއަލަތަކާއި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ކުރުވާ މިއިން މަސްއަލަތަކެވެ. ފިޤުހާއި ތަފްސީރާއި، ޙަދީޘާއި ޙަދީޘްގެ ޢިލްމާއި، އިލްމުލްތަފްސީރާއި، އުޞޫލުލްފިޤުހާއި ފަދަ ޢިލްމުތަކެވެ. މިއިން ޢިލްމުތަކަށް މުޤައްދިމާކޮށްދޭ ބައެއް ޢިލްމުތަކެވެ. އޭގެތެރޭގައި علم النّحو އާއި، علم الصّرف އާއި، علم الأصول އާއި، علم البلاغة އާއި، علم المنطق ފަދަ ޢިލްމުތަކަށް ހިމެނެއެވެ.

އިލްމު ހާސިލުކުރަން ޖެހެނީ ކިން މަޤްޞަދަކަށްޓަކައެވެ.

އިލްމު ހާސިލުކުރަން ޖެހެނީ ކިން މަޤްޞަދަކަށްޓަކައެވެ. އެކިން މަޤްޞަދު ނޫން އެހެން މަޤްޞަދަކަށްޓަކައި އިލްމު ހާސިލުކޮށްފިނަމަ އެއްވެސް ފައިދާއެއްނުކުރާނެއެވެ. އަދިޔާއްޔަ! އެއިލްމު ވާހަކަ ތަޢުލީމުދޭ ފަރާތްތަކުގައި ޢާމުވެރިކަން ނަތީޖާއަކަށް ވާހަކަތައް ޖެހިއްޖާއަކަށެވެ. އެއީން މަޤްޞަދަކީ:

1- الله ގެ ރިޟާ ލިބިގަތުން ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި އިލްމު ހާސިލުކުރުން.

އެބަހީ އިލްމު ހާސިލުކުރުމުގައި ނިޔަތް ހާލިޞުކުރުމެވެ. ދީނުގެ ޢަމަލުތަކުން ޢަމަލެއް ނުކުރުމެވެ. އަދި ފަހުރުވެރިކަމާއި ދައްކުންތެރިކަމުން އެއްޗެހި ރިޔާ ޖަހިރުކުރުމެވެ. އަދި އާޚިރަތުގެ ބާއްޖަވެރިކަން ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި އެކަންކުރުމެވެ. މިއަސްލުގެ މައްޗަށް އިލްމުގެ ބިނާ އަޅައިފިނަމަ ދީނުގެ ބާއްޖަވެރިކަންވެސް އަތުވެދާނެއެވެ. الله ދެއްވާނެއެވެ. އެއާއިއެކު ދީނުގެ އިއްޖާބާއި ސަރަފަތުގައި ދުނިޔަވީ ސިފަވަންތަކަން ދެވުނު އިލްމުވެރިއެއްކަމުގައިވިޔަސް ބޭނުންވެގެންވާ ހިއްސާއެއް ލިބުމުގައި ދުނިޔެގެ ނިޢުމަތް ހޯދުމަކީ މިނިވަން އަރުވާފައިވާ ހެޔޮކަމަކުން ގެއްލުމެއް ނުވާ އަށް މަގު ނުބައި ނަމަވެސް ބަނޑުފުނިކަމުގައި ދުނިޔަވީ އަގެއް ނުވާނެއެވެ. ރަސޫލާ ޢަލައިހިސް ސަލާމް މިފަދައިން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ރިވާކުރައްވައެވެ. "مَنْ تَعَلَّمَ عِلْماً مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، لاَ يَتَعَلَّمُهُ إِلاَّ لِيُصِيْبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيَا، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" (رواه أبوداود) މާނައީ: "الله ގެ ވަޖުހު ހޯދުމަށްޓަކައި އުނގެނެންޖެހޭ އިލްމެއް (އެބަހީ ދީނީ އިލްމު) ދުނިޔޭގެ ޢަރަޟެއްޓަކައި ނޫނީ ދުނިޔެއިން މުދާތަކެއް ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި އުނގެނުނު މީހާ ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި ސުވަރުގޭގެ ވަސްވެސް ނުލިބޭނެއެވެ." އެހެންކަމުން ދީނުގެ އިލްމު ހާސިލުކުރުމަށް އެދޭ މީހާ އެންމެ ފުރަތަމަ ޚާއްޞަ ނިޔަތް ހާލިޞުކުރުމަށް ޖެހެއެވެ.

2- އުނގެނޭ ޢިލްމާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން.

ދީނުގެ ޢިލްމު އުނގެނުން ޖެހެނީ ޢަމަލުކުރުމަށްޓަކައެވެ. މަޢުލޫމާތަކަށްޓަކައެއް ނޫނެވެ. ދީނީ ޢިލްމަކީ ޢަމަލީ ޢިލްމެކެވެ. އިންސާނާގެ މުޢާމަލާތާއި، ޢާއިލާގެ ޢަޤީދާއި، ސުލޫކަ ރިވެތިކޮށްދޭ ޢިލްމެކެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ހިތް ކިބުރުވެރިކަމާއި، ހަސަދަވެރިކަމާއި، ދުނިޔެވެރިކަމުން ޠާހިރުކޮށްދޭ ޢިލްމެކެވެ. ނަމަވެސް މިޢިލްމު ހަމައެކަނި މަޢުލޫމާތަކަށްޓަކައި އުނގެނުމީ މާނަ ދަންނަށެވެ. އެކަމަކު މިޢިލްމުގެ އެއްވެސް ބަރަކާތެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރޭގައި އެކާ ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅުތަކުން ފާހަގަވެއެވެ. ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި عمر بن الخطّاب، ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި كعب بن مالك އާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަސްލު ޢިލްމުވެރިންނަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ كعب ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ އުނގެނިފައިވާ ޢިލްމަށް ޢަމަލުކުރާ މީހުންނެވެ. (رواه الدّارمي)

3- އުނގެނޭ ޢިލްމު އެހެނިހެން މީސްތަކުންނަށް ފޯރުކޮށްދިނުން.

ތިމާ އުނގެނޭ ޢިލްމު، ނުދަންނަ ތިބި މީހުންނާ ހަމައަށް ފޯރުކޮށްދިނުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ޢިލްމު ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ބާރުއަޅުއްވައެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديثފުޅުކުރައްވާފައިވެއެވެ. "بَلِّغُوْا عَنِّي وَلَوْ آيَةً" (رواه البخاري) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ ކިބައިން އެންމެ އާޔަތެއް އެނގިފައިވާނަމަވެސް އެއާއި ނުދަންނަ ތިބި މީސްތަކުންނާ ހަމައަށް ފޯރުކޮށްދޭށެވެ." ޢިލްމު ފޯރުކޮށްނުދީ އެއްވެސް ޢިލްމުވެރިއަކަށް ހުރެވޭކަށް ނުވެއެވެ. އަދި އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެކެވެ. ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَيَشْتَرُونَ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًا ۙ أُولَـٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ إِلَّا ٱلنَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ [البقرة: ١٧٤] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ބާވައިލެއްވި ފޮތުގެ ޢިލްމު ފޮރުވައި އަދި ކުޑައަގަކަށް އެ ވިއްކައިލާ މީހުން ދަންނަށެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ ބަނޑު ތެރެއަށް އަލިފާން ފިހާވައި އެހެން އެއްޗެއް ނުކާ މީހުންނެވެ. އަދި ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި އެބައިމީހުންނާ ﷲ ބަސް ވިދާޅުނުވާނެއެވެ. އަދި

އުފައްދަވާހުން ތަފާތުން ޖެހިލުވުމެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އުފައްދަވާހުންނަށް ހުރި ވާޖިބުތަކެވެ
އަމާނާތެވެ." އަދި މާތްالله ރަސޫލާއިންގެ އަޙުރުކަރީގޭ ކިބައިން ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އެކަމާބެހޭ ގޮތުން
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ، أُلْجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ" (رواه أبو داود والترمذي) މާނައީ: "ދީނީ މަސްއަލައަކާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެވިއްޖެ މީހާ، ފަހެ (އޭނާ ބުނުމަށް) އެކަން އެމަސްއަލައެއް ބިރުން ފޮރުވައިފިނަމަ، ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެމީހާގެ އަނގައިގައި އަލިފާނުގެ ލަގާމެއް އެޅުވޭނެއެވެ."

އިސްލާމީ ދީން މަދްރަސާތަކަށް ބަދަލުކުރައި ޢިލްމު ދަސްކުރުމަށް ކުއްޖާ ދަންނައެވެ. އެއްކަލުގެ ބޭބޭފުޅުން އެކުއްޖާއަށް ދެފުށްފުޅުގައި ފިޔަތައް ބާއްވަވައެވެ. އަދި އެފަދަ ކުއްޖާގެ މާތްކަމާއި މަތިވެރިކަން ބަޔާންކުރައްވާ ދެއްކެވުމަށް ކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ محمّد صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "إِنَّ الْمَلاَئِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهاَ لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضاً بِماَ يَصْنَعُ" (رواه أبو داود والترمذي) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ ފިޔަތައް ކިޔަވާ ކުއްޖާއަށްޓަކައި އެކުއްޖާ ކުރާކަމަށް ރުހިވޮޑިގެން ބާއްވަވައެވެ." އެބަހީ އެކުދިން ދީނީ ބޭނުމަށް ކުރެވޭތީ އެކުދިންގެ ހިތްގައި ބިނގައި އެބޭރި މަލާއިކަތުބޭކަލުންގެ ފިޔަތައް ބާއްވަވައެވެ. ފަހެ އެކުދިންނަށްވުރެ މާތްބަޔަކު ދުނިޔެމަތީގައި ވޭތޯއެވެ؟

ޢިލްމުގެ އިންތިހާއެއް ނުވެއެވެ.

ޢިލްމަކީ އެއަށް އިންތިހާއެއްވާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. މީހަކު ކިތަންމެ ވަރަކަށް ކިޔަވިކަމުގައި ވިޔަސް ޢިލްމުގެ ނިމުމާ ހަމައަކަށް އޭނާ ނުފޯރާނެއެވެ. އެކަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކިޔާދޭ ޢިލްމުވެރިންނަށް ވިސްނައިދެމުން އެނގޭނެއެވެ. އިސްލާމީ ދީނަށް އިމާމުންނަށް ފެނިފައިވާ އެތައް މަސްއަލަތައް އެބައޮތުމުގެ ފަހުން އަދި ޢިލްމުވެރިން ހޯދައިފައިވެއެވެ. ޢިލްމަކީ މާތްالله އިންސާނާއަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކެވެ. އަދި އެޢިލްމު ފުރާނަކަމުގެ ސަބަބުން އެއަށް ޝުކުރުކޮށްފަސް الله ވަނީ އިންސާނާއަށް ދެއްވާފައެވެ. ނަމަވެސް الله ޢިލްމުގެ މަދުދުއެއް ނުކުރައްވައެވެ. އިންސާނާގެ ސިކުނޑި ތަންކޮޅު މިންވަރުކުރެއްވުން ޢިލްމު ޙާސިލުކުރުމުގެ ޤާބިލުކަމެވެ. މާތްالله ސިކުނޑީގެ ބާރު ދެއްވާފައިވަނީ އޭގެ މިންވަރަކަށް ވަރަކަށެވެ. އެމިންވަރުތަކުން ބޭރުގެ ކަންތައްތަކަށް ދިރިފައިވާ ސަރަޙައްދުގެ ބޭރުން ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ހިފުމަށް ޢިލްމުގެ މައިދާނުގައި މަސައްކަތްކުރުމަށް ފުރުސަތު ހުރިކަމެވެ. އަދި ޢިލްމުގައި ހައްދެއް ކަނޑައަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި ދިރިފައިވާ ޢިލްމަކީ އިންތިހާ ކޮޅެއް ނެތް އެއްޗެއްކަމުގައި ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ. މާތްالله ރަސޫލާއަށް ދެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘެއްގައި ވަނީ މިފަދައިންނެވެ.

"مَــنْهُومَانِ لاَ يَشْــبَعَانِ، صَاحِبُ الْعِلْمِ، وَصَاحِبُ الدُّنْيَا، وَلاَ يَسْــتَوِيَانِ، أَمَّا صَاحِبُ الْعِلْمِ فَيَزْدَادُ رِضَا الرَّحْمنِ ، ثُمَّ قَرَأَ ﴿إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟﴾ وَأَمَّا صَاحِبُ الدُّنْيَا فَيَتَمَادَى فِي الطُّغْيَانِ، ثُمَّ قَرَأَ ﴿كَلَّآ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَيَطْغَىٰٓ ۝٦ أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ﴾" (رواه ابن أبي حاتم)

މާނައީ: "ބަނޑު ނުފުރޭ ދެބަޔަކު ތިބިގެންވެއެވެ. އެކަކީ ޢިލްމު ވެރިޔާއެވެ. އަނެކަކީ ދުނިޔޭ ވެރިޔާއެވެ. އަދި އެދެމީހުން ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ. ޢިލްމު ވެރިޔާ އިތުރުވާނީ ދުނިޔޭ ވެރިޔާ ... ވާނެއެވެ. ޢިލްމު ވެރިޔާ ... ރަޙްމަތެވެ. އެހެން الله ގެ ރަސޫލުން ... عبد الله بن مسعود މިޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައި

ވިދާޅުވިއެވެ. ﴿إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُاْ﴾ [فاطر: ٢٨] ﴿ބައްދު ގޮތުގައި الله އަށް ބިރުވެތިވަނީ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ހަމައެކަނި ޢިލްމުވެރިންނެވެ.﴾ އަދި ދުނިޔެ ޙާސިލުކުރަން އުޅޭ މީހާ ދަންނަހުއެވެ. އޭނާ އުޅުދުވާހި ފުރުދުފުގައި ހައްދުފަހަނަގައި ދެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ މިއާޔަތް ކިތަވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ﴿ كَلَّآ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَيَطْغَىٰٓ ٦ أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ ﴾ [العلق: ٦ – ٧] ﴿ހަމަ ތަނިޔުނުންވެސްޓަ ތެދެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ އުޅުދެއެވެ. އޭނާ އޭނާއަށް އޭނާ ފުދިގެންތެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ފެނުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.﴾ ހިސާބުވިޔަ ރިވާޔަތުން ތަފާސްދަރީ ޢިލްމު ޙާސިލުކުރާ މީހާ އެއިލްމުން ބަސްޖެ ނުފޫޒާތުގެނެވެ. އަބަދުވެސް ޢިލްމު އިތުރުކުރުމަށް މަސައްކަތްކޮށްދެނެވެ. އެހެންކަމުން ޢިލްމުގެ ޙިއްޞާއެއް ނިޔާކަށް އޮނގެއެވެ.

ތިނީ ޢިލްމަކީ އެޢިލްމު ޙާސިލުކުރާ މީހާ އަބަދުވެސް އެޢިލްމާ ގުޅުން ބަދަލުބަސްކޮށްދޭ ޢިލްމެކެވެ. އަދި އޭގެ ފިޔަވަ ޙާސިލުކުރަމުންދާއި މަސައްކަތްކުރުން އެދުވިގެންވާ ޢިލްމެކެވެ. މުއުމިނުންނަކީ ތިނީ މަޖުލީހާމު މުއްސަނދިކަމް ތިނީ ހާލުތެރިކަން ޢިލްމުކުރުމުގައި ފުދި އުމުރު ހަރުކުރާ ބައެކެވެ. އާލިމިނީ ހާލުތަކަން މަސައްކަތްކުރާއިރު ޙަޔާތު ފަސޭހަކޮށްދެވޭނީ ކަޢުބާ ޢިލްމުގެ ތެރޭގައި ބަރަކާތް ބަރަކާތް. ކަޢުބާ ޢިލްމު ޙަޔާތް ޙަޔާތް ކަޢުބާ ބަރަކާތް. އެއްބަރަކާ އަންއެބަރަކާތް މުއްމަޚިލޫތުގެ ބަރަކާތް. މުޢާމަލާތުކުރުމުގެ އަޚްލާޤީ އެންމެ ރިވެތި ސިފަތަކުން ސިފަ ލިބިގަތްލޮ ބަރަކާތް. މިޔާރާ ކަމަށް ތިނީ ޢިލްމުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ކަންތައްތަވެ. މުއުމިނުންގެ ދަރިއުޅުމުގެ ޖިޔާރާ ކަމެއް ބާރާކުރަން ޤަޞްދު މިޢިލްމުގެ މަޤްޞަދުވެ. އަދި ޖިޔާރާ ޖަޒާކަމުއްގެ ބިންގަލަށް ތިނީ ޢިލްމުވެ. ޖަޒާކަންތައްތަކުގައި ޖުޅި ދަރިއުޅުން ތަހުރީކުކުރާ އެއީ ޖުޅުއުމުރުގައި ޢިލްމާ ގުޅުން ބަދުއްޖެވެ. ޖަޒާކަމްކަމުގައި އެނގެންވާ ތިނީއިލްމުގެ ތެރެއިންނެވެ. މުއުމިނުންނަކީ ޖަޒާ ކަންތައްތަކަށް ދަހިވެތި ބައެކެވެ. ޖަޒާ ކަންތައްތަކުން ބަސް ނުފުރޭ ބައެކެވެ. މާތްالله ތުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ޞަޙާބީން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "لَنْ يَشْبَعَ الْمُؤْمِنُ مِنْ خَيْرٍ يَسْمَعُهُ حَتَّى يَكُوْنَ مُنْتَهَاهُ الْجَنَّةُ" (رواه الترمذي) މާނައީ: "މުއުމިނަކު، އޭނާގެ ނިމުން ކަމުގައި ސުވަރުގެ

ވެއްޖެއުމަށް ދާންދެން ސުވާބަސް އުނގެނުން ބަހެއް ނުކުރާށެވެ." ވީމާ ދުނިޔޭގައި الله تعالى، އެކަލާނގެ އަޅާއަށް ދެއްވާ އެންމެބޮޑު އެއްނިޢުމަތަކީ އެކަލާނގެ ދީން އަޅާއަށް ފަހުމްކޮށްދެއްވުމެވެ. ފަހެ އެނަސީބު ލިބިއްޖެ މީހާ ދުނިޔޭގައި އާޚިރަތުގެ ހުރިހާ ހެވެއް އެމީހެއްގެ އަތް މައްޗަށް ޖަމާވެއްޖެ މީހެކެވެ. މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި معاوية بن أبي سفيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރުކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَــيْرًا يُفَقِّـــهْهُ فِي الدِّيْنِ" (متّفق عليه) މާނައީ: "الله އެދިވަކަން ހެވަކަށް ފަހުމުކުރުއްވައިދެއްވާ މީހާ ތަންނައެވެ. އޭނާއަށް ދީން ފަހުމްކޮށްދެއްވައެވެ." އެހެންކަމުން "تَعَــلَّمُوْا مِنَ الْمَـــهْدِ إِلَى اللَّحْــدِ" "މަންމަގެ އުނގުން ފެށިގެން ކަށްވަޅަށް ދާންދެން ޢިލްމު އުނގެނޭށެވެ."

❁❁❁❁❁❁❁❁

އުނގެނުމާއި އުނގަންނައިދިނުމަށް ޖަމާވާ މަޖިލިހެއްގެ މާތްކަމާއި މަތިވެރިކަން

ކުރީޒަމާނާ މިޒަމާނާ އެއްފަދައިން މަދްރަސާތަކާއި ޖާމިޢާތަކާއި ނުވަތަ ސުއްފާތަކާއި ދީނީދަރުސްތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޖަމާޢަތްތަކެވެ. އެޖަމާޢަތުގައި މަދްރަސާއެއްކަމުގައި މިސްކިތްތަކުން ބަލައި އެތަނީ މިސްކިތެވެ. ދުނިޔޭގެ އެންމެ މަޝްހޫރު އިސްލާމީ ދީނީދަރުސްތަކުގެ ތެރެއިން ދީނީދަރުސްއެއް ކަމުގައިވާ މިސްރުގެ އަލްޖާމިޢުލްއަޒްހަރު ބައްލަވާށެވެ. އެއީ މިސްރުގެ ފާޠިމީންގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ބިނާކުރެވުނު މިސްކިތެވެ. މިމިސްކިތް ބިނާކުރެވުނީ ހިޖުރައިން 361 ވަނައަހަރު މިސްކިތުންނަށް ދިރި ތަޢުލީމު ދިނުމަށްޓަކައެވެ. އޭރު ޢިލްމުވެރިން މިސްކިތުންނަށް ދަރުސްދެއްވައި މަޖިލިސްތަކުގެ ކައިރިއަށްއައެވެ. މިއަދު އެންމެގާ ދުއްމިނުންގެ ދަރުސްތަކުން އެބާވަތުންގެ ތަޢުލީމާއި ބަޔާންކުރެވުނުކަމާ ޢިލްމުވެރިންނަށް އެތަކެއް މަޖިލިސްތަކުން ޢިލްމު ޙާސިލުކުރެއްވި ބޭކަލުންނެވެ. އަދި އެތަކެއް މަޖިލިސްތަކަކީ އެމަޖިލިސްތަކުގައި ތިއްބެވި މާތްރަސްކަލާނގެ އުޅޭ އަހުލުވެރިންގެ ގޮތުގައި މާތްالله ފަޟްލުވެރިވެ ދޭގަންނަވާ މާތްމަޖިލިސްތަކެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުންލިބިވި އަޅުތަކުންގެ ކިބައިން ރިވެތިވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ماَ اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوْتِ اللهِ، يَتْلُوْنَ كِتَابَ اللهِ وَيَتَدَارَسُوْنَ بَيْنَهُمْ، إِلاَّ نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِيْنَةُ، وَغَشِـــيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ، وَحَفَّـــتْهُمُ الْمَلاَئِكَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيْمَنْ عِنْدَهُ" (رواه أبو داود) މާނައީ: "އެބައެއްގެ މަތިން ސަކީނަތް ފައިބައި، އަދި ރަޙްމަތް އެބައެއް ފޮރުވާލައި، އަދި މަލާއިކަތުން އެބައެއް ވަށާލައްވާ، އަދި الله، އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ތިއްބަވާ މަލާއިކަތުންގެ ތެރޭގައި އެބައެއްގެ ޒިކުރުކުރައްވާ ހާލު ނޫނީ އެއްވެސް ބައެއް މިސްކިތްތަކުގެ ތެރެއިން މިސްކިތަކަށް ޖަމާވެ، الله ގެ ފޮތް ކިޔަވައި، އެކަކު އަނެކަކަށް ދަރުސްދީ ނުހަދައެވެ." އަދި މާތްالله ރުއްސެވުންލިބިވި عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން

ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، المسجد النّبوي ގައި ހުރިތައި އޮތް ދެ މަޖިލީހެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަންނަވަމުން ބަޔާންފުޅުކުރުއްވިއެވެ. "كِلاَهُماَ عَلَى خَيْرٍ، وَأَحَدُهُماَ أَفْضَلُ مِنْ صاَحِبِهِ، أَمَّا هَؤُلاَءِ ؛ فَيَدْعُوْنَ اللهَ وَيَرْغَبُوْنَ إِلَيْهِ، فَإِنْ شاَءَ أَعْطاَهُمْ وَإِنْ شاَءَ مَنَعَهُمْ، وَأَمَّا هَؤُلاَءِ، فَيَتَعَلَّمُوْنَ الْفِقْهَ أَوِ الْعِلْمَ وَيُعَلِّمُوْنَ الْجاَهِلَ، فَهُمْ أَفْضَلُ، وَإِنَّماَ بُعِثْتُ مُعَلِّماً" (رواه الدّارمي) މާނައީ: "ދެބައިމީހުންވެސް އުޅެނީ ހެޔޮކަމުގައެވެ. އެކަމަކު އޭގެތެރެއިން އެއްމަޖިލީހުގެ މީހުން އަނެއްމަޖިލީހުގެ މީހުންނަށްވުރެ މާތްވެ މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. މިމަޖިލީހުގެ މީހުން ދަންނަވައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން الله އަށް ދުޢާކޮށް ރަޣްބަތުން އެދެމެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުކުރައްވައިފިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އިރާދަފުޅުކުރައްވައިފިނަމަ ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި މިމަޖިލީހުގެ މީހުން ދަންނަވައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ފިޤްހު އުނގެނި ނޭނގޭ މީހުންނަށް އުނގަންނައިދެމެވެ. ފަހެ އެއުރެން މަތިވެރިވެ މާތްވެގެންވަނީ މިމަޖިލީހުގެ މީހުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސޫލާވެސް ފޮނުއްވުނީ އުނގަންނައިދޭ ބޭކަލެއްގެ ގޮތުގައެވެ." ދެން އެފަދައިން ބަޔާންފުޅުކުރައްވާ އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި އިށީނދުވަޑައިގަތެވެ.

❋❋❋❋❋❋❋❋

އިލްމުގެ އަޖުރަކީ ދެމިގެންވާ އަޖުރެކެވެ.

އެހެން އިލްމުތަކާ ޚިލާފަށް ދީނީ އިލްމަކީ އޭގެ އަޖުރާއި ސަވާބު ދެމިގެންވާ އިލްމެކެވެ. އިލްމުވެރިޔާ ނިޔާވެމަރުވެގެންވިޔަސް އެއިލްމުގެ އަޖުރު އޭނާއަށް ލިބެމުންދާ އިލްމެކެވެ. ފަހެ އިލްމުވެރިޔާއަށް ކާއިނާތުގައިވާ މަޚްލޫޤާތް ހޮރި ދުޢާކުރައެވެ. އިލްމުވެރިއަކު ނިޔާވުމުން އުޑާއި ބިން ރޮއި ހިތާމަކުރައެވެ. އަދި އޭނާ މީސްތަކުންނަށް ތަޢުލީމު ދިނުމަށްޓަކައި އިން ކޮންމެ މަޖިލީހަކާއި ހުރި ދަރުސްތަކާއި ނަތީޖާ ލިބޭ ކޮންމެ އިލްމަކީ ހަމަ ޙައްޤު ފަރާތުން ލިބޭ ސަވާބެކެވެ. އެހެނީ މަހަށްވަރަކަށް އިލްމުވެރިޔާ މުދައްރިސް އިސްލާހުކުރުމަށްޓަކައި އެންމެ ބޮޑު ޝަރަފެއްއެވެ. ﷲ ގެ ދަރުބާރާ މީސްތަކުންނަށް ހަގީގަތާއި ވަސީލަތެވެ. މީސްތަކުން ހެއްދެވުން މަގުސަދު އުޅުއްވަނީ ހަނދުމަކާދު ޙިކުމާއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ސިފަކުރަގ ދަރުސްކަރު ނުރުކެވެ. ބަރަކާތް ލިބިލި ވަޢުދުކުރު ފުރުޞަތެވެ. ޝަރުޢުކަމާއި ވަސީލަތްތަކާ ރަސްދުކޮށްދީ ދެއްކެވިއެވެ. ޖާހިލު ހިތްވަރާ ބަރުކަތެވެ. ހިތްމަކަތާ ބަރަކާތެވެ. އަދި ނަބިއްޔުންގެ ތަރިކައެވެ. މިއިލްމު ލިބިގެން ވާނީ އުލޯބިގަތީ ފުރިހަމަ ނަސޭހަތްތެރިވެވޭތީއެވެ.

އިސްވެދިޔަ އިމާމުންނާއި މުޙައްދިޘުންގެ ތަރިކަގެ ސަފްޙާތަކުން ފުން ނަޒަރުކޮށްލަން ބަލައިލަމާ އިބްނުމުބާރަކު މިއިލްމަށްޓަކައި ކުރައްވާފައިވާ މަސައްކަތް ފާހަގަކުރެވިގެންދެއެވެ. އިބްނުމުބާރަކު، އިބްނުމުބާރަކުގެ ފަހުން އަދި ޝާފިޢީރަޙިމަހުﷲ މިއިލްމު ފުރިހަމަކުރެއްވި ސިފަވަޅި ޙަދީޘުގެ ޢާލިމުން ވަނީ އިބްނުމުބާރަކު ﷲ، އިބްނުމުބާރަކުގެ އަޖުރު ދެއްކުމާއިލާ އިބްނުމުބާރަކުގެ ހަނދާންކުރެވޭއިރު ތިޔާނާ، ޒުހުރީގެ ހަމަހަކަސް މުޙައްދިޘުންގެ ހިތްވަރާއި ދުރުގެ ފަރުވާކުރުމާއި ކުރިއަށްގެންދެވީ. މިއަދު އިބްނުމުބާރަކުގެ ހަދިޔާތަކަސް ފަތްވާތަކާއި ހިލޭސާބަހަށް އިބްނުމުބާރަކުގެ އަސަރުތައް ދިރިއުޅުމުގެ ތެރެއިން ދުނިޔެއަށް ފެނިގެންދެއެވެ. އެއީ އިބްނުމުބާރަކު ދުނިޔެއަށް ފެނިގެންދާ އިލްމުގެ ހަމަޖެހުމެވެ.

الإمام البخاري –رحمه الله– އަކީ އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘުގައި أمير المؤمنين في الحديث ގެ ލަޤަބުން މަޝްހޫރުވެފައިވާ މުޙައްދިޘެކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހަދިޔާތަކާމެދު ޝާހިދެކެވެ. الله تعالى ދުނިޔޭގައި

މީސްތަކުންނަށް ދެއްކެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވީ ހިނދު ގަބުރުފުޅުން ގޯދަކަސްތޫރިވަސް ދުވަސްފެރިއެވެ. އަދި ބަސްތާނުގެވުމުން މަހާނަގުރުގެ ފެނިސްފެސް ގޯދަކަސްތޫރިވަސް ދުވަސްފެރިއެވެ. ބައެއްމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ މަހާނަގުރުން ފެނިގެންދިޔަކަމަށްވެސް ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވެއެވެ.

ދީނުގެ އިލްމަކީ އިޚްލާސްތެރިކަމާއެކު ޝަރީޢަތުގެ އުޞޫލާ އެއްގޮތަށް އުނގެނިފިނަމަ އޭގެ ސަވާބުލިބޭ މިދުނިޔެއިން ދަރަޖައަށް ވާސިލުވާނޭ އިލްމުވެއެވެ. ފަހެ އިލްމުވެރިޔާ ދުނިޔެ ދޫކޮށްފައި ދިޔުމުން އޭނާ ކޮށްފައިވާ އިލްމީ ޚިދުމަތްތަކުގެ ދީނީފައިދާގައި ދެމިހުރިހާ ހިނދަކު الله تعالى އޭނާއަށް އަޖުރު ދެއްވުމުގައި ދެމިހުންނަވާނެއެވެ. މާތްالله ޤުރުއާނުގައިވެސް އަދި ރަސޫލާގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاَثَةِ أَشْيَاءَ. صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُوْ لَهُ" (رواه مسلم) މާނައީ: "އިންސާނާ މަރުވާ ހިނދު ތިންއެއްޗަކުން ފިޔަވާ އޭނާއަށް އަޖުރުލިބުން ހުރިހާ ޢަމަލެއްގެ ސިލްސިލާ އޭނާގެ ކިބައިން ކަނޑިގެންދެއެވެ. އެއީ ދެމިގެންވާ ޞަދަޤާތެއް، ފައިދާކުރެވޭ އިލްމަކާއި، އޭނާއަށް ދުޢާކުރާ ޞާލިޙު ދަރިއެކެވެ."

- ދެމިގެންވާ ޞަދަޤާތް ހަނދާނެވެ. ޖަވާމިޢުގައި އޭގެ މިސާލު ދެމިހުރިހާ ހިނދަކު އެކަންކުރިމީހަކަށް الله ސަވާބުދެއްވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް މިހާރު މިސްކިތްތައް الله ގެ ވަޤުފުގޮތުގައި ބިނާކުރިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ނިޔާވުމަށް ފަހުގައިވެސް އެމިސްކިތުގައި މީސްތަކުން ނަމާދުކުރުންދާހާ ހިނދަކު އޭނާއަށް الله އަޖުރު ދެއްވާނެއެވެ.
- ފައިދާކުރެވޭ އިލްމު ހަނދާނެވެ. މީސްތަކުންގެ މެދުގައި އޭގެ އަސަރު ދެމިއޮތް ހިނދަކު އެއިލްމު ޝާއިޢުކުރި މީހާއަށް الله ސަވާބުދެއްވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް الله ގެ ވަޤުފުގޮތުގައި ދީނީ ފޮތެއްލިޔުމެވެ. ނުވަތަ ބަޔަކަށް ކިޔަވައިދިނުމެވެ. ފަހެ އޭނާ ނިޔާވުމަށް ފަހުގައިވެސް އޭނާގެ ފޮތުން މީސްތަކުން ފައިދާ ހާސިލުކުރާހާ ހިނދަކު ނުވަތަ މީސްތަކުންނަށް އޭނާ ކިޔަވައިދިން އިލްމު މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ދެމިއޮތްހާ ހިނދަކު އޭނާއަށް الله އަޖުރު ދެއްވާނެއެވެ.

- އޭނާއަށް ދުޢާކޮށްދޭހޭ ސާލިޙު ދަރިފުޅު ދަސްނައެވެ. ވީހަކު އޭނާގެ ދަރިފުޅު ރަނގަޅުގޮތުގައި ތަރުބިއްޔަތުކުރެއެވެ. ދަރިފުޅަށް ޙައްޤު ވަޢުރިޘާކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ދީން އުނގަންނައިދެއްވިއެވެ. އަދި އެދަރިފުޅަކީ الله އޭނާއާ ހަވާލުކޮށްދެއްވާ އަމާނާތެއްކަން ދަނެ އެއަމާނާތަށް ފުރިހަމައަށް އަމާނާތްތެރިވެއެވެ. ދެން އެގޮތަށް ދަރިފުޅު ތަރުބިއްޔަތުވާއިރު الله ގެ ޙައްޤުތަކާއި މައިންބަފައިންގެ ޙައްޤުތަކާ ދަރިފުޅަށް ހުންނަނީ އެނގިފައެވެ. އަދި އެދަރިފުޅު އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮދުޢާކޮށްދެއެވެ. ފަހެ އެދުޢާތަކުގެ ސަބަބުން އެދެމީހުންނަށް الله އަޖުރު ދެއްވައެވެ. އެއީ އެދެމީހުން މަރުވެގޮސްފައިވީ ނަމަވެސް ވެއެވެ.

ޢިލްމަކީ ތަރިކައެކެވެ.

ޢިލްމަކީ ލިބިގަންނަ ތަރިކައެކެވެ. އަދި އެތަރިކަ ލިބިގަންނަ މީހާ އެތަރިކަ ފުރިހަމަގޮތުގައި އަދާކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. ދީން އެތަރިކަ އަދާކުރާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ ޢިލްމުގެ ތަރިކަ އަދާކުރަންޖެހޭނީ ދެގޮތަކަށެވެ. އެއްގޮތަކީ ޢިލްމުގެ އެދުމާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމެވެ. އަނެއްގޮތަކީ އުނގެނިފައިވާ ޢިލްމު އެހެނިހެން މުސްލިމުންނަށް ފުރުޞަތުދީގެންނެވެ. ފަހެ މިއީ ޢިލްމު އުނގެނުމަށް ބޭނުންވާ ފުރިހަމަ ފިޔަވަޅެއް ދުވަހުން ފުރިގެންވެސް ސަލާމަތްވާންދެން ނުކުތުމެއްނެވެ. ފަހެ ޢިލްމު އުނގެނި ޢިލްމުގެ ތަރިކަ އަދާކުރުމަކީ ކިހާ މުހިންމު ވާޖިބެއްތޯ! އެއްމަސް ދިރިއުޅުއްވުމަށް މުސްލިމުންނަށް ތެދުމަގު ކުރިއަށްދާން ދޭ ޒާތުގެ ޢިލްމުވެރިންނަކީ. އެބައިމީހުން، އެބައިމީހުންގެ މިމަސައްކަތްތެރިކަމާ އަދާކުރުމަށް ފުރުޞަތުތަކާއި ޖަމާޢަތްތަކުގައި ޖިންސުމާތަކަށް ވޮޑިގެން ފަހުންގެ މަރުޙަލާގައި އެބައިމީހުން ހިފެހެއްޓުން ކުރަމުންނެވެ. މާތްالله ޚާއްޞަކުރެއްވި ޢިލްމުވެރިންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ފުރުޞަތުއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރިހަމަ ޢިލްމުވެރިއެއްގެ ފައިސާކުރުއްވާނެއެވެ. އެގޮތުގެ ތެރެއިން އެކަކީ ސަލާމަތެވެ. އެއީ الله ގެ ހަޤީޤީ ބަނދަރެވެ. ހަދިޔާކުރެއްވީއެވެ. އަދި الله، އެކަލާނގެ ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކާއި އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިނދަގޮތަކީ ދީނުގެ ދަރަޖަތަކާއިއެވެ. ދީން الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. އިނދަގޮތަކީ މިޔާ އިސްލާމްދީނުގެ ކޮންތާކުގެ ކަރަންޓެއްތޯއެވެ؟ އެކަމާ ދަރިންނަށްވިއެވެ. އިބަ الله ގެ މަގުގައި މިއަދު ސަލާމަތްވެގެން ދަރިންދަރިން ހަނގުރާމަތުރިއެވެ. الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. މިޔާ ދީގެހަދައި ދިޔައެވެ. އެހެނެއްކަމަކު މިޔާ ހަނގުރާމަތުރި މުސްލިމުން މިޔާއަކީ ކުރިއަރާ މިހާރު ބޮޑުވަމުންނެވެ. އެހެން ޒާތީ މިޔާއަކީ ދީނީގޮތުގައި ލިބިގަތެވެ. ދީން އެކަމާ ނަރަކައަކަށް އެއްގައިމުވަމުން މަޤާމުކުރެއްވުނު الله އަވަހުކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާ އެކަމާ މުޖުތަމަޢު ދަރަޖަ ގެންގޮސް ނަރަކައަށް އެއްގައިޔާވާނެއެވެ.

އެތިން މީހުންކުރެ އަނެކަކީ ޢިލްމު އުނގެނި އަދި އުނގަންނައިދޭ އަދި ޤުރުއާން ދަސްކުރި މީހެކެވެ. އޭނާ اللهގެ ހަޟްރަތަށް ހާޒިރުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި الله، އޭނާއަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތައް އަންގަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އެނިޢުމަތްތައް ދެނެގަންނާނެއެވެ. ދެން الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. އެނިޢުމަތްތަކާ ތިބާ އިސްތިޢުމާލުކުރީ ކޮންކަމަކަށްހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. ތިއަގާ ޢިލްމު އުނގެނި އެޢިލްމު މީސްތަކުންނަށް އުނގަންނައިދިނީމެވެ. އަދި އިބަ اللهގެ ރުހިވޮޑިގެން ބާސިލުކުރުމަށްޓަކައި ޤުރުއާން ކިޔެވީމެވެ. الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ ދޮގުހަދައިފިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ތިބާ ޢިލްމު އުނގެނުނީ މީސްތަކުން ތިބާއަކީ ޢިލްމުވެރިއެކޭ ބުނުމަށެވެ. އަދި ތިބާ ޤުރުއާން ކިޔެވީ މީސްތަކުން ތިބާއަކީ ޤާރީއެކޭ ބުނުމަށެވެ. އެހެން އަމުރު ދުނިޔޭގައި ތިބާއަށް ދިފުވައިވެ. އޭނާ ނަރަކައަށް އެއްލައިލުމަށް މަލާއިކަތުންނަށް އަމުރުކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ މޫނުމަތިން ދަމައިގެން ގޮސް ނަރަކައަށް އެއްލާލެވޭނެއެވެ.

ތިންވަނަ މީހަކީ الله، އޭނާއަށް ފުއްދާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކާއި އެކިވައްތަރުގެ މުދާ ދެއްވި މީހެކެވެ. އޭނާ اللهގެ ހަޟްރަތަށް ހާޒިރުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި الله، އޭނާއަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތައް އަންގަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އެނިޢުމަތްތައް ދެނެގަންނާނެއެވެ. ދެން الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. އެނިޢުމަތްތަކާ ތިބާ އިސްތިޢުމާލުކުރީ ކޮންކަމަކަށްހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އިބަالله އެދިވަޑައިގަންނަވާ ހުރިހާ މަގެއްގައި އެމުދާ ޚަރަދުކޮށްފީމެވެ. ހަމައެކަނި ތިބާގެ ރުހިވޮޑިގެން ޚަރަދުކުރީމެވެ. الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ ދޮގުހަދައިފިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ތިބާ ކަންތައްކުރީ މީސްތަކުން ތިބާއަކީ ދީލަތިވެރިއެކޭ ބުނުމަށެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި ތިބާއަށް ދިފުވައިވެ. ދެން އޭނާ ނަރަކައަށް އެއްލައިލުމަށް މަލާއިކަތުންނަށް އަމުރުކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ މޫނުމަތިން ދަމައިގެން ގޮސް ނަރަކައަށް އެއްލާލެވޭނެއެވެ." (رواه مسلم)

ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްގައި ބަޔާންވެގެންވާ ތިންމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކީ އިލްމު އުނގެނި އުނގަންނައިދިން މީހާއެވެ. އަދި އެފަދަ މީހާގެ ނިޔަތުހަރާބުވެގެން އުނގެނުއްވުމެވެ. ފަހެ ދީނީކަމުގައި ޙިކުމަތްދޭ ކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތުގައި ހެޔޮނިޔަތް ނުހުރުމަކީ ބޮޑުކުށެކެވެ. އަދި ރިޔާކާރުކަމާއި ޝުހުރަތަށްޓަކައި ކަންކުރުމަކީ ޝިރުކުގެ ބާވަތެއްކަމުގައި ނަބިއްޔާ އަންގަވާފައިވެއެވެ. ފަހެ الله

ޟަބުޠުކުރައްވާނީ ތަދުވީނު ނިޒާމެއްގެ މައްޗަށް ކުރެވޭ ކަންތައްތަކެވެ. އިސްވެދިޔަ ބަޔާންތަކުގައި ބާރުލެވެނީ ތިންމިންވަރަކީ އުޞޫލުންގެ ނިޔަތް ތަރުތީބުކުރުމަށް ސުވާލުތައް އަސާސަކީ ދަރަޖަތަކުގައި ތިބޭނެ ދިރުމުގެ ތަފާސްހިސާބު. ނަމަވެސް ފަހަރުގައި ދިނުމުގެ ބަޔަކަށް އުޅުނަމަ ނަސޭޙަތް ލިބިގެންވުމަށް އެއްވަރުވުން އެބައިމީހުންގެ އަބަދުވެސް ބޭނުންވެއެވެ. ދާއިރާ އަބާއްޖެވެރިކަމުގެ އިލްމާއި މުޢާމަލާތްތަކެވެ!

އިލްމަކީ ދީނެކޭ ދަރަންޖެހެއްކަން ބައްޔަކުވެސްވެއްޖެއް އެހެން ގޮތަކުން އިލްމަކީ ދީނެކޭ ޢިލްމުވެރިން ބައިވެރިވާ ވަކިންކަމެއް ދަނަންވަރެއް ބައްޔަކަށް ދަސްކުރުމަށް. އެހެން ދީނުގެ ހަމަތަކާއި ބާރުގެ ވަކިވަނީ ދީނުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ބައެއް އިލްމުވެރިން އިލްމު ދީނުގައި ބެހޭ މުޢާމަލާތްތަކެވެ. محمّد بن سيرين –رحمه الله– ވިދާޅުވިއެވެ. "إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ دِيْنٌ، فَانْظُرُوْا عَمَّنْ تَأْخُذُوْنَ دِيْنَكُمْ" (رواه أبو نعيم في الحلية والذهبي في السِّيَر) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން މިއިލްމަކީ ދީނެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީން ހޯދަނީ ކާކުގެ ކިބައިން ކަމަށް ބަލާށެވެ." އަދި ހަމަ މިބާބުގައި الإمام مالك –رحمه الله– ގެ ބަސްފުޅުގައި ވަނީ ފެނިގެން ދަސްކުރައްވަނީ ދީނުގެ ހަމަތަކާ ދީނަށް މުދައްރިސުން ގިނަވެގެން ފުރުޞަތު ދޫކޮށްފައިވާ މާއްދާގެ އެއްޗެހި. ކޮންމެ ބައިކުޅުންވެސް ދީނުގެ ބަޔަކާ އެއްވާންވީ ބައްޔެއް ފަހުންނެވެ. ބައްޔަކީ ދުވަހެއް ސިފަކުރުމެވެ. ފަހެ ދުވަހު ސިފަކުރުމާ އެއްފަދައިން ބަހައްޓަން ދީނަށް ދިރާ ބައްދަލުވުމަށް ބަލަވަރެވެ. އަދި އެހެން ބަހައްޓަން ބަލާގޮތް އިއްޔާވެސް ކަށަވަރުވެ. ދީނުގެ އިލްމު ގެނައުމަށް ދިރާސާކުރުމުގެ ސަބަބު ތަބީއީ އިލްމުވެރިޔާ ދީނުމާތަކަށްވެ. ބަޔާނީ އިލްމުވެރިންނަށް ފާޅުކުރެވޭ ސަބަބުތަކުގެ ފުރިހަމަ އިލްމު ދީނުގެ ހަދިޔާ، އެހެން ބަޔަކުވެސް އަދި އެއިލްމުގެ ހުރުމަތްތެރިކަމާ ވަރުގަދަކަމުގެ ދީނުގެ ބަރަކާތާ މިފަދަ ކަމެއް. އަދި އެއީ أهل السّنة والجماعة އަކީ ނިސްބަތްވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އަދި އަސްލާމީ ބަސްބުނުން މަންޒިލުގައި ސާބިތުވެގެން ވާ މީހުންނެވެ. ދީނުން އެހެން ފުރަތަމަކަމުގެ މީހުން ބަލައިގަތުމަށް، އެބައިމީހުންގެ ހަގީގީ ބައިވެރިވުމަށް ހަމައިން ސަލާމަތްކަމާ

އިލްމު ފަދަ މީހުންނެވެ. ދީނި ހަދައިގެން ކަމުގައި ގެރިހަރަމުޖަހާ އަހުމަދުބައީގެ ބިދުއަތަކާ
ޙާސިލުކުރުމަށް އެދޭ މީހާ މިބައިމީހުންގެ ކިބައިން ދަރުސްހާސިލުކުރާށެވެ.

ޢިލްމު އުނގެނުމަށްފަހު...!

ޢިލްމު އުނގެނުމަށްފަހު ތިމާގެ އަޚްލާޤާ ޙަރަކާތް އެޢިލްމާ އެއްގޮތަށް ބައްޓަންކުރަންޖެހޭނެއެވެ. އޭގެތެރެއިން ތިމާ ހިތްއެދޭ ކަންތައްތައް ފޫހިކުރަން ހިތްވަރުދޭން ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ނޫނީ ތިމާގެ ހާލާ ގުޅޭ ކަންތައްތަކުގައި ޢަމަލުކުރަން އުނގެނުން ލާޒިމުވެއެވެ. އެއީ ފުރުސަތުވެރިކަމެވެ. ﷲ ވަޙީލައަކީ ޙުކުމްކަމެކެވެ. ﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعْبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ ۖ فَإِنْ أَصَابَهُۥ خَيْرٌ ٱطْمَأَنَّ بِهِۦ ۖ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةَ ﴾ [الحج: ١١] މާނައީ: "އަދި މީހުންގެ ކައިރިފަރުގައި ތިބެގެން ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރާ ބަޔަކު (އެބަހީ އެއްވެސް ޔަގީންކަމެއް ނެތި ޝައްކުކަން މަތީ ތިބެ ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރާ ބަޔަކު) މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް، އެބައިމީހުން އެދޭފަދަ ހެވެއް ލިބިއްޖެނަމަ ހިތްހަމަޖެހެއެވެ. އަދި (ﷲ ގެ ބަލާމުސީބާތް) އެބައިމީހުންނަށް އިމްތިޙާނެއް އަތުވެއްޖެނަމަ އެބައިމީހުން ކުރިންހުރި ނުބައި ގޮތުގެ މައްޗަށް އަނބުރި ދެއެވެ. އެގޮތުން މީހުންގެ ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތް ބަރުބާދުވެއްޖެއެވެ." ޢިލްމު އުނގެނުމަށްފަހު ޢިލްމުވެރިޔާ އޭނާގެ ވަޒަނަށް އަސްލަ ހިނދު މީސްތަކުން ދީނުގެ ނަމުގައި ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް އުފެދޭ އާރާއަކީ ފެށުނެވެ. އެހެނިހެން ބައެއްފަހަރު ކަންތައްތަކުގައި ގޮތަކީ މީސްތަކުން އަމަލުކުރުމުންނާގޮތް ދުވާލު އާންމުކޮށް ނުވަތަ ބަޔަކަށް ކޮށްނަމަ އެއާރާއި ބަޔަކާއި ފާފަވެރިވެއެވެ. އަދި ޒާތްތަ އާދައިގައި ނުވަތަ ބަޔަކަށް ފެނިއްޖެނަމަ އެއާރާއި ބަޔަކު މީސްތަކުންގެ އެދުމާ އެއްގޮތަށް ބަދަލުވެއެވެ. ނުވަތަ މީސްތަކުންނަށް ބިރުން އެއާރާއި ބަޔަކު ފޯރުވައެވެ. ނުވަތަ ބަދަލުކުރެއެވެ. ދަންނަވައެވެ. ޢިލްމުވެރިޔާ މާތްﷲ ދެއްވާ ނިޢުމަތްތަކެވެ. ޢިލްމުވެރިއާގެ ވަޒީފާއަކީ ނަބީބޭކަލުންގެ ވަޒީފާއެވެ. އެވަޒީފާ ބައްޓަންކުރުމުގައި އަދާކުރުމަށް ތަބާވެއްޖެނަމަ މީސްތަކުންގެ މަގުމަތިކޮށްދޭ ދެއްކެވުމަށް ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ނަބީބޭކަލުންނަށްވެސް

ތިރިވަޑައިގެންނެވި ކަންތައްތަކެވެ. ބައްޕާފުޅަށް ދުވަހަކުން ހިތި އެކަމަކު ނަތީޖާ ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އާސާރުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ އުމަތުގައި ކުރިއެރުމެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާކުރުމުންނެވެ ކުރެވުނުކަމެވެ ހުރިހާ އިމާމުންގެ ތަރިކަހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި ބައްޕާފުޅުގެ ތަރިކައެވެ. އެއީ މިސްކީނުންގެ އުޅުމާ ހިފާހުރެވޭ ހިތްވަރެވެ. އެއާ ހިފާހެން މިސްކީނުން އުސޫލުތަކެއް ބަޔަކު ދީނުގެ ޢިލްމު އިސްލާމީ އާދަކުރާ ބުނުމުގެ ތިލަފަތް ތަރުޖަމާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް حذيفة بن اليمان ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ياَ مَعْشَرَ الْقُرَّاءِ ! اسْتَقِيْمُوْا، فَقَدْ سَبَقْتُمْ سَبْقاً بَعِيْدًا، وَإِنْ أَخَذْتُمْ يَمِيْناً وَشِمَالاً، لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلاَلاً بَعِيْدًا" (رواه البخاري) މާނައީ: "އޭ ޤުރުއާނުގެ ޢިލްމު ހުރިމީހުންގެ ޖަމާޢަތް! ސީދާ މަގުގައި ތިބޭށެވެ. (އެބަހީ ޤުރުއާނުގައިވާ ގޮތަށް އަމަލުކުރުމުގައި ސާބިތުވާށެވެ.) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދުރަށް ކުރިއަރައިފިއެވެ. (އެބަހީ ދުރަށް ކުރިއަރައިފި ގޮތުގައި ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.) ނަމަވެސް ކަނާތަށާއި ވާތަށް ހިޖުރަކުރިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުން ދުރު މަގުފުރެދުމަކަށް މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ." (ޤުރުއާނުގައިވާ ގޮތް ދޫކޮށްލައި ހިނގައިފިނަމަ ނުވަތަ ޤުރުއާނުގެ ޢިލްމު ދަސްކޮށްފައި ވަކިކަމަށް ކުރިއަރައިފިނަމަ ދުރު މަގުފުރެދުމަކަށް އެބަހީ މަގުފުރެދިގެންދާނެއެވެ." އެކަލޭގެފާނުގެ ޢިލްމު ހުރިހާކަމެއް ފޮނުވައިލެއްވުމުން ދުރުވެ މަގުފުރެދޭނެއެވެ. އަދި ޢިލްމުވެރިން ދުނިޔޭގެ ސަބަބުން ކުރުވާނީ ނުރައްކާއެވެ.

ޢިލްމު ހާސިލުކުރުމަށް ޢިލްމުގެ އިންސާފާއެކު ބާރުލުންދިނުމުގައި ދަރިވަރުން ނުވާނެއެވެ.

އަދިބައިމީހުން! އަހަރުމެން މުސްލިމުންނަކީ ދެއްތޮ ޢިލްމު ތަރައްޤީކުރުމަށެވެ. ޢިލްމު މުސްތަޤްބަލް ކުރިއަރުވައި، މުޖުތަމަޢު ކުރިއަރުވާ ތަކެތި ބަޔާންކުރުމެވެ. އެއީ ދީނުގެ ތަރައްޤީއަށް ވަކިބާރެއް ދެވޭނެ ކުރިއަރާ ސުވާލުތަކެވެ. އަދި ތަޢުލީމުދިނުން ފުރިހަމަކަމެއް ދޭ އެއްބާރު ނަފްސުގެ ސާބިތުކަމެވެ. އަހަރުމެން ދަރިވަރުން ތަޢުލީމުދިނުމުގެ ބާރު އެއްސަމާލުކަމުގައި ތަޢުލީމުގެ ބާރުއެޅުމެވެ. އަދި ޢިލްމީ ބާރެއް ކަނޑައެޅިގެން ކުރިއެރުމަށް، ފަހުން ދީނީ ތަޢުލީމީ މުރާޖަޢާ ބަދަލުކުރުމަށް ﷲ سبحانه وتعالى އަރާއެވެ. އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވި ޤުރުއާނުގައިވެއެވެ.

﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ [يوسف: ٧٦] މާނައީ: "އަދި ކޮންމެ ޢިލްމުވެރިއެއްގެ މައްޗަށް

އެއަށްވުރެ މާބޮޑު އިލްމުވެރިއަކުވެއެވެ." އެހެންކަމުން އެއްވެސް އިލްމުވެރިއަކަށް އެންމެބޮޑު އިލްމުވެރިޔާކަމުގެ ދަޢުވާކުރުމަކީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި އުބައްޔު ބުން ކަޢުބުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރައްވައެވެ. "އެއްދުވަހަކު موسى عليه السّلام، ބަނީއިސްރާއީލު މީހުންގެ ތެރޭގައި ޚުތުބާދެއްވުމަށްޓަކައި ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު މީހަކު ސުވާލުކުރިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެބޮޑު އިލްމުވެރިއަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ދެން މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެންމެބޮޑު އިލްމުވެރިޔަކީ އަޅުގަނޑެވެ. ދެން އެކަމާ الله ނުރުއްސެވިއެވެ. އެއީ އެންމެމަތީ އިލްމުގެ ނިސްބަތް އެކަލާނގެއަށް ނުކުރެއްވީއެވެ. ދެން الله މޫސާގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مَجْمَعُ البَحْرَيْنِ ގާ ހުރި ތަނުގައި ތިމަންالله ގެ އަޅަކު (ޚިޟުރު خضر عليه السّلام) ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ކަލޭގެފާނަށްވުރެ ބޮޑު އިލްމުވެރިއެކެވެ. މޫސާގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވާސިލުވެވޭނީ ކޮންގޮތަކުންހެއްޔެވެ؟ الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ޒުބީލަކަށް މަހެއް ލައްވައިގެން ދަތުރުކުރައްވާށެވެ. އެމަސް ކަލޭގެފާނަށް ގެއްލިއްޖެނަމަ އެއީ އެތަނެވެ. ދެންފަހު މޫސާގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަތާ، يُوشَعُ بن نون ޒުބީލަކަށް މަހެއްލައްވައިގެން ދަތުރު ފެށްޓެވިއެވެ. އެއީ ހިލައެއްގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން ގާނދުނެވެ. ދެން ދެކަލުން އިސްތަށިފުޅު އަޅުއްވައިގެން އަރާމުކުރުއްވާލެއްވިއެވެ. ދެންފަހު އެމަސް ޒުބީލުން ނިކުމެގެން ދިޔައެވެ. ދެން ހަރުއްގެ ގޮތަށް ކަނޑުގައި އޭގެ މަގު ހަދައިފިއެވެ. އަދި އެކަމަކީ މޫސާގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމު ހައިރާންކުރަނިވި ކަމަކަށެވެ. ދެން ދެކަލުން ބާކީވި ދުވާލާއި ރޭގައިވެސް ދަތުރުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަނެއްދުވަހު ހެނދުނުވި ހިނދު މޫސާގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުންގެ ހެނދުނުގެ ނާސްތާ ގެންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުންގެ މިދަތުރުގެ ސަބަބުން ވަރުބަލިވެއްޖެއެވެ. الله تعالى، އަމުރުކުރެއްވި މޫސާގެފާނު ވަޑައިގަތުމަށް އަމުރުކުރެއްވި ތަން ފަހަނައަޅައި ގޮސްފުމަށް ދާންދެން މޫސާގެފާނަށް ވަރުބަލިކަމުގެ އިޙްސާސެއްވެސް ނުކުރައްވައެވެ. މޫސާގެފާނުގެ ޚާދިމު يوشع بن نون ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާތޯއެވެ؟ އަޅުގަނޑުން ދެކަލުން އެހިލަ ކައިރިއަށް

ވަޅުކުރެއްވި ހިނދު ފަހު އުޅަނދުގެ މަތިން އަހުރެން ހަނދާންނެތުނީމުހެވެ. އަދި އުވާލަކަ ކަލޭގެފާނަށް ނަސްގަދުވަން އަހުރެން ހަނދާންނެތުނީމައިދިވި ފާރަވޭ ޝަފީޤުވާއެވެ. މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެމަސް ފުނަމައިލައިގެން ދިޔައިރަށް އަހުރެ ގެނަސް ހުރި ކުއްޖާ ބަނޑުއެވެ. ދެން ދެބަކަލުން ފިޔަވަޅުތައް ބަޔަކުވެފުން އެތަނަށް އަތުން ވަޒީފާވެއެވެ. ފަހު ދެބަކަލުން އެއިޔަ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވީ ހިނދު ގައިކާރު މަތިން ސަލާމަތްވެ އަރުތަވައިގެން އަރަނިމު ބާކަކު ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ފަހު މޫސާގެފާނު ސަލާމް ގެވައިލެއްވިއެވެ. خضر عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމާގެ ބިމުން ސަލާމުގެ އަޅުއައިތިކަނި ކަންގޮވާކަނުއޭ؟ (ޚަޟިރުގެފާނަށް އެއީ މޫސާގެފާނު ކަލޭއާ އެކުވާއެއްނުގޮވޭ. ސަލާމުގެ އަޅުވިލުމަން އެކަލޭގެފާނު ރައިތުންނާ ވަޑައިގެންނެވީ އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ގޮދަޑިތެރޭގެ ބިޔުއްސަވައި ކަމަށްވާތީއެވެ.) މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނަކީ މޫސާއެވެ. ޚަޟިރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނީއިސްރާއީލުގެ މޫސާހެއްޔެވެ؟ މޫސާގެފާނު އާނއެކޭ ވިދާޅުވެފައި ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް الله އުނގަންނަވައިދެއްވާފައިވާ ހިކުމަތުގެ ބައެއް، ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވުމުގެ ދައްކަވަން ކަލޭގެފާނާ އަހުރެން ތަބާވާންވީހެއްޔެވެ؟ ޚަޟިރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނާ އެކުގައި އުޅުއްވަމަކަށް ކަލޭގެފާނަކަށް ކެތްނުކުރެވޭނެ ވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. އޭ މޫސާއެވެ! އަހުރެން މިހިރީ الله އަހުރެންނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވި ޢިލްމެއްގެ މަތީގައެވެ. އެޢިލްމު ކަލޭގެފާނަކަށް އެނގިވަޑައެއްނުގަންނަވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުވެސް ތިހުރުއްވީ الله ކަލޭގެފާނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވި ޢިލްމެއްގެ މަތީގައެވެ. އެޢިލްމު އަހުރެންނަކަށް އެނގެނީކަމެއްނުވެއެވެ. މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނަކީ ކެތްތެރިއަކު ކަމުގައި ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އަހުރެން ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރެއްގެ ޚިލާފަށް ނުހިނގާނަމެވެ. ދެން ދެބަކަލުން ކަނޑުގެ އައްސޭރި ކައިރިން ހިނގަވަމުން ވަޑައިގަންނަވައިފިއެވެ. އެދެބަކަލުންގެ އުޅަނދެއް ނުވެއްޖެއެވެ. އެހިނދު އެދެބަކަލުންގެ ކައިރިން ދުވަނީ އުޅަނދެއް ފެނިވަޑައިގެން ނަވާގެ ފަރާތާ އެދެބަކަލުން އެދުރުވި ސަވާރުކުރުމުގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. އެހިނދު ނަވާގެ ފަރާތް ޚަޟިރުގެފާނު ދެނެގަތެވެ. އަދި އެއްވެސް ކުލިއެއް ނުނަގައި އެދެބަކަލުން ނަވައަށް ސަވާރުކުރިއެވެ. ދެން ފަހު (ނަވާ ދުއްވާ ކަނޑުގައި ދުވަމުން) ފެނަށްއޮއްސުމަށް ނަވާގެ އެއްކަރިއަށް އަޅާށް ޖެއްސެވިއެވެ. ދެން ދޫނިއެއް ނަވާގެ ދޮށަށް އައިސް ކަނޑުން ފެން ބޮއިފިއެވެ.

އެހިނދު ޚަޟިރުގެފާނު ދަންނަވައެވެ. އޭ މޫސާއެވެ! އަހުރެންގެ އިލްމާއި ކަލޭގެފާނުގެ އިލްމުގެ މިންވަރަކީ الله ގެ އިލްމުފުޅުގެ ކުރިމަތީގައި މިދޫނި ކަނޑަށް ތޮށިޖެހުން ކަނޑާ އަރާބަލާއިރު ނޭގެ ތޮށިބުގައި އޮވާ ފެންތިކުގެ މިންވަރެވެ. ދެންފަހު ޚަޟިރުގެފާނު ނަވުގެ ފަޅުތަކުން ފަލަކެއް ނައްޓަވައިލުމަކަށް ގަސްތުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ފަޅުދޮޅެއް ނައްޓަވައިލެއްވިއެވެ. ދެން މޫސާގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. މިބައިމީހުން އެއްވެސް ކުއްޔެއް ނުލައި އަހުރެމެން ނަވުގައި އުފުލުމުން ކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުން އަރައިގަތްނަވުފަހަރުބަކައި ތިޔަ ނަވުޅުގައިވާ އަނގޮވާ ފަޅުދޮޅުކާ ކަލޭގެފާނު ދަންނަވައެވެ. އަހުރެމެންނާ އެކުގައި އުޅުއްވުމަކަށް ކަލޭގެފާނަކަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާކަށް އަހުރެން ނުބުނަންހުރީމުހެއްތޯ؟ މޫސާގެފާނު ދަންނަވައެވެ. އަހުރެންނަށް ހަނދުމަނެތިގެން ބުނުނު ބަދަލުން އަހުރެން ނުހިއްޕަވާށެވެ. (ފުރަތަމަ ފަހަރު މޫސާގެފާނަށް ޚަޟިރުގެފާނު އެކުރުއްވި ކަންތަކަށް އެއްބަސްވާ ޙާލުގައި ދަންނަވައިފައި ހަނދުމަފުޅު ނެތިގެންނެވެ.) ދެންފަހު އަލުންވެސް ދެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ކުޑަކުދިންތަކެއްގެ ތެރޭގައި ކުޅެމުންދިޔަ ކުއްޖަކު ފެނިވަޑައިގަތުމުން ޚަޟިރުގެފާނު އެކުއްޖާގެ ބޮލުގައި ހިފައްވާ ބޯއުފުރައިލެއްވިއެވެ. ދެން މޫސާގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު މައުޞޫމު ކުއްޖަކު އެއްވެސް ބަދަލަކާ ނުލައި ތިޔަ ޤަތުލުކުރެއްވީހެއްތޯ؟ ޚަޟިރުގެފާނު ދަންނަވައެވެ. އަހުރެމެންނާ އެކުގައި އުޅުއްވުމަކަށް ކަލޭގެފާނަކަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާކަށް އަހުރެން ނުބުނަންހުރީމުހެއްތޯ؟ {سفيان بن عيينة -رحمه الله- ވިދާޅުވިއެވެ. މޫސާގެފާނުގެ މިބަސްފުޅު ކުރީގެ ބަސްފުޅަށްވުރެ ހަރުކަށިވެގެންވެއެވެ.} ދެން އަލުންވެސް ދެބޭކަލުން ހިނގަވަމުން ހިނގަވަމުން ރަށަކަށް ވަޑައިގަތެވެ. ރަށުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކައިރިން ކާއެއްޗަކަށް އެދިވަޑައިގަތުމުން އެބައިމީހުން އެދެބޭކަލުންނަށް މެހުމާންދާރީ އަދާކުރުމަށް އިންކާރުކުރިއެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުން އެރަށުގައި ވެއްޓެން ކައިރިވެފައިވާ ފާރެއް ދުށްވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ޚަޟިރުގެފާނު އަތްފުޅުން އިޝާރާތްކުރައްވާ އެފާރު ސީދާކުރެއްވިއެވެ. މޫސާގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާނަމަ މިޢަމަލަށް މަސައްކަތަށް އުޖޫރައެއް ކަނޑައަޅުއްވާ އެބައިމީހުންގެ އަތުން ނަންގެވިދާނެއެވެ. ޚަޟިރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިހިސާބުން އަހުރެންނާ ކަލޭގެފާނާ ދެމެދު ވަކިވާ ވަގުތު ޖެހިއްޖެއެވެ." رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "މޫސާގެފާނަށް الله

ކަބުމަތް ޖައްވާސިއެވެ! އަހުރެމެން އުއްމީދުކުރީމުއެވެ. الله تعالى، އެދުރުބަކަލުންގެ ވާހަކައިން އިޝާރަތް އަހުރެމެންނަށް ބާރުކަންނުލިބިފައިވުމަށް ކޮންމެނިކޮން މުސާގެފާނު ކަލޭފަހަރުވަޅުއިރުވީއެވެ!" (رواه البخاري)

ނަބިއްޔުންނަކީ ޚަލްޤުތަކުން الله تعالى އެންގެވުމަކީ އިލްމު ދެއްވާފައިވާ ބޭކަލުންނެވެ. ނަމަވެސް الله ގެ އިލްމާ އަޅާބަލާއިރު އެބޭކަލުންގެ އިލްމުވެސް ޖަހުއަގެ މިންވަރުކަމުގައި ވެސްނުވެ ނުވެއެވެ. އިސްވެދިޔަ މޫސާގެފާނާއި ޚިޟުރުގެފާނުގެ ވާހަކައިން އެކަން އެނގި ބަޔާންވެއެވެ. އެހެންކަމުން ކޮންމެ އިލްމުވެރިއަކުންވެސް އެކަކީގެންވާ ތިމާއަށްވުރެ މާތް އިލްމުވެރިންވެސް ތިބިކަމުގެ އިޙްސާސްކުރުމެވެ. އަދި އެންމެ މާތްއިލްމުވެރިޔާކަމަށް ދަޢުވާނުކުރުމެވެ. އަދި އެންމެހާ އިލްމުގެ ނިސްބަތް الله އަށް ކުރުމެވެ.

ވިދާޅުވެދެން މިއަދުގައި އަދުގަނޑު ލިޔަން ގަސްތުކުރި ހިސާބަށް ލިޔެ ނިމުނީއެވެ. ولله الحمد. ދުޢާއަކީ މާތްالله މިއަމަލަށް އަޖުރުދެއްވާ ނިޔަތުގެ ތަޢްރީފުދެއްވުމެވެ. އާމީން

بَابُ التَّعْلِيْم (އުނގަންނައިދިނުމުގެ ބާބު)

ކޮންމެ އިންސާނަކީ އިލްމުވެރިއެއް ނޫނެވެ. އިލްމަކީ الله سبحانه وتعالى އުނގަންނަ އަދުވަހުގެ ތެރެއިން އުނގަންނައިދިނުމުގެ އަޑަކަށް ދެއްވާ އެއްޗެކެވެ. އަދި އުބިތުމު ޑާބިތުވެއްޖެ މިހާ ދަންނަހެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް އެހާބިތުވީ ވަރަށްބޮޑު ހަޔާތެއެވެ. އިލްމުވެރިންނަކީ އުބައިމިހުންނަށް الله ގެ ރަސޫލުންގެ ފަރަށްމަތިވެރި މަގުގައްވާ ބަޔަކެވެ. އެއީ އުބައިމިހުން އަދުހުރަސްޖެހޭ ވަޖީހާ ބާރުވެގެން ވާޖިބެވެ. ފަހެ އެއީ ނަބިއްޔާކަލުންގެ ވަޒީފާއެވެ. މިސްކީނުން ޖަހާފުޅުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން ހިދާޔަތުގެ ތެރެއަށް ނެރުއްވުމެވެ. ޝިރުކުގެ ވަބާއިން އެއުރެން ސަލާމަތްކުރެއް ތަޢުހީދުގެ ކަލިމައިން ތިރިކުރުއްވުމެވެ. އެހެންކަމުން ކޮންމެ އިލްމުވެރިއަކުވެސް ތިމާއަށް ލިބިހުރިވާ އިލްމަށް އަމަލުކުރުމުގެ ތެރެއިން ޖާހިލުންނަށް ދަސްކޮށްދެއްވުމެވެ. އަދި އެއަމާނާތް އަދާކުރުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. ފަހެ އުއްމަތުގެ އެންމެބޮޑު އިލްމުވެރިއަކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށްވާ ގޮތުގައިވެއެވެ. "إِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّماً" (رواه الدّارمي) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވެވިީ އުނގަންނައިދޭ މީހަކުގެ ގޮތުގައެވެ." ފަހެ މިއީ الله ގެ ރަސޫލުން އެކަލޭގެފާނު ޙަވާލުކުރެއްވުން ވާޖިބުވެއެވެ. މިވާޖިބުގެ ވާރިސުވެރިންނަކީ އިލްމުވެރިންނެވެ. އެކަލޭގެފާނުންނަށް މިވާޖިބު އަދާކުރަން ޖެހުނު ބާރަކީ އުބައިމިހުންނެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އާ މުޚާޠަބުކުރައްވާ ގޮތުގައިވެއެވެ. الله تعالى ވަޙީކުރައްވާ ގޮތުގައިވެއެވެ. ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغۡ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ﴾ [المائدة: ٦٧] މާނައީ: "އޭ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު އެއްޗެއް (މިސްކީނުންނާ ހަމައަށް) ފޯރުކޮށްދެއްވާށެވެ." ރަސޫލުން ފޮނުއްވެވުމުގެ އެންމެބޮޑު އެއްމައިގަނޑު ބޭނުން މިއެވެ. އެބައި އިލާހީ ދީނުގެ އަޅުވެތިކަމުގެ ހިތްވަރު އާޚިރަތުގެ ދުވަހުގެ ކުރާނެ ޖަހާފުޅުގެ އަނދިރި ވަގުތަށް ފެށުމުގައިވެސް ކަމެވެ.

އެއުރެންގެ ތެރެއިން الله ރަސޫލަކު ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ފޮނުއްވި މަޤްޞަދު ބަޔާންކުރައްވާ އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿هُوَ ٱلَّذِى بَعَثَ فِى ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولًا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبۡلُ لَفِى ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ﴾ [الجمعة: ٢] މާނައީ: "އެކަލާނގެއީ އުއްމިއްޔީންގެ ތެރެއަށް ހަމަ އެއުރެންގެ ތެރެއިން ރަސޫލަކު ފޮނުއްވި ރަސޫލާކަލާނގެއެވެ. އެއީ އެއުރެންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވާދެއްވުމަށާއި، އެއުރެން ހިތް ފާސިދު ޢަޤީދާއިން އެއުރެން ތެރެ ޠާހިރުކުރެއްވުމަށާއި، އެއުރެންނަށް ޤުރުއާނާއި ސުންނަތް އުނގަންނަވައިދެއްވުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭގެކުރިން އެއުރެންވީ ފާޅުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގެ ތެރޭގައެވެ." ނަބިއްޔުންގެ ހަރަކާތަކީ އަދި މަސްއޫލިއްޔަތަކީ ތަބްލީޣުކުރުމެވެ. އެބަހީ الله ގެ ޝަރީޢަތް އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. ނޫޙުގެފާނު، އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނާ ކުރައްވާ ޚިޠާބު الله ތަޢާލާ ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. الله ވަޙީކުރައްވާފައިވަނީ މިގޮތަށެވެ. ﴿أُبَلِّغُكُمۡ رِسَٰلَٰتِ رَبِّى وَأَنصَحُ لَكُمۡ وَأَعۡلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعۡلَمُونَ﴾ [الأعراف: ٦٢] މާނައީ: "(ނޫޙުގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ.) އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ރިސާލަތު (އެބަހީ އެކަލާނގެ އަހުރެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވި އެކަލާނގެ ޙުކުމް ޝަރުޢުތައް) އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދެމެވެ. އަދި އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވަމެވެ. އަދި اللهގެ ހަޟްރަތުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭ ޢިލްމުތަކެއް އަހުރެންނަށް އެނގެއެވެ." އަދި ހޫދުގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނަށް ކުރެއްވި ޚިޠާބު الله ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވަނީ މިގޮތަށެވެ. ﴿أُبَلِّغُكُمۡ رِسَٰلَٰتِ رَبِّى وَأَنَا۠ لَكُمۡ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾ [الأعراف: ٦٨] މާނައީ: "އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ރިސާލަތު އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދެމެވެ. އަދި އަހުރެންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމާނާތްތެރި ނަޞޭޙަތްތެރިއެކެވެ." އަދި ޞާލިޙުގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި ރިސާލަތަށް އިންކާރުކުރުމުގެ ސަބަބުން الله ގެ އަޛާބުއައިސް ހަލާކުވެގެންދިޔަ ހިނދު ޞާލިޙުގެފާނު ހިތާމަކުރައްވައި ވިދާޅުވި ބަސްފުޅު الله ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވަނީ މިގޮތަށެވެ. ﴿فَتَوَلَّىٰ عَنۡهُمۡ وَقَالَ يَٰقَوۡمِ لَقَدۡ أَبۡلَغۡتُكُمۡ رِسَالَةَ رَبِّى وَنَصَحۡتُ لَكُمۡ وَلَٰكِن لَّا

تُحِبُّونَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴾ [الأعراف: ٧٩] މާނައީ: "ފަހެ (ޞާލިޙުގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުން ހަލާކުވި ހިނދު) އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރިވަޑައިގަންނަވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނޭވެ! އަޅުގަނޑުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ރިސާލަތު ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދިނީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަޞޭހަތްތެރިވެސްވީމެވެ. އެކަމަކު ތިޔަބައިމީހުން ނަޞޭހަތްތެރިންދެކެ ލޯބިއެއްނުވެއެވެ." އަދި ޝުޢައިބުގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާން ގެންނެވި ރިސާލަތު ގަބޫލުނުކުރުމުން الله އެބައިމީހުން ހަލާކުކޮށްލެއްވި ހިނދު ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނާ ދުރަށް ކުރިމަތިލައްވާ ޝުޢައިބުގެފާނު ވިދާޅުވި ބަސްފުޅު ޤުރުއާނުގައި الله ބަޔާންކޮށްދެއްވަނީ މިފަދައިންނެވެ. ﴿ فَتَوَلَّىٰ عَنۡهُمۡ وَقَالَ يَٰقَوۡمِ لَقَدۡ أَبۡلَغۡتُكُمۡ رِسَٰلَٰتِ رَبِّي وَنَصَحۡتُ لَكُمۡۖ فَكَيۡفَ ءَاسَىٰ عَلَىٰ قَوۡمٖ كَٰفِرِينَ ﴾ [الأعراف: ٩٣] މާނައީ: " ފަހެ (ޝުޢައިބުގެފާނުގެ މީސްތަކުން ހަލާކުވުމުންފަހު) އެކަލޭގެފާން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވަމުން (ޤައުމާ ދުރުވެވަޑައިގަނެ) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނޭވެ! އަޅުގަނޑުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ރިސާލަތު އަޅުގަނޑު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދިނީމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަޞޭހަތްތެރިވެސްވީމެވެ. ކާފިރުވެއްޖެ ޤައުމަކަށް (އެބައިމީހު ހަލާކުވި ދިޔައުމުން) އަޅުގަނޑު ހިތާމަކުރާނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔެވެ؟"

އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކުން ނަބިއްޔުންގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހާމަވެއްޖެއެވެ. އެބަހީ الله ގެ ޝަރީޢަތް މީސްތަކުންނަށް ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. އަދި އެކަމާގެ ބުރަދަނޑުގައި އުޅުއްވީ އުނގަންނަވައިދެއްވުމެވެ. އިލްމުވެރިންގެ މަސްއޫލިއްޔަތަކީވެސް ހަމަމިއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އިލްމުވެރިންނަކީ ނަބިއްޔުންގެ ވާރުތަވެރިންނެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو الدَّرْدَاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޅުގަނޑު އަހައިފީމެވެ. "إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الأَنْبِياءِ، وَإِنَّ الأَنْبِياءَ لَمْ يُوَرِّثُوْا دِيْنَارًا وَلاَ دِرْهَماً وَإِنَّماَ وَرَّثُوْا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ" (رواه أبو داود والترمذي) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އިލްމުވެރިންނަކީ ނަބިއްޔުންގެ ވާރުތަވެރިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔުން ވާރުތަކޮށްދެއްވި ދީނާރެއް

އަދި ދިރުހަމެއް ދުރުއްސުކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން ވާރުތަކުރެއްވުމުގެ ގޮތުގައި ދޫކުރެއްވީ ހަމައެކަނި އިލްމެވެ. ފަހެ އެއިލްމު ހާސިލުކޮށްފި މީހާ އެހާސިލުކުރީ ވަރަށްފުރިހަމަ ނަސީބެކެވެ."

ފަހެ ނަބީބޭކަލުން، ޝަރީޢަތުގެ އިލްމު ގެނެސްދެއްވުމަށް މަސައްކަތްކޮށްދެއްވި ފަދައިން އެބޭކަލުންގެ އިލްމު ވާރުތަވި މީހުން އެމަސައްކަތްކުރަންޖެހެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. "بَلِّغُــوْا عَنِّي وَلَوْ آيَةً" (رواه البخاري) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެންމެ އާޔަތެއް އެކަނިވިޔަސް ނަމަވެސް އެހެންމީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދޭށެވެ." رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ދުނިޔެ ދޫކުރައްވާ ވަފާތުވެވަޑައިގެންނެވި އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްހާބުބޭކަލުން ވަރަށްގިނަ ދުނިޔެއިން އިސްލާމްދީނުގެ ދީނުގެ އިލްމު ދުނިޔޭގެ ތަންތަނަށް ފަތުރުއްވާފައެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ތާބިޢީބޭކަލުން އިލްމު ދުނިޔޭގެ ތަންތަނަށް ފަތުރުއްވާފައެވެ. އަދި އެއަންނަނިވި އެބޭކަލުންގެ ފަހުން އެބޭކަލުން ދަސްކުރެއްވި އިލްމު ދުނިޔޭގެ ތަންތަނަށް ފަތުރުއްވާފައެވެ. ފަހެ މިސްކީނާ ތިމާގެ ހަމައެކަނި الله ވަހީ ރަސޫލާ ތިޔައްވާ ކަލޭގެފާނުއެވެ. ދީނުގެ އިލްމު ސާބިތުކުރެއްވި ޞަޙާބީ ހާދިމު ކާތިބު الله ގެ ރަސޫލާގެ ފޯރުކޮށްދެއްވާފައެވެ. މާތްالله ރުޟާ ލިބިވޮޑިގެންވާ زيد بن ثابت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަޑުއެހީމެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވުމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. "نَضَّرَ اللهُ امْرَءًا سَمِعَ مِنَّا حَدِيْثاً، فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَـــهُ، فَرُبَّ حَامِلِ فِقْـــهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَـــهُ مِنْهُ، وَرُبَّ حَامِلِ فِقْـــهٍ لَيْسَ بِفَقِـــيْهٍ" (رواه أبو داود) މާނައީ: "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ޙަދީޘެއް އަހާ ހިތުދަސްކޮށް ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު އެހެންމީހަކަށް ފޯރުކޮށްދިނު މީހާ الله އުފާވެރިކުރައްވާށިއެވެ! ފަހެ އިލްމު ފޯރުކޮށްދެނީ އެމީހަކަށްވުރެ އެތައްގުނަ ފަހަމުވެރި މީހަކަށް ވުމަށް ފުދޭނެއެވެ. (އެބަހީ އުސޫލުގެ ބަހުރުވަކުން ގޮތް ބަލާއިރު މަތިން އެހެންމީހުން އުސޫލުގެ ބަހުރުވައިން ރަނގަޅަށް ފަހަމުކުރެއްވުމަށް ތިބޭ މީހުން ބަޔަކީ އެހެން ބަހުރުވައިން ނަގާފައެވެ.) އަދި އިލްމު ފޯރުކޮށް އެއީ ބަލައި ފަހަމު ނުކުރާ ފަހަމުވެރިޔަކުކަމުގައި ނުވާނެއެވެ." (ފަހަމުވެރިޔާ ޝަރީޢަތުގެ ނަޞްޞުތަކުން ޙުކުމް ނެރުމުގެ އިޖުތިހާދު ކުރުމަށް ފުރިހަމަ ފަރާތެއް ނޫން އެހެން ނަޞްޞުތަކުން

ޢާއްމު މީސްތަކުންނަށް ކުޑަކުދިންނަށް ނަޞޭހަތްދޭ ކުރުވުމަށް ހިތިވެގެންނާ ތޫނުކަން ހިތިވެގެންނާ މީހުންނެވެ.) ފަހެ އިލްމު ޢުލަމާއުންނަކީ މިހާ ފަރުވާކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ވިޔަސް އެއިލްމު ޝާއިޢުކުރުމަށްޓަކައި އޭނާ ކުރި މަސައްކަތަކަށް الله އަޖުރު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނަށް ދަރަޖައި އޭނާ ޝާމިލުކުރައްވާނެއެވެ.

މީސްތަކުންނަށް الله ގެ ދީން ޢުލަމާއުން ދަސްކޮށްދިނުމުގައި މަސައްކަތްކުރާ ކަންތައް ތަބާވާނީ އޭނާގެ ބަހާއި އޭނާގެ ޢަމަލު ސީދާކުރުމަށް ތާޢީދުވެގެންނާ ކަމެކެވެ. އެބަހީ މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި އަމަލީގޮތުން ނަމޫނާއަކަށް ވާންޖެހޭނެއެވެ. ބަހާއި ޢަމަލު ދިމާނުވާ މުޢާމަލާތު ފަރުނަޅުޕާޅުގެ އެއްސަފަހަރެއް މީސްތަކުންނަށް އެބައިމީހުން ކީއްވެތަ ދެކޮޅު އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކާ ނުފުށުއަރަމުށެވެ. ހަނދާން ނުނެތޭކަމަށްވެސް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿أَتَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبِرِّ وَتَنسَوۡنَ أَنفُسَكُمۡ وَأَنتُمۡ تَتۡلُونَ ٱلۡكِتَٰبَۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ﴾ [البقرة: ٤٤] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ޚައިރު (ހެޔޮކަންތައް) ކުރުމަށް، މީސްތަކުންނަށް އަމުރުކުރަމުހެއްޔެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތައް ހަނދާންނެތިގެންނެވެ. ވީއިރު ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަވަމުންދަނީ ފޮތްކަމުގައިވާއިރު ކީއްވެ ވިސްނާނުލަނީ؟" އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ۝٢ كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ﴾ [الصف: ٢ – ٣] މާނައީ: "އޭ އީމާންވީ މީސްތަކުންނޫ! ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާކަންތައްތަކެއް ތިޔަބައިމީހުން ބުނަނީ ކީއްވެހެއްޔެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާކަންތައްތަކެއް ބުނުމަކީ (އެކަމުގެ ސަބަބުން) الله ގެ ހަޟްރަތުގައި ކޯފާއަށް ސަބަބުވާ ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ."

އެހެންކަމުން ދީނުގެ އިލްމުން އިލްމުވެރިޔަކީ ކަންތައް މިހާލަތުގައި އޭނާގެ ބަހާއި ޢަމަލުން ނަމޫނާއަކަށް ވެވޭނެއެވެ. އެގޮތުގައި އިލްމު ޝާއިޢުކުރުން މަސައްކަތްކުރާފަދަ އިލްމުގެ އަސަރު ފުޅާވެގެންދާ ތަފާތު ކަންތައްތަކުން ފާހަގަކޮށްލަމުއެވެ. އެފަދަ މީހުންގެ ތަޢުރީފުކޮށްފާ މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ٱلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَٰلَٰتِ ٱللَّهِ وَيَخۡشَوۡنَهُۥ وَلَا يَخۡشَوۡنَ

أَحَدًا إِلَّا ٱللَّهَ ﴾ [الأحزاب: ٣٩] މާނައީ: "އެބައިމީހުންނަކީ الله ގެ ރިސާލަތު މީސްތަކުންނަށް ފޯރުކޮށްދޭ މީހުންނެވެ. އަދި الله އަށް ބިރުވެތިވާ މީހުންނެވެ. އަދި الله ފިޔަވާ އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ބިރުވެތިނުވާ މީހުންނެވެ."

މީސްތަކުންނަށް ދީނަށް ގޮވައިލުމުގައި އެއުރެންނަށް ދީނީތަޢުލީމު ދިނުމުގައި އިލްމުވެރިޔާ الله އަށް ބިރުވެތިވާން ޖެހޭނެއެވެ. އޭރުން ދީނުގެ ނަމުގައި ދޮގުހެއްދިޔާން ކަމުގެ ބިރު އަބަދުވެސް ހިތުގައި އޮންނާނެއެވެ. އަދި އުމަތުގައި މީސްތަކުންނަށް ބިރުވެތިވާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. ފަހެ ދީނަށް ގޮވައިލުމުގައި الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ބިރުވެތިވުން އެއީ އުމަތަށް އެޅޭ ވަރަށްބޮޑު ހުރަހެކެވެ.

❁❁❁❁❁❁❁❁

މަދީނާގެ ޢިލްމުވެރިންގެ މާތްކަމާއި މަތިވެރިކަން

މަދީނާއަކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ دار الهجرة އެވެ. މައްނާގައި ރަސޫލުކަލާގެން ބޮޑަށްއަރަހުރު ހުންނެވުމަށްފަހު މަދީނާއަށް ހިޖުރައަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި މަދީނާގައި ދިރިއުޅު ހުންނަވައި ﷲ ގެ ދީން ފުރިހަމަކުރައްވާ އަވަހާރަވެވަޑައިގަތެވެ. ދީނުގެ ބުނިޔާދަށް ﷲ ބާވައިލެއްވި އުނގަންނާގެ ރަސޫލާ މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމުން ފަހުގައެވެ. އަދި އުނގެނުމުގެ އަރިހުން އަޞްޙާބުބޭބޭކަލުން އެކުލަވުއްމަށް އުނގެނިވަޑައިގަތެވެ. ދީން އެބޭބޭކަލުން އެއިލްމާގެން ދުނިޔޭގެ އެކި ހިސާބުތަކަށް ފެތުރިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ދީނީޢިލްމުގެ މަސްދަރަކީ މަދީނާއެވެ. އަދި ދީނުގެ މަރުކަޒަކީވެސް މަދީނާއެވެ. މިޝަރަފު ޒިޔާރަތް ހަމައެކަން މަދީނާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ކަންކޮޅުތަކުން އިސްލާމްދީނާއި އެދީނުގެ އިލްމު ފޯރުކޮށްދިނީ މަދީނާއިންނެވެ. އެހެންކަމުން އިސްލާމްދީން ޣަރީބަ ނަޒަރަކުން މަދީނާ ދުރުކޮށްފިއެވެ. މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި އަބޫހުރައިރާގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "يُوْشِكُ أَنْ يَضْرِبَ النَّاسُ أَكْبَادَ الإِبِلِ يَطْلُبُوْنَ الْعِلْمَ، فَلاَ يَجِدُوْنَ أَحَدًا أَعْلَمُ مِنْ عَالِمِ الْمَدِيْنَةِ" (رواه الترمذي) މާނައީ: "މީސްތަކުން އިލްމު ހާސިލުކުރުމަށްޓަކައި ދަތުރުކުރާ ދުވަސްވަރު ކައިރިވެގެންވެއެވެ. ފަހެ މަދީނާގެ އިލްމުވެރިއަކަށް ވުރެ ބޮޑަށް ދީން އެނގޭ ހަމަ އެކަކުވެސް އެބައިމީހުންނަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ." އެބަހީ އެޒަމާނުގައި މީސްތަކުން އިލްމު އުނގެނުމަށްޓަކައި ދަތުރުކޮށްފައިވާނީ މަދީނާއަށެވެ. އަދި މަދީނާއަކީ އީމާނުގެ އިލްމީ ބޭސްޓޮހެވެ. ދުނިޔޭގެ ސަރަހައްދުތަކުން ފެތުރިގެންދިޔައީ މަދީނާއިން ފަށައި އިލްމުގެ ބާވަތްތަކެވެ. އަދި ފަހުޒަމާނަށް އައިސް ދީނާއި ދީންގެ އިލްމު މަދީނާއަށް ރުޖޫޢަވާނެއެވެ. މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި އަބޫހުރައިރާގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ބުނުއްވިއެވެ. "إِنَّ الإِيْمَانَ لَيَأْرِزُ إِلَى الْمَدِيْنَةِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا"

(رواه مسلم) މާނައީ: "(ފަރުޟުވާންގައި) ނަމާދު އޭގެ ނަމަސް ފަހަތުން ދުވަސްވަރަ ޤަރާއިސް އިމާންކަން
މަޖީދާއަށް ދުވަސްގަނޑުކަން ކަރަމަދެވެ."

އިލްމުވެރިއެއްގެ މާތްކަމާއި މަތިވެރިކަން

އުޑުދަށުގައިވާ އެންމެ މާތްހަސްތީންނަކީ ދީނުގެ އިލްމުވެރިންނެވެ. އިލްމުވެރިން ނުވާނަމަ الله ގެ ދީން ސާބިތުވެ ނުދެމޭނެވެ. އަދި ދީން ނުހިއްޓޭނަމަ ބިންމަތީގައި ފަސާދަ އާއްމުވެއްޖެއެވެ. އަދި ފަސާދަ އާއްމުވެއްޖޭނަމަ ދުނިޔެ ފަނާވާކަށް މާގިނަދުވަހެއް ނުވާނެއެވެ. الله ގެ ދީން ހިމާޔަތްކުރުމަށް ތިބުމީ އަނބިޔާއުންގެ ވާރުތަވެރިޔާ ބަޔަކީ އިލްމުވެރިންނެވެ. އެބައިމީހުން ދިރިތިބާ ހިނދަކު ދީނުމަތީ ގާއިމުވެވޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ނެތިދިޔުމަކީ ދީނުގެ ބޯޅި އަހްކާމްތަކުގެ ތެރެއިން އަހްކާމްތަކެވެ. އިލްމުވެރިންނަކީ الله ގެ ޝަރީޢަތުގައި މަތިވެރި މަޤާމްތަކެއް ލިބިގެންވާ ބައެކެވެ. އެހެނިހެން މުއުމިނުންނަށްވުރެ އެބައިމީހުން މާތްވެ މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ دَرَجَٰتٍ﴾ [المجادلة: ١١] މާނައީ: "މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އީމާންވި މީހުންނާއި އަދި އިލްމު ދެއްވައިވާ މީހުން ދަރަޖައިގެ ގޮތުން الله މަތިވެރިކުރައްވައެވެ." ނަބިއްޔާކުރުމުނަން ފުރުގައި ދީން الله އެންމެ މާތްކުރެއްވި ބައަކީ އިލްމުވެރިންނެވެ. އަދި އިލްމު ލިބިފައިވާ މީހާ އިލްމު ލިބިފައިނުވާ މީހަކު اللهގެ ޙަޟްރަތުގައި ހަމަހަމައެއް ނުވާނެއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي ٱلَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [الزمر: ٩] މާނައީ: "ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ. އެނގޭ މީހުންނާއި ނޭނގޭ މީހުން ހަމަހަމަވާނެހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ ނުވާނެއެވެ.)" ފަހެ الله تعالى އިންސާނުން ހެޔޮދޭކުރުމުގައި މަޞްދަރުއި، އުއްމަތުގެ މަސައްކަތާ އަނބިޔާއުންގެ ބަރަކާތުގައި، އަނބިޔާއުންގެ މަސައްކަތާ އުއްމަތުގެ ބަރުދަކު މީސްމީހުންނަށް ބަރަކާތް ލިބިދޭ އިލްމުވެރިންނެވެ. الله ގެ ތަރުބިއްޔަތުގެ ތަރުޙީބުކުރާއި އަނބިޔާއުންގެ އުއްމަތުގެ ހަރުކަށިކަން ދޫކޮށްލި ބަޔަކީ އިލްމުވެރިންނެވެ. ކައިރިކުރުމުގައިވާ الله ގެ ދީނުތަކުގެ ނިޝާނުމަކުން އިސްލާމް ލިބިގެންނަ ބައަކީ އިލްމުވެރިންނެވެ.

ކަށްވަޅުގެ ބަރުޒަޚާއި ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ހަޤީޤަތް ދަންނަނީ ބަޔަކީ ޢިލްމުވެރިންނެވެ.
އާޚިރަތްދުވަސް އަންނާނެކަން ޔަޤީންކޮށް އުފުލަހަން ޤަބޫލުކުރައްވަން ޢިލްމާ ބަޔަކީ
ޢިލްމުވެރިންނެވެ. ﷲ ގެ ނިޢުމަތްތައް ދެނެގަނެ އެއަށް ޝުކުރުއަދާކުރުން ދުނިޔޭގައި ކުރިމަތިލާ
މުސީބާތްތަކަށް ކެތްތެރިވެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި މިންވަރުފުޅަށް ރިޟާވާ ބަޔަކީ ޢިލްމުވެރިންނެވެ. ހަމަ
މިހުރިހާކަމަކީ ޢިލްމުގެ ބަރަކާތްތަކުން ކުރެވޭ ކަންތަކެވެ. އެހެންކަމުން ﷲ ގެ ހަމަ ހަމައިގެ
ބާރުވެރިކަމާ ބިރުވެތިވުމާއި ހަމައެކަނި ﷲ އަށް ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވަނީ ޢިލްމުވެރިންނެވެ. އަދި
ހަމައެކަނި ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވަނީ ޢިލްމުވެރިންނެވެ. ﴿إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ
ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟﴾ [فاطر: ٢٨] މާނައީ: "(ބަނދޭގެ ތެރެއިން) ﷲ އަށް ބިރުވެތިވާ ބަޔަކީ ޢުލަމާއުންގެ
ތެރެއިން ހަމައެކަނި ޢިލްމުވެރިންނެވެ."

ﷲ އިންސާނާއަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތައް ބޮޑުބޮޑުކަން ގިނައެވެ. ދެން އިންސާނާ
އެކަން ގުނާ ނިމޭނެއެވެ! އިންސާނާއަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކެވެ. އޭނާގެ ދުލަށް ނިޢުމަތްތަކެވެ.
އޭނާގެ ބުއްދިއަށް ނިޢުމަތްތަކެވެ. އޭނާގެ ލޮލަށް ނިޢުމަތްތަކެވެ. އޭނާގެ ފެނުމަށް ނިޢުމަތްތަކެވެ.
އޭނާގެ އަތަށް ނިޢުމަތްތަކެވެ. އޭނާގެ ފައަށް ނިޢުމަތްތަކެވެ. މިހެންގޮސް އޭނާގެ ޖިސްމުގައިވާ ހުރިހާ
ގުނަވަނަކީ ﷲ އޭނާއަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކެކެވެ. މިއިން ގުނަވަނެއް އޭނާގެ ޖިސްމުން
އުނިވެއްޖެނަމަ އެއީ ނިޢުމަތެއްކަން އިޙްސާސްވާނެއެވެ. އަސްލުގައި އޭނާއަށް އިޙްސާސްކުރެވޭ
މީހުން ވަރަށްމަދު ކަމެވެ. ﷲ ގެ ނިޢުމަތްތަކަށް ޝުކުރު އަދާކުރުމަކީ އެ ނިޢުމަތްތައް ﷲ އެދިވަޑައިގަންނަވާ
އިސްތިޢުމާލުކުރުމެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގައި ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ޖޯޑު ހުރެއެވެ. އޭނާ
ކޮންމެ ދުވަހަކު ކޮންމެ ޖޯޑަކަށް ޞަދަޤާތެއް ދިނުން
ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެބަހީ ކޮންމެ ދުވަހަކު ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ޞަދަޤާތް ދިނުމެވެ. އެއީ
އެފުރުޞަތުގެ ޝުކުރު އަދާކުރުމެވެ. މިއީ އެހުރިހާ ނިޢުމަތްތަކުގެ އެއް ބައެއްކަމުގައިވިޔަސް. އަދި
ﷲ ގެ ތަޢާލާގެ އެހެން ނިޢުމަތްތަކުގެ ބޮޑުކަމާއި ގިނަކަން އޮޅުވާލެވިފައެވެ. ކޮންމެ

ދުވަހަކު ސުވާރަކާދުކުރާ މީހާ އިމްސަވާދަކަށް ތަސްވީރުކޮށް ބިލަދަޅާބޮކުރާ ތަތަރިއްނަވާކަމަށް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ވަނީ ނަޞޭޙަތްކުރައްވާފައެވެ. އަދި މިހުރިހާ ނިޢުމަތްތަކެއްގެ ތެރެއިން ﷲ އިންސާނާއަށް ދެއްވި އެންމެބޮޑު ނިޢުމަތަކީ ބުއްދީގެ ނިޢުމަތެވެ. ފަހެ އިންސާނާގެ ބުއްދި ތިޔައިގެސްވިނަމަ އޭނާއާ ބަޔާނަކާ ބުރަވެރިން ގުޅި ތަރަގީއަށްލާފައިވެއެވެ. އާރަނާވެ. މާތްﷲ އިންސާނުންނާ ބައިވަރުން ތަރަގީކުރުމަށް ބުއްދިންނާއި އިލްމުންނެވެ. ފަހެ މިހެނަސް ކަމެއް ދިރިހަމައަށް ވަޒަންކުރާ ބައިގަޔާ އިލްމުވެރިންނެވެ. އަދި މިހާ ﷲ އަށް ބިރުވެތިވާވަރު ޢިލްމުވެރިންނަށް ގަވައިދާ ބަރަކާތެކެވެ.

ދުނިޔޭގައި ﷲ ތަޢާލާއާއި އެންމެހާ މަޚްލޫޤުންގެ ދުޢާގައި ޢިލްމުވެރިންނަށް ޚާއްޞަ އިއްޒަތް ލިބިގެންވާ ބަޔެކެވެ. އެކަން ހުރިހާ ނަބިއްޔުންވެސް ދަނެއެވެ. މާތްﷲ ޙަޟްރަތުގައިވެސް أبو أُمامَة الباهلي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. "إِنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَتَهُ، وَأَهْلَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ، حَتَّى النَّمْلَةَ فِي جُحْرِهاَ، وَحَتَّى الْحُوْتِ لَيُصَلُّوْنَ عَلَى مُعَلِّمِيْ النَّاسَ الْخَيْرَ" (رواه الترمذي) މާނައީ: "މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަންތައްތައް އުގަންނައިދޭ ޢިލްމުވެރިންނަށް މާތްﷲ ރަޙްމަތްލައްވައެވެ. އަދި މަލާއިކަތުންނާއި އުޑުތަކާއި ބިމުގެ އަހުލުވެރިން ރަޙްމަތުގެ ދުޢާކުރައްވައެވެ. އަދި ހުޅުގައިވާ ހިނިއާއި މަސްމަހާއި ހަމައަށްދާންދެން އެބޭކަލުންނަށް ރަޙްމަތުގެ ދުޢާކުރައްވައެވެ." އަދިވެސް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. "إِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ، حَتَّى الْحِيْتَانَ فِي الْماَءِ" (رواه الترمذي) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ވާ ބަޔަކާއި، ކަނޑުގައިވާ މަސްމަހާއި ހަމައަށްދާންދެން ޢިލްމުވެރިޔާއަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާކުރައްވައެވެ." ފަހެ، އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ އެންމެހާ މަޚްލޫޤުންގެ ދުޢާ ލިބިއްޖެ މީހަކަށްވުރެ މާތް މަތިވެރި މީހަކު ބިންމަތީގައި ވާނެހެއްޔެވެ؟ ހަމަ ދަނެގެންވެސް ނުވާނެއެވެ.

އަދި ޢިލްމުވެރިޔާގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރައްވާ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. "فَضْلُ الْعاَلِمِ عَلَى الْعاَبِدِ كَفَضْلِيْ عَلَى أَدْناَكُمْ" (رواه الترمذي) މާނައީ:

"އިލްމުވެރިއަކުގެ މާތްކަން ޢަބުދުވެރިއަކުގެ މައްޗަށްވުރެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މާތްކަން ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެދަށް މީހާގެ މައްޗަށްވާ ފަދައިންނެވެ." الله ގެ އެންމެމާތް މަޚްލޫޤީ އަކާޝީގެ ދަސްވޮލާއެވެ. ދެން މިސްކީނުންގެ އެންމެދަށް މީހާގެ މައްޗަށް އަކާލޭގެފާނުގެ މާތްކަން ކިހާވަރަކަށްތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ގެ ޢިބާރާތަކީ ފަދައިންނެވެ. "فَضْلُ الْعالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سائِرِ الْكَوَاكِبِ" (رواه الترّمذي) މާނައީ: "އިލްމުވެރިއަކުގެ މާތްކަން ޢަބުދުވެރިއަކުގެ މައްޗަށްވުރެ ހުރީ މާތްކަން އެންމެ ބޮޑުކަމެއްގެ މައްޗަށްވާ ފަދައިންނެވެ." ފަހެ މިބާރުތަ ކިހާ އިލްމުވެރިއާގެ މާތްކަމާ ބޮޑުވެރިކަމެވެ.

۞۞۞۞۞۞۞۞

ޢިލްމުވެރިން އަންނަ ކުރިންނާ މެދު ރިވެތިކޮށް ސުލޫކު ބެހެއްޓުން

ޢިލްމުވެރިން އަންނަ ކުރިންނާ މެދު އުސްތާޛު ރިވެތިކޮށް ސުލޫކު ބެހެއްޓެންޖެހޭނެއެވެ. އުސްތާޛުގެ އަޚްލާޤީ ހަމްދަރުދީ ދަރިވަރުންގެ މެދުގައި ފާޅުވާން ޖެހޭނެއެވެ. އޭރުން ދަރިވަރުންގެ ހިތްގައި އިލްމު ޙާޞިލްކުރުމަށް ޝައުޤުވެރިކަން އިތުރުވާނެއެވެ. އަދި އުސްތާޛުގެ އަޚްލާޤުން އެކުދިން ތަރުބިއްޔަތުވާނެއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންނާ މެދު ބެހެއްޓެވި ސުލޫކާއި އަދަބުވެރިކަމާއި ލޯތްބު މުރައްބިޔެއްގެ ކިބާގައި ހުންނަންޖެހޭނެ ސިފައެކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އުސްވަތުތަކުން އަސްޙާބުބޭކަލުންނަށް އަސަރުކުރިއެވެ. އަދި އުސްވަތުތަކުން ސިފަވިބޭގޮތެވެ. އެއީ އެބޭކަލުންގެ އަރިހަށް އިލްމު ޙާޞިލްކުރުމަށްޓަކައި އަންނަ މީހުންނާ މެދު އެގޮތުން ކަންތައްކުރައްވާނެގޮތެވެ. މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخدري ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "إِنَّ النَّاسَ لَكُمْ تَبَعٌ، وَإِنَّ رِجَالاً يَأْتُوْنَكُمْ مِنْ أَقْطَارِ الأَرْضِ يَتَفَقَّهُوْنَ فِي الدِّيْنِ، فَإِذَا أَتَوْكُمْ، فَاسْتَوْصُوْا بِهِمْ خَيْرًا" (رواه الترمذي) މާނައީ: "(އެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންނޭވެ!) ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތަބާވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ އެކި ކަންކޮޅުތަކުން މީސްތަކުން ދީނުގެ އިލްމު ޙާޞިލްކުރުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އައުމުން އެބައިމީހުންނާ މެދު ރިވެތިކޮށް ސުލޫކު ބެހެއްޓާށެވެ." رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ މިވަސިއްޔަތްފުޅަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްޙާބުބޭކަލުން ފުރިހަމައަށް ޢަމަލުކުރެއްވިއެވެ. ތާބިޢީންބޭކަލުން އިލްމު ޙާޞިލްކުރުއްވުމަށް އެބޭކަލުންގެ އަރިހަށްވުމުން ފަހެ އެބޭކަލުންގެ އަޚްލާޤާއި ހަމްދަރުދީގެ ސަބަބުން ތާބިޢީންބޭކަލުންގެ ހިތްތަކުގައި އެބޭކަލުންނާ މެދު ލޯތްބާއި އުފެދިގެން ދިޔައެވެ. އަދި އުނގަނޑުން އެބޭކަލުންގެ ތަޢުލީމުތަކުން ފައިދާކުރިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް ކުރުދާޖަމަށް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ޝަފްޤަތް ތާބިޢީންބޭކަލުން އަރިވުމި ސިފަފަތު

ހާސިލުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތަބާތާބިޢީންނާ މެދު އެގޮތަށް ސުލޫކު ބެހެއްޓުމަށެވެ. އެހެންކަމުން ކޮންމެ މުޢައްލިމަކުވެސް ރިވެތި އަޚްލާޤުން ޒީނަތްތެރިވެ ތަރުބިއްޔަތުކުރުންނާ މެދު ރިވެތި ސުލޫކު ބަހައްޓަން ޖެހޭނެއެވެ. އެއީ އިލްމު އުނގެނިގެން ތަރުބިއްޔަތުން އިނބުރި ތާއިރު އެއްޗެއްގެ ކުރުމާއި ހޯދުމާ ގުޅިގެންވާކަމެވެ.

ތަރުބިއްޔަތުވެސް އުސްތާޛަކަށް އިޚްތިޔާރުކުރުން ވަރަށް މުހިންމު ކަމެކެވެ. އަބަދުވެސް އުސްތާޛާ ގާތް ގުޅުމެއް ބަޔަކުން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އުސްތާޛާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ނެތްނަމަ ފުރިހަމަ ޢިލްމެއް ހާސިލެއް ނުވާނެއެވެ. الإمام الشّافعي -رحمه الله- ވިދާޅުވާ ކަވިއެއްގެ ކޮޅެއްގައި ހުންނަނީ ހަ ސިފައެއް ނެތި ބާރުންވެރިކަމާ މިފަދައިންނެވެ.

أَخِي لَنْ تَنَالَ الْعِلْــمَ إِلاّ بِســتَّةٍ، سَأُنَبِّئُكَ عَنْ تَفْصِــيْلِهاَ بِبَيــاَنِ.

ذَكَاءٌ، وَحِرْصٌ، وَاجْتِهَادٌ، وَبُلْغَةٌ، وَصُحْبَةُ أُسْــتاَذٍ، وَطُوْلُ زَمَانِ.

މާނައީ: " އޭ އަޚުންނޭވެ! ހަކަމެއް ތިބާގެ ކިބައިގައި ހުރުމެއްނެތި ތިބާއަކަށް ޢިލްމު ހާސިލެއްނުވާނެއެވެ. އެއަކަށްފަހު ތަފްސީލު ތިބާއަށް ބަޔާންކޮށްދޭނަމެވެ. (1) ޛިހުނުގެ ހޭއަރުވެރިކަން، (2) ޢިލްމަށް ތަމަންނާވުން، (3) ގަދައަގައި މަސައްކަތްކުރުން، (4) ތަނަވަސްކަމާއި ހުރުން، (5) އުސްތާޛާ ގުޅުމެއްވުން، (6) ދިގު ޒަމާނެއް (ޢިލްމު އުނގެނުމުގައި) ހޭދަކުރުން.

❁❁❁❁❁❁❁❁

ދަރިވަރުންގެ ސުވާލަށް ޖަވާބުދެއްވުމު ޖަވާބާ ގުޅުންހުރި އެހެނިހެން މަސްއަލަތަކެއްވެސް ބަޔާންކޮށްދިނުން

ދީނުގެ މަސްއަލަތަކާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރާ މީހާ ސުވާލުކުރާ ވަރަށްވުރެ އިތުރަށް ޖަވާބުދެއްވުމަކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އާދަފުޅެކެވެ. އެކަމަކު އެކަލޭގެފާނު އެގޮތަށް ކަންތައްކުރައްވަނީ ސުވާލުކުރާ މީހާގެ ސުވާލަށް ވިސްނަވާފައެވެ. އެއީ ޖަވާބު ގުޅިގެން އެހެން ސުވާލެއް އޭނާގެ ހިތުގައި އުފެދިދާނެތީއެވެ. ނުވަތަ ސުވާލުކުރާ މީހާގެ ސުވާލު މުނާސަބުވެގެން ނުވާކަމާއި އަސްލު އޭނާ ކުރަންޖެހޭ ސުވާލު އޭނާއަށް ވިސްނައިދެއްވުމަށެވެ. ކަނޑުގެ ފެނުން ވުޟޫކުރުމުގެ ޙުކުމް އަސްޙާބުބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރައްވުމުން ޖަވާބުގައި ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "هُوَ الطَّهُوْرُ ماؤُهُ وَالْحِلُّ مَيْتَتُهُ" (رواه أبو داود والترمذي) މާނައީ: "އެކަނޑުގެ ފެން ޠާހިރުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަނޑުގެ، މަރުވެފައިވާ މަސް ޙަލާލުވެގެންވެއެވެ." އަސްޙާބުބޭކަލުން ސުވާލުކުރެއްވީ ހަމައެކަނި ކަނޑުގެ ފެނާ ބެހޭގޮތުންނެވެ. އެކަމަކު ކަނޑުގައި މަރުވެފައިވާ މަހުގެ ޙުކުމްވެސް އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފައެވެ. އެއީ މަރުވެފައިވާ އެއްގަމު ޖަނަވާރުގެ މަސް الله ޙަރާމްކުރައްވާފައި ވާއިރު ކަނޑުގައި މަރުވެފައިވާ މަހުގެ ޙުކުމާ ބެހޭގޮތުން އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ ހިތުގައި ފަހުން ސުވާލު އުފެދިދާނެތީއެވެ.

އެއްދުވަހު މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އާ ސުވާލުކުރިއެވެ. އިޙްރާމް ބަނދެފައިވާ މީހާ ލާނީ ކޮންތަކެއްގެ ހެދުމެއްތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ގަމީސްނުލާނެއެވެ. އަދި ފަގުޑިނުލާނެއެވެ. އަދި ހަރުވާލާއި ކުޅަނބުނުލާނެއެވެ. އަދި ހުވަނދުލާފައިވާ ހެދުންނުލާނެއެވެ." (رواه البخاري) އޭނާ ސުވާލުކުރީ އިޙްރާމުގައި ލާނެ ހެދުމާ ބެހޭގޮތުންނެވެ. އެކަމަކު އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވީ އިޙްރާމުގައި އިސްތިސްނާވާތަކުން މަދު ތަކެއްޗެވެ.

އެއީ އަސްލުގައި ކުރަން މުނާސިބުވެގެންވާ ސުވާލު އޭނާއަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އެބަހީ އޭނާ އަސްލުގައި ކުރަންވީ ސުވާލަކީ އިޙްރާމުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރުން މަނާ ތަކެއްޗަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟

އެހެންކަމުން އިތުރަށް ޖަވާބުދޭން އެކަށީގެންވާ ކޮންމެ ސުވާލަކަށް އުސްތާޒު އިތުރަށް ޖަވާބުދޭން ޖެހޭނެއެވެ. ޙާއްދުގޮތެއްގައި އެގޮތަށް ޖަވާބުދޭން ޖެހޭން އިސްވެދިޔަ ދުސަވަބަބަށްޓަކައެވެ. އަދި ސުވާލުގެ ޖަވާބު ތިންފަހަރު ތަކުރާރުކުރުމަކީވެސް އެދެވިގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ ހުރިހާ ދަރިވަރުން ސުވާލުގެ ޖަވާބުން ފައިދާ ޙާޞިލުކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެހެނީ ޙާއްދުގޮތެއްގައި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު ތިންފަހަރު ތަކުރާރުކުރައްވައެވެ.

ޝަރުޢީ ނަޞޭޙަތް ބަޔާންކޮށްދޭއިރު ފަރުވާތެރިވުން

ނައްޞުތަކުގެ މައްޗަށް ދީނީ މަސްއަލަތަށް ބަޔާންކޮށްދޭއިރު އެނައްޞުތަކުގެ ޞައްޙަ ނުޞައްޙަކަން އިލްމުވެރިޔާ ރަނގަޅަށް ބަލަންޖެހޭނެއެވެ. އެއީ އެނައްޞުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކުރާ ހަމަތަކަށް ބެއްލެވުމަށްޖެހޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން ޙަދީޘުގެ އިސްނާދާއި މަތުނު އެނގުމަކީ އިލްމުވެރިޔާއަށް ވަރަށްމުހިންމު ކަމެކެވެ. ބޮޑުބައެއް މަޤުބޫލުކަމާއި ފިރުދުސަކާން ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ވަރަށްގިނަ ހަދީޘްތައް ހަދައިފައިވެއެވެ. ފަހު ބައެއް އިސްލާމީދީނުގެ ބައިތަކާއި ހަދީޘް ރަސޫލާގެ ވާހަކައިގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކުރާ ކަންތައްތަކެވެ. ދައްކާ ހަދީޘްތަކަށް މުސްލިމުން ދެކެނީ ބަޔާންކުރާ ސުންނަތަކާއި ކުރުނުވާ ކަމުގައެވެ.

رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދައިފައިވާ ހަދީޘްތަށް މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ބޮޑަށް ފެތުރިފައިވެއެވެ. އަދި އެހަދީޘްތަށް މުސްލިމުން ގަބޫލުކުރާ ސުންނަތްތަކެއް ކަމުގައި ބަލަމުން ގެންދެއެވެ. ހަދީޘް ހެދުމަކީ ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށް ދޮގުހެދުމެވެ. އެކަން ބޮޑުފާފައެއް ކަމުގައި ބަލާފައިވެއެވެ. ތިރީގައި އެވާ ޙަދީޘް ރިވާކޮށްދެއްވީ عبد الله بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ" (رواه البخاري) މާނައީ: "ގަސްތުގައި މިކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދައިފި މީހާ ދޮންނަވާށެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ތަނުގައި ނަރަކަގައި ހެދޭނެއެވެ." އަދި ޙަދީޘްތަކުގެ ނަބަވީ ތަޢުލީމާއި އިންޒާރު އިންސާނިއްޔަތުގެ ފާރަވެރިން ބަޔާން ކުރެއްވި ސުންނަތްތަކުގެ އިސްނާދުތަކަށް ބަލަން ޖެހެއެވެ. ނަޞީޙަތްތެރިވެރިވުމަށް ޝަރުޢީ ގޮތުން ސުންނަތް ނަގާ ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުގެ މައްޗަށް ހިނގައިފައިވެއެވެ. އެޙަދީޘް ސުންނަތެއް ކަމުގައިވެސް މުސްލިމުން ސުންނަތާ ފުރިހަމަ ސުންނަތް ދެއްވައެވެ. އަދި އެސުންނަތުގެ ނަމަކަށް ޕަރާފައިވެސް سورة الولاية އެވެ. އެކަމަކު ކޮންމެ ތާރީޚަކަށް އިސްނާދުކުރުވުން ހަދައިން

ޤުރުއާނަކަށް އުނިއިތުރެއް ނުގެނެވޭނެއެވެ. ސަބަބަކީ އެޤުރުއާންވަނީ ޤިޔާމަތާ ހަމައަށް الله ރައްކާތެރިކުރައްވާފައެވެ. އެކަލާނގެ ވަޢުދުކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴾ [الحجر: ٩] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ޛިކުރު ބާވައިލެއްވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެވެ. އަދި އެޛިކުރު ރައްކާތެރިކުރައްވާނީވެސް ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެވެ." އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ޛިކުރުގެ މުރާދަކީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތެވެ.

އަދި މީހުންގެ ކިބައިން އިވޭ ކޮންމެ ވާހަކައެއް އެއީ ދީނީ ވާހަކައެއް ކަމުގައިވިޔަސް އަދި ދުނިޔަވީ ވާހަކައެއް ކަމުގައިވިޔަސް ތަޙްޤީޤެއް ނުކޮށް އިލްމުވެރިޔާ ބަޔާން ނުކުރާނެކަމެވެ. ފަހަރެއްގައި އެއީ ދޮގު ވާހަކައެއްކަމުގައިވެސް ވެދާނެއެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުއްވި އަބޫހުރައިރާގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. "كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِباً أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ ماَ سَمِعَ" (رواه مسلم) މާނައީ: "އިންސާނަކަށް، އޭނާ އަހާ ކޮންމެ ވާހަކައެއް (ތަޙްޤީޤެއް ނުކޮށް) ދެއްކުން ދޮގެއްގެ ގޮތުގައި ފުދެއެވެ."

މިފޮތުގައި އަޅުގަނޑު ލިޔަން ގަސްތުކުރި ހިސާބަށް ލިޔެ ނިމުނީއެވެ. ولله الحمد. ދަރި މިފޮތުގައި އަޅުގަނޑު ބަޔާންކޮށްދީފައި އެވަނީ އިލްމުވެރިންނާ ގުޅުންހުރިވާހަކަތަކެވެ. އޭ އަބަދުވެސްނަން ޖިޔާރަތެއް ދެއްވާށެވެ.

ޚާތިމާ

ކުރީޒަމާނުގައި މުސްލިމުން ދީނީ ޢިލްމު އުނގެނުމަށް ޝައުޤުވެރިވެފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް މިޒަމާނުގައި އުމަތަށް ކުރިމަތިވާ މީހުން ވަރަށްވެސް މަދުވެ. ދިނަމާވުން ދުނިޔާގެ ކަންތައްތަކުގައި ދީނީ ޢިލްމަށް މިއަދުގެ ކުރިއެރުމާއި ތަރައްޤީއަށް ހުރަސްއަޅާ އެއްޗެކެވެ. ދަންނަހެވެ. މިއަދު ދުނިޔެއަށް އައިސްފައިވާ ކުރިއެރުމާއި ތަރައްޤީއަށްވުރެ ކުރިމަތިވެފައިވާ ފިތުނަތަކާއި ފަސާދަތައް މާގިނައެވެ. ދޮގުހެދުމާއި، ވައްކަންކުރުމާއި، ޒިނޭކުރުމާއި، މަސްތުވާތަކެތި ބޭނުންކުރުމާއި، މަރުކުރުމާއި، ޚިޔާނާތްތެރިވުމާއި، މީހުން ގުރުބާނުކުރުމާއި ކަންތައްތަކަށް މިއަދު މިވަނީ އާދޭ އެންމެ އިސްތިރާ ހަމައަކަން ފާޅުވެއްޖެއެވެ. އަންހެނުންގެ ޢިއްފަތްތެރިކަމާއި ލަދުވެތިކަންވެސް ފިލައިގޮސްފައެވެ. ދަޢުވަތު ހަމަހަމަކުރުމަށް ގޮވާލުމަކަށް އިޖާބަދީފައިވެއެވެ. އެކަކު އަނެކަކުގެ މައްޗަށް ކުށާ އިޙްތިރާމުވެސް ގެއްލިފައެވެ. ބައްޕަ ދަރިފުޅުގެ މައްޗަށް އިޙްތިރާމްކުރުމެއްނެތެވެ. އަދި އެއްބަޔާ އަނެއްބަޔާގެ މައްޗަށް އިޙްތިރާމްކުރުމެއްނެތެވެ. ފަހެ ކުރިއެރުމާއި ތަރައްޤީއަކީ މިއީތޯއެވެ؟ އިންސާނުންނަށް އިންސާނިއްޔަތު ދަސްކޮށްދިނީ އިސްލާމްދީނާއި އެދީނުގެ ޢިލްމެވެ. އަދި މުޖުތަމަޢުގެ ސަޢާދަތާއި އިސްތިޤްރާރު ދަމަހައްޓައިދިނީ އެދީނުގައިވާ ރިވެތި އަދަބުތަކާއި ރިވެތި އަޚްލާޤުތަކެވެ. ބަދީ ކުރިއެރުމާއި ތަރައްޤީ ބިނާވެގެންވަނީ އިސްލާމީ ރިވެތި އާދަކާދަތަކުގެ މައްޗަށެވެ. ޝަރީޢަތް މިއަދު ދުނިޔޭގައި އިޤްތިޞާދީ ގޮތުން ކުރިއަރާފައިވާ ޤައުމުތަކެވެ. އެޤައުމުތަކުގެ އަޚްލާޤީ ފަސާދަކަން ދުވެދިޔަ އިޙްތިރާމްކުރުމެއްނެތެވެ. ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ އެހެނީ އެބައިމީހުންގެ އިމާނީބާރުގެ ބިނާ އަސާސެއްވެސް ބުރުވެރިކަމާއި އަމާނާތްތެރިކަމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި އެއީ އިސްލާމްދީން ގެންގުޅުއްވައިގެން ތުރުސްވިއެވެ. އެބައިމީހުން އުދުހިފައިން ސިފަވެރިވެގަތުމުގެ ސަބަބުން الله އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ކުރިއެރުމާއި ތަރައްޤީދެއްވިއެވެ. މިއަދު މުސްލިމުންވަނީ މިހާރު ރިވެތި ސިފަތަކާދުރުން ބަލިކަށިވެފައެވެ. ބައެއްގެ ތަރައްޤީއާއި ތަމައްދުން ބިނާވެގެންވަނީ އުސޫލުތަކުގެ މައްޗަށްކަން ދުނިޔޭގެ ތާރީޚުންވެސް ދަސްކޮށްދެއެވެ.

ދެކޮޅުހެދުން ޢުލަމާއުން މަސައްކަތްކުރާ ކަންކަމުގައި އެހީތެރިވުމަށް ފަސްޖެހުން ބުރަވެވުމެކެވެ. އަދި
އޭގެ ސަބަބުން މުޖުތަމަޢަށް ސީދާ ގެއްލުން އަތުވެދާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި ޢުލަމާއުން ގޯސްކޮށް
ދެކެއެވެ.

ޤިޔާމަތް ޤާއިމުވުމުގެ ކުރިން ދީނީ ޢިލްމު އުފުލިގެން ދިއުމަކީ ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިންވާ ޢަލާމާތެކެވެ.
އަދި ދީނީ ޢިލްމު އުފުލިގެންދާނީ ޢިލްމުވެރިން ވަފާތުވުމުން މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ދީނީ ޢިލްމު
ކެނޑިގެންދިއުމުންނެވެ. އަދި އެއީ ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކެވެ. ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު އަނަސް ބިން
މާލިކުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم،
حديث ކުރެއްވިއެވެ. "إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ اَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ، وَيَثْبُتَ الْجَهْلُ، وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ،
وَيَظْهَرَ الزِّنَا" (رواه البخاري) މާނައީ: "ޢިލްމު އުފުލިގެންދިއުމާއި، ޖާހިލުކަން ސާބިތުވުމާއި،
މީސްތަކުން ރާބުއިމާއި، ޒިނޭ ފާޅުވެގެންދިއުމަކީ ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ."
ޢިލްމުވެރިން މަދުވެގެންދާ ވަގުތަށް ޢިލްމުވެސް އުފުލިގެންދާނެއެވެ. ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ عبد الله
بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه
وسلّم، حديث ކުރެއްވިކަމަށް އަޑުއިވުނީއެވެ. "إِنَّ اللهَ لاَ يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعاً يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ،
وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمٌ اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤُوْساً جُهَّالاً، فَسُئِلُوْا، فَأَفْتَوْا
بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوْا وَأَضَلُّوْا" (رواه البخاري) މާނައީ: "ﷲ ޢިލްމު ހިއްޕަވާނީ އަޅުތަކުންގެ ކިބައިން
ޢިލްމު ދަނޑިވަޅެއްގައި ނެގުމަކުން ނޫނެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ޢިލްމު ހިއްޕަވާނީ ޢިލްމުވެރިން
މަރުވެގެންދިއުމުންނެވެ. އެއީ ޢިލްމުވެރިއަކު (ބާކީވެގެން) ނުވާ ހިނދެއްގައި މީސްތަކުން ޖާހިލުން
އެބޭފުޅުން ކަމުގައި ބަހައްޓާނެއެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުންނަށް ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. ފަހެ ޢިލްމަކާނުލައި
ފަތުވާދޭނެއެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުން މަގުފުރެދޭނެއެވެ. އަދި އެހެން މީހުންނަށްވެސް މަގުފުރައްދާނެއެވެ." ނަބިއްޔުންގެ ވާރިސުން ކަމުގައިވާ
ޢިލްމުވެރިންގެ ވަރަށް ބޮޑުކަމެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި ޢިލްމުވެރިންގެ މަގާމު ވަރަށް ބޮޑެވެ. ވީމާ
ޢިލްމުވެރިން ދީނީ ޢިލްމުގެ ގޮތުން މީސްތަކުންނަށް ދަސްކޮށްދެއެވެ. ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ އަބޫދަރްދާއު
ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޢިލްމު ހޯދުމަށް

ފުނޑެ ފުނޑުވެގެންދާނީ އިލްމުވެރިންގެ ވަގުފުރުދުމުންނާއި، މުނާފިޤުން ޤުރުއާނާ ދެކޮ ޖަދަލުކުރުމުންނާއި، އަދި މިސްކަމުކުން މަގުފުރައްދާ އިމާމުންގެ ޙުކުމްތަކުންނެވެ." (رواه الدّارمي) ފަހު ޒަމާނުގައި ކައިރިވެރިކަން މީސްތަކުންގެ ކިބައިން ދީންވެރިކަމާއި ދީނުގެ އިލްމު ފިލައިގެންދާނެއެވެ. އަދި ނިޒާމްވާސިލުވާ އުޖޫބަތުގައިވާ އަންގަވާފައި މިހެންގެ ވަޙީކުރައްވާ މާތްالله ރަސޫލާ ޙުއްޖަތުފުޅު ބަލިބޭކާރު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަކަށީގެން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم، حديث ޝަރީފުގައިވެއެވެ. "يُوْشِكُ أَنْ يَأْتِيَ النَّاسَ زَمَانٌ، لاَ يَبْقَى مِنَ الإِسْلاَمِ إِلاَّ اسْمُهُ، وَلاَ يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلاَّ رَسْمُهُ، مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَهِيَ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى، عُلَمَاؤُهُمْ شَرُّ مَنْ تَحْتَ أَدِيْمِ السَّمَاءِ، مِنْ عِنْدِهِمْ تَخْرُجُ الْفِتْنَةُ وَفِيْهِمْ تَعُوْدُ" (رواه البيهقي) މާނައީ: "މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ޒަމާނެއް އައުން ކައިރިވެގެންވެއެވެ. އެޒަމާނުގައި އިސްލާމްދީނުގައި ހަމައެކަނި ނަމެއްގެ ބާކީވާނެއެވެ. އަދި ޤުރުއާނުގައި ހަމައެކަނި ރަސްމެއްގެ ބާކީވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ މިސްކިތްތައް އިމާރާތްކުރެވިފައި ހުންނާނެއެވެ. ނަމަވެސް ހިދާޔަތުން އެމިސްކިތްތައް ވާނީ ހުސްވެފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އިލްމުވެރިންނަކީ ތިބި އުޑުދަށުގައިވާ އެންމެނުބައި މީހުންނެވެ. ފިތުނަ ނުކުންނާނީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ފިތުނަ އެނބުރި ދާނީވެސް އެބައިމީހުންގެ ތެރެއަށެވެ."

الله سبحانه وتعالى ގެ މަދަދުފުޅާއެކު މިފޮތުގައި އަޅުގަނޑު ލިޔަން ގަސްތުކުރި ހިސާބަށް ލިޔެ ނިމުނީއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ އުއްމީދަކީ މިފޮތް ކިޔުންތެރިންނަށް ފައިދާކުރާ އިލްމުގެ ބަޔަކަށްވުމާއި އިލްމުގެ މާތްކަން ދެނެގަތުމެވެ. މާތްالله ގެ ޙަޟްރަތަށް ދުޢާކުރަނީ ނިކަމެތި އަޅާގެ މިމަސައްކަތް މަސައްކަތް ޤަބޫލުކުރައްވާ ހެޔޮ ނަތީޖާތަކެއް ލިބިގެންދާނެ ކަމަށް ސާބިތުކުރައްވުމެވެ.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ، وَعَلِّمْنَا اللَّهُمَّ مَا يَنْفَعُنَا وَانْفَعْنَا بِمَا عَلَّمْتَنَا وَزِدْنَا عِلْماً. وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَذُرِّيَّتِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ أَجْمَعِيْنَ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّيْنِ.

ފިހުރިސްތު